

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ЗАЛІЗНИЧНОГО
ТРАНСПОРТУ

ОХОРОНА ПРАЦІ У ВАГОННОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Навчальний посібник

За загальною редакцією проф. С. В. Панченка

Харків – 2018

УДК 331.45:656.2
О 92

*Рекомендовано вченою радою Українського державного
університету залізничного транспорту як навчальний посібник
(витяг з протоколу № 5 від 29 травня 2018 р.)*

Рецензенти:

д-р техн. наук, професор М. В. Хворост (ХНУМГ ім. О. М. Бекетова),
д-р техн. наук, професор О. І. Запорожець (навч.-науковий ін-т
Екологічної безпеки НАУ)

Авторський колектив:

С. В. Панченко, А. О. Каграманян, Д. С. Козодой,
А. О. Сотнікова, В. О. Морозов

О 92 Охорона праці у вагонному господарстві [Текст]: навч.
посібник / С. В. Панченко, А. О. Каграманян, Д. С. Козодой
та ін. – Харків: УкрДУЗТ, 2018. – 172 с., табл. 1.

ISBN 978-617-654-090-8

У навчальному посібнику розглянуто правові та організаційні питання охорони праці на залізничному транспорті, міжнародні норми та законодавчі документи в галузі охорони праці, представлено практичні основи щодо зниження травматизму і захворюваності шляхом проведення організаційних, технічних, санітарно-гігієнічних, лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини в процесі праці, наведено вимоги до забезпечення виробничої та пожежної безпеки під час технологічних операцій з обслуговування вагонів.

Посібник відповідає програмі курсу «Цивільний захист та охорона праці в галузі» для студентів спеціальності 273 «Залізничний транспорт».

Посібник призначений для студентів ВНЗ, професійно-технічних училищ, технікумів, коледжів, курсів підвищення кваліфікації, працівників, пов'язаних з ремонтом та експлуатацією вагонів залізничного транспорту.

УДК 331.45:656.2

ISBN 978-617-654-090-8

© Український державний університет
залізничного транспорту, 2018.

Навчальний посібник

Панченко Сергій Володимирович,
Каграманян Артур Олександрович,
Козодой Дмитро Сергійович
та ін.

ОХОРОНА ПРАЦІ У ВАГОННОМУ ГОСПОДАРСТВІ

За загальною редакцією проф. С. В. Панченка

Відповідальний за випуск Козодой Д. С.

Редактор Ібрагімова Н. В.

Підписано до друку 13.06.17 р.

Формат паперу 60x84 1/16. Папір писальний.

Умовн.-друк.арк. 8,0. Тираж 50. Замовлення №

Видавець та виготовлювач Український державний університет
залізничного транспорту,
61050, Харків-50, майдан Фейербаха, 7.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6100 від 21.03.2018 р.

ЗМІСТ

Розділ 1. Правові та організаційні питання охорони праці на залізничному транспорті	7
1.1. Міжнародні норми та законодавчі документи в галузі охорони праці	7
1.1.1. Міжнародне співробітництво в галузі охорони праці	7
1.1.2. Законодавча основа Євросоюзу з питань охорони праці	9
1.2. Державні міжгалузеві та галузеві нормативні акти про охорону праці, їх кодування	14
1.3. Відповідальність за порушення законодавства та нормативних актів про охорону праці	18
1.4. Система управління охороною праці та державний нагляд за станом охорони праці в підприємствах залізничного транспорту	24
1.4.1. Система управління охороною праці на підприємствах залізничного транспорту	24
1.4.2. Служба охорони праці підприємства	28
1.4.3. Організація роботи з охорони праці	33
1.4.4. Здійснення державного нагляду за станом охорони праці у структурних підрозділах залізниці	34
1.5. Навчання з питань охорони праці	36
1.5.1. Організація навчання і перевірки знань з питань охорони праці	36
1.5.2. Організація проведення інструктажів з питань охорони праці	37
1.5.3. Стажування, дублювання і допуск до роботи ...	39
1.6. Атестація робочих місць за умовами праці на відповідність вимогам нормативних актів про охорону праці	41
1.7. Специфіка умов праці залізничників. Травматизм і професійні захворювання	44
1.8. Порядок розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві	49
1.8.1. Загальне розслідування нещасних випадків на виробництві	49

1.8.2. Спеціальне розслідування нещасних випадків	57
1.8.3. Розслідування та облік хронічних професійних захворювань і отруєнь	62
1.9. Соціальне страхування від нещасних випадків і професійних захворювань на підприємствах залізниці ...	63
Розділ 2. Безпека праці на залізничному транспорті	71
2.1. Вимоги до працівників залізничного транспорту	71
2.2. Загальні заходи безпеки під час перебування на залізничних коліях	72
2.3. Загальні положення безпеки під час виконання робіт на залізничних коліях	75
2.4. Безпека під час виконання робіт на ділянках з прискореним або швидкісним рухом поїздів	82
2.5. Безпека праці на електрифікованих ділянках колій ...	84
Розділ 3. Вимоги охорони праці та безпечні методи виконання робіт у вагонному господарстві	87
3.1. Загальні вимоги безпеки для робочих місць вагонного господарства	87
3.2. Методи та засоби захисту від впливу шкідливих і небезпечних виробничих факторів	89
3.2.1. Заходи й засоби захисту працівників від недопустимих параметрів мікроклімату	89
3.2.2. Методи захисту працівників від шкідливого впливу виробничого пилу	90
3.2.3. Заходи і засоби захисту працівників від шкідливої дії виробничого шуму	90
3.2.4. Заходи й засоби захисту працівників від дії вібрації	92
3.2.5. Захист від електромагнітних випромінювань	95
3.3. Вимоги виробничої санітарії до улаштування та утримання територій підприємств, виробничих, допоміжних і санітарно-побутових приміщень	96
3.4. Вимоги охорони праці під час технічного обслуговування і ремонту вагонів і цистерн	101
3.4.1. Вимоги безпеки під час ремонту вагонів у депо ...	101
3.4.2. Вимоги безпеки під час ремонту ходових частин і рами вагонів	102
3.4.3. Вимоги безпеки під час ремонту кузовів вагонів ..	103

3.4.4. Вимоги безпеки під час ремонту гальмового обладнання вагонів	105
3.4.5. Вимоги безпеки під час ремонту автозчіпних пристроїв вагонів	107
3.4.6. Вимоги безпеки під час ремонту обладнання рефрижераторного рухомого складу	107
3.4.7. Вимоги безпеки під час огляду та ремонту вагонів на пунктах технічного обслуговування і поточного (відчіплювального) ремонту вагонів	109
3.4.8. Вимоги безпеки під час маневрової роботи і огородження вагонів	113
3.4.9. Вимоги безпеки під час приймання, огляду і технічного обслуговування цистерн і вагонів-бункерів	117
3.4.10. Вимоги безпеки під час холодної обробки цистерн для наливу	120
3.4.11. Вимоги безпеки під час ремонту і гарячої обробки цистерн для наливу	122
3.4.12. Вимоги безпеки під час роботи всередині котлів цистерн	123
3.4.13. Вимоги безпеки під час зовнішнього обмивання і очищення цистерн і вагонів-бункерів	127
3.4.14. Вимоги безпеки під час поточного ремонту цистерн і вагонів- бункерів	127
3.4.15. Вимоги безпеки під час розбирання вагонів на металобрухт	128
3.5. Вимоги безпеки під час виконання фарбувальних робіт	131
3.6. Вимоги безпеки під час виконання зварювальних робіт	133
3.7. Вимоги безпеки під час виконання вантажно-розвантажувальних робіт	135
3.7.1. Вимоги безпеки до транспортування, зберігання вузлів, деталей матеріалів тощо	135
3.7.2. Вимоги безпеки під час виконання операцій з навантаження-розвантаження	137
3.7.3. Вимоги безпеки під час підймання і опускання вагонів	142

Розділ 4. Організація роботи з пожежної безпеки та профілактика пожеж	144
4.1. Організаційні заходи щодо забезпечення пожежної безпеки	144
4.2. Особливості організації пожежної безпеки на залізничному транспорті	146
4.3. Утримання території, будівель, споруд і приміщень об'єктів залізничного транспорту	149
4.4. Вимоги до інженерного обладнання об'єктів ПАТ «Укрзалізниця»	153
4.5. Норми оснащення виробничих діляниць і рухомого складу первинними засобами пожежогасіння	155
4.6. Порядок дій працівників і посадових осіб під час виявлення та ліквідації пожежі	159
4.7. Розслідування та облік пожеж на залізничному транспорті	160
Бібліографічний список	164
Додаток 1. Конвенції Міжнародної Організації Праці, які ратифіковані Україною	165
Додаток 2. Документація, яка повинна бути розроблена на підприємстві з метою ефективної організації охорони праці	170

Розділ 1. ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ

1.1. Міжнародні норми та законодавчі документи в галузі охорони праці

1.1.1. Міжнародне співробітництво в галузі охорони праці

Важливими нормативними актами з питань охорони праці є міжнародні договори та угоди, до яких приєдналась Україна. Закон України «Про охорону праці» передбачає, що, за міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлені інші норми, ніж ті, що передбачені законодавством України про охорону праці і застосовуються норми міжнародного договору.

Переважає більшість міжнародних договорів та угод, у яких бере участь Україна і які більшою або меншою мірою стосуються охорони праці, – це такі чотири групи документів:

1. Конвенції та рекомендації Міжнародної Організації Праці (МОП).
2. Директиви Європейського Союзу.
3. Договори та угоди, підписані в рамках Співдружності Незалежних Держав.
4. Двосторонні договори та угоди.

Крім вищезазначених організацій, у справу охорони праці роблять свій внесок також Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ), Міжнародна організація зі стандартизації (ІСО), Міжнародна організація авіації (ІКАО) і ряд інших. Значне місце серед міжнародних договорів, якими регулюються трудові відносини, займають конвенції Міжнародної Організації Праці в галузі поліпшення умов праці та рекомендації щодо їх застосування.

Міжнародна Організація Праці (МОП) створена в 1919 р. на Паризькій міжнародній конференції.

До МОП зараз входить 173 країни. Структурно МОП складається з Міжнародної Конференції праці, Адміністративної Ради та Міжнародного Бюро праці.

Міжнародна Конференція праці – вищий орган МОП, тому вона називається також Всесвітнім Парламентом праці, – проводиться щороку в червні за участю представників всіх країн-членів.

Міжнародне Бюро праці – це постійний секретаріат організації, який розробляє Кодекси практичних заходів, здійснює моніторинг фінансових справ, розробляє порядок денний наступних Міжнародних Конференцій праці.

Технічне сприяння МОП у сфері охорони праці має різні форми. Деякі проекти допомогли країнам-членам під час розроблення нових законодавств з охорони праці і при зміцненні інспекційних служб. В інших країнах здійснювалась підтримка при створенні інститутів з виробничої безпеки та гігієни праці для сприяння науковим дослідженням і розробленню навчальних програм. Основними формами діяльності МОП є розроблення стандартів, дослідження, збір і розповсюдження інформації, технічне сприяння. При активному співробітництві з країнами-членами ці заходи роблять більш успішною боротьбу за досягнення соціальної справедливості та миру у всьому світі. За свою діяльність МОП отримала в 1969 р. Нобелівську Премію Миру.

З часу свого заснування МОП ухвалила понад 180 Конвенцій, 74 з яких пов'язані з умовами праці. Вагома частина цих конвенцій стосується питань охорони праці. Особливе місце серед Конвенцій МОП займає Конвенція № 155 «Про безпеку і гігієну праці та виробничу санітарію», яка закладає міжнародно-правову основу національної політики щодо створення всебічної і послідовної системи профілактики нещасних випадків на виробництві і професійних захворювань.

У МОП діє система контролю за застосуванням у країнах-членах Організації конвенцій і рекомендацій. Кожна держава зобов'язана подавати доповіді про застосування на своїй території ратифікованих нею конвенцій, а також інформацію про стан законодавства і практики з питань, що порушуються в окремих, не ратифікованих нею, конвенціях.

Директиви, що приймаються в рамках Європейського Союзу і є законом для всіх його країн, відповідають конвенціям МОП. З іншого боку, при розробленні нових конвенцій, рекомендацій та

інших документів МОП враховується передовий досвід країн-членів ЄС. Зростаюча важливість директив ЄС обумовлена багатьма причинами, серед яких найсуттєвішими є такі:

- спільні стандарти здоров'я і безпеки сприяють економічній інтеграції, оскільки продукти не можуть вільно циркулювати всередині Союзу, якщо ціни на аналогічні вироби розрізняються в різних країнах-членах через різні витрати, які накладає безпека та гігієна праці на бізнес;

- скорочення людських, соціальних та економічних витрат, пов'язаних з нещасними випадками та професійними захворюваннями, приведе до великої фінансової економії і викличе суттєве зростання якості життя у всьому Співтоваристві;

- запровадження найбільш ефективних методів роботи повинно призвести до зростання продуктивності, зменшення експлуатаційних (поточних) витрат і покращення трудових стосунків;

- регулювання певних ризиків (таких ризиків, що виникають при великих вибухах) повинно узгоджуватися на наднаціональному рівні у зв'язку з масштабом ресурсних затрат і з тим, що будь-яка невідповідність у суті і використанні таких положень впливає на конкуренцію і ціни товарів.

Однією з умов прийняття нових країн до ЄС є відповідність їхнього законодавства законодавству ЄС, тому в нашій країні ведеться активна робота з узгодження вимог законів та інших нормативно-правових актів директивам ЄС.

1.1.2. Законодавча основа Євросоюзу з питань охорони праці

Питання охорони праці розглядаються як складова частина соціальної політики ЄС. Соціальна ж політика належить в ЄС до питань першого пріоритету.

Широко закріпилася думка, що основою і рушійною силою поліпшення умов праці й життя є взаємовплив економічного й соціального розвитку. Соціальний аспект має таке саме значення, як і економічний. Про це свідчить схвалений у Страсбурзі в 1989 р. «Статут про соціальні права».

У ньому головний наголос щодо соціальної політики робиться на сприянні праці і зайнятості. У Статуті підкреслюється значення забезпечення соціальних прав працівників і поліпшення їхнього життя. Документ і розроблена детальна програма з його втілення в життя охоплюють, включаючи й охорону праці, лише 12 напрямків. До них, зокрема, належить соціальне забезпечення працівників, питання рівноправності, право брати участь у переговорах, порядок укладання колективних договорів, а також спеціальні заходи щодо захисту молоді, людей похилого віку та інвалідів. На рівні ЄС практичні результати цього документа пов'язані з розробленими Єврокомісією Програмами дій, відповідно до яких найбільшу кількість Директив ЄС було підготовлено саме в галузі охорони праці.

Документ складається з двох розділів. Перший розділ включає 12 глав, які стосуються таких тем:

1. Вільне переміщення робочої сили.
2. Трудові відносини та оплата праці.
3. Поліпшення умов праці і життя.
4. Соціальне забезпечення.
5. Право на професійні об'єднання та ведення переговорів по колективних договорах.
6. Професійне навчання.
7. Рівноправність чоловіків і жінок.
8. Право працівників на інформацію, ведення переговорів і участь у прийнятті рішень із питань умов праці.
9. Охорона праці.
10. Захист дітей і підлітків у трудовому житті.
11. Старі люди.
12. Інваліди.

Другий розділ Статуту по соціальних правах стосується його виконання. У ньому констатується обов'язок держав-членів Європейського Співтовариства гарантувати через національні законодавства або колективні договори зазначені основні соціальні права.

У діяльності Євросоюзу від самого початку актуальними були аспекти, безпосередньо пов'язані з діяльністю внутрішнього ринку, які обумовлюють необхідність єдиного для ЄС

законодавства з охорони праці. Ця вимога є актуальною при запобіганні так званої *соціальної демпінгової торгівлі*. Під соціальною демпінговою торгівлею мають на увазі те, що промислові підприємства заради одержання конкурентної переваги облаштовуються в країнах, де витрати на виробництво є заниженими через слабкі вимоги до охорони праці або взагалі через низький рівень соціального захисту.

У Римській угоді (1957 р.) є цілий окремий розділ про соціальну політику. У ньому підкреслюється, що держави-учасниці визнають необхідність поліпшувати умови життя і праці працівників таким чином, щоб це дозволило покращити умови життя в країнах ЄС.

Основні напрямки розвитку співробітництва в соціальній сфері:

- зайнятість;
- трудове право та умови праці;
- професійне навчання та підвищення кваліфікації;
- соціальне забезпечення;
- профілактика виробничого травматизму і профзахворювань;
- охорона виробничого здоров'я;
- право об'єднання в організації і колективні переговори між роботодавцями та працівниками.

Єдиним актом Європи, що вступив у силу в 1987 р., до Римської угоди були додані кілька нових статей, зокрема стаття 118а. Відповідно до неї держави-учасниці прагнуть поліпшити виробниче середовище з метою захисту безпеки та здоров'я працівників, причому метою є уніфікація умов у цій галузі. Нова стаття надає охороні праці самостійного значення.

Правовими документами Євросоюзу в галузі охорони праці можуть бути конвенції, директиви, рекомендації.

Конвенція МОП – це міжнародне зобов'язання, яке розроблене і прийняте МОП. Конвенції підлягають ратифікації державами-членами МОП. Країна, яка ратифікувала Конвенцію МОП, бере на себе зобов'язання з застосування положень цієї Конвенції.

Конвенція передбачає розроблення кожною державою національної політики в галузі виробничої безпеки та гігієни

праці з зазначенням відповідних функцій і відповідальності державних органів, роботодавців і працівників.

Рекомендація МОП – міжнародний документ, який розроблений і прийнятий МОП і розширює зміст тієї чи іншої Конвенції.

Рекомендації стосуються питань, які не створюють формальних зобов'язань держав-членів МОП. Рекомендація охоплює технічні аспекти такої політики.

Основні Конвенції МОП в галузі охорони праці, ратифіковані Україною, наведені в дод. 1.

МОП встановлює механізм, за яким від держав-членів щорічно запитуються доповіді, щоб отримати від урядів, які не ратифікували одну чи більше фундаментальних Конвенцій, інформацію стосовно всіх змін, які могли мати місце в їхньому законодавстві та практиці. Ці доповіді потім будуть розглядатися Адміністративною радою МОП і далі виноситися як доповідь Генерального директора на Конференції МОП для тристороннього обговорення.

У сфері охорони праці Європейського Союзу важливе значення мають директиви.

Директива – це документ, що зобов'язує до результату, який повинен бути досягнутий кожною державою-членом, котрій вона (директива) адресована, але залишає вибір форми й методу реалізації на розсуд національних органів керування. Директива є гнучким документом, що дозволяє органам управління держави-члена інтерпретувати її в національному законі в найбільш прийнятному вигляді. Наявні в Директивах норми не забороняють країнам-учасницям дотримуватися більш жорстких вимог з охорони праці, якщо вони не суперечать цій Директиві.

У 1989 р. Європейське Співтовариство опублікувало важливу рамкову директиву № 89/391/ЕЕС, введення якої поклало ряд основних обов'язків щодо охорони праці переважно на роботодавця. Вказана директива поширюється на всі сектори діяльності як у державному, так і приватному секторах. Вона встановлює мінімум стандартних норм і вимог з питань охорони праці. Однак низка інших Директив, наприклад тих, що регулюють питання безпеки продукції, устаткування тощо, також містять вимоги щодо охорони праці. На підставі

рамкової директиви № 89/391/ЕЕС була прийнята низка так званих “окремих директив”, кожна з яких включає загальні положення рамкової директиви:

– вимоги охорони праці для робочого місця (Директива Ради 89/654/ЄЕС щодо робочого місця; Директива Ради 92/57/ЄЕС щодо тимчасових чи пересувних будівельних майданчиків; Директива Ради 92/91/ЄЕС щодо охорони праці на підприємствах, де здійснюється видобування мінеральної сировини через свердловини; Директива Ради 92/104/ЄЕС щодо охорони праці на підземних і відкритих гірничодобувних підприємствах; Директива Ради 93/103/ЄС під час роботи на борту риболовних суден; Директива Ради 1999/92/ЄС Європейського парламенту та Ради щодо захисту працівників, які піддаються потенційній небезпеці у вибухонебезпечних середовищах);

– вимоги охорони праці під час використання обладнання (Директива Ради 89/655/ЄЕС щодо використання працівниками засобів праці; Директива Ради 89/656/ЄЕС щодо використання засобів індивідуального захисту на робочому місці; Директива Ради 90/269/ЄЕС щодо ручного переміщення вантажів, коли є ризик пошкодження спини у працівників; Директива Ради 90/270/ЄЕС щодо роботи за екранами дисплеїв; Директива Ради 92/58/ЄЕС щодо використання знаків про загрозу безпеці та/чи здоров'ю на роботі);

– вимоги охорони праці під час роботи з хімічними, фізичними та біологічними речовинами (Директива Ради 90/394/ЄЕС щодо захисту працівників від ризиків, пов'язаних з впливом канцерогенних речовин на роботі; Директива Ради 2000/54/ЄС Європейського парламенту та Ради щодо захисту працівників від ризиків, пов'язаних із застосуванням біологічних робочих матеріалів під час роботи; Директива Ради 98/24/ЄС щодо захисту працівників від шкідливого впливу хімічних робочих речовин на робочому місці; Директива Ради 96/82/ЄС про запобігання значних аварій, пов'язаних з небезпечними речовинами; Директива 2002/44/ЄС Європейського парламенту та Ради щодо захисту працівників від ризиків, пов'язаних з вібрацією, Директива Ради 36/188/ЄЕС про захист працівників від небезпеки, пов'язаної з дією шуму на виробництві

(скасовується Директивою 2003/10/ЄС від 15.02.2006 р.); Директива 2003/10/ЄС Європейського парламенту та Ради щодо захисту працівників від ризиків, пов'язаних із шумом; Директива Ради 83/477/ЄЕС про захист працівників від небезпеки, спричиненої на робочому місці азбестом);

– захист на робочому місці певних груп працівників (Директива Ради 92/85/ЄЕС щодо захисту на робочому місці вагітних працівниць, породіль і матерів-годувальниць; Директива Ради 94/33/ЄС щодо захисту молоді на роботі; Директива Ради 91/383/ЄЕС щодо працівників, які перебувають у тимчасових трудових відносинах);

– положення про робочий час (Директива Ради 93/104/ЄС щодо певних аспектів організації робочого часу);

– вимоги до обладнання, машин, посудин під високим тиском тощо (Директива 98/37/ЄС Європейського парламенту та Ради щодо машин; Директива Європейського парламенту та Ради 89/688/ЄЕС щодо засобів індивідуального захисту; Директива Європейського парламенту та Ради 94/9/ЄС щодо обладнання та захисних систем, призначених для використання у вибухонебезпечних середовищах; Директива Ради 87/404/ЄЕС щодо простих посудин, які працюють під тиском; Директива 97/23/ЄС Європейського парламенту та Ради щодо загальної безпеки продукції).

Окрім нормативно-правових актів, у Євросоюзі широко застосовуються заходи незаконодавчого характеру (наприклад, кожні п'ять років приймаються програми дій з охорони праці на робочому місці).

1.2. Державні міжгалузеві та галузеві нормативні акти про охорону праці, їх кодування

Державні нормативно-правові акти про охорону праці (НПАОП) — це правила, норми, регламенти, положення, стандарти, інструкції та інші документи, яким надано чинність правових норм, обов'язкових для виконання. Законодавством передбачено, що залежно від сфери дії НПАОП можуть бути міжгалузевими або галузевими.

Міжгалузевий нормативно-правовий акт про охорону праці — це документ загальнодержавного користування, дія якого поширюється на всі підприємства, установи, організації господарської діяльності України незалежно від їх відомчої (галузевої) приналежності та форм власності.

Галузевий нормативний акт про охорону праці — це документ, дія якого поширюється на підприємства, установи та організації, незалежно від форм власності, що належать до певної галузі.

Нормативні акти з охорони праці залежно від виду мають чітку систему кодування.

Міжгалузеві нормативні акти з охорони праці кодуються, як показано на прикладі:

НПАОП 0.00-7.11-12 «Загальні вимоги стосовно забезпечення роботодавцями охорони праці працівників», де НПАОП – скорочена назва нормативного акта (нормативно-правовий акт з охорони праці); 0.00 – державні органи, які затвердили нормативний акт; 7 – вид нормативного акта; 11 – порядковий номер (у межах даного виду); 12 – рік затвердження; «Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці» – офіційна назва документа.

Державні органи, які затверджують нормативні акти, позначаються в такому порядку:

0.00 – Держпраці;

0.01 – пожежна безпека (МВС);

0.02 – безпека руху (МВС);

0.03 – Міністерство охорони здоров'я;

0.04 – Держатомнагляд;

0.05 – Міністерство соціальної політики;

0.06 – Держстандарт;

0.07 – Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства.

Види державних нормативних актів мають такі позначення:

1 – правила;

2 – галузеві стандарти;

3 – норми;

4 – положення, статuti;

- 5 – інструкції;
- 6 – керівництво, вказівки, рекомендації, вимоги;
- 7 – технічні умови безпеки;
- 8 – переліки, інші.

Прикладом галузевих нормативних актів про охорону праці для залізничного транспорту є «Норми безплатної видачі спеціального одягу, спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту працівникам залізничного транспорту України», «Правила безпечної експлуатації контактної мережі та пристроїв електропостачання автоблокування залізниць», «Правила охорони праці під час виконання навантажувально-розвантажувальних робіт на залізничному транспорті» та ін.

Кодуються вони за такою схемою:

НПАОП 60.1-3.01-04 «Норми безплатної видачі спеціального одягу, спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту працівникам залізничного транспорту України», де НАОП – скорочена назва нормативного акта; 60.1 – група відповідно до класифікатора галузей народного господарства; 3 – вид нормативного акта; 01 – порядковий номер (у межах даного виду); 04 – рік затвердження; «Норми безплатної видачі спеціального одягу, спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту працівникам залізничного транспорту України» – назва документа.

Нормативні правові акти підприємства являють собою локальні акти, що діють тільки на конкретному підприємстві: накази, розпорядження, посадові інструкції, інструкції з охорони праці й ін. Підприємства, установи й організації розробляють і затверджують положення, інструкції з охорони праці як для працівників, так і на окремі види робіт.

Слід зазначити, що вимоги щодо охорони праці регламентуються в Україні також будівельними нормами і правилами (ДБН); санітарними нормами і правилами (ДСН); правилами улаштування електроустановок (ПУЕ); відомчими нормами технічного проектування (ВНТП); іншими нормативними документами.

Необхідно звернути увагу на те, що кожний з документів, незалежно від рівня, має однакову правову силу. Наприклад, вимоги безпеки праці, закладені в інструкції з охорони праці на

робочому місці, є настільки ж обов'язковими для працівника й роботодавця, як і виконання вимог статей Закону України «Про охорону праці», Конституції України або пунктів нормативних актів з охорони праці. Порушення будь-якої правової норми припускає однаковий вид відповідальності.

Повний перелік чинних нормативних документів з охорони праці наводиться в “Державному реєстрі міжгалузевих та галузевих актів про охорону праці”, який діє з 1995 р., перевидається раз на рік і оновлюється не рідше одного разу на півроку.

Роботодавці на основі НПАОП розробляють і затверджують власні положення, інструкції або інші нормативні акти про охорону праці, що діють у межах підприємства, установи, організації. Відповідно до Рекомендацій Держнаглядохоронпраці щодо застосування "Порядку опрацювання і затвердження власником нормативних актів про охорону праці, що діють на підприємстві", затвердженого наказом Держнаглядохоронпраці № 132 від 12.12.1993 р., до основних нормативних актів підприємства належать:

- Положення про систему управління охороною праці на підприємстві;
- Положення про службу охорони праці підприємства;
- Положення про комісію з питань охорони праці підприємства;
- Положення про роботу уповноважених трудового колективу з питань охорони праці;
- Положення про навчання, інструктаж і перевірку знань працівників з питань охорони праці;
- Положення про організацію і проведення первинного та повторного інструктажів, а також пожежно-технічного мінімуму;
- Наказ про порядок атестації робочих місць щодо їх відповідності нормативним актам про охорону праці;
- Положення про організацію попереднього та періодичних медичних оглядів працівників;
- Положення про санітарну лабораторію підприємства;
- Інструкції з охорони праці для працюючих за професіями і видами робіт;

- Інструкції про порядок зварювання і проведення інших вогневих робіт на підприємстві;
- Загальнооб'єктні та цехові інструкції про заходи пожежної безпеки;
- Перелік робіт з підвищеною небезпекою;
- Перелік посад посадових осіб підприємства, які зобов'язані проходити попередню і періодичну перевірку знань з охорони праці;
- Наказ про організацію безкоштовної видачі працівникам певних категорій лікувально-профілактичного харчування;
- Наказ про організацію безкоштовної видачі молока або інших рівноцінних харчових продуктів працівникам підприємства, що працюють у шкідливих умовах;
- Наказ про порядок забезпечення працівників підприємства спецодягом, спецвзуттям та іншими засобами індивідуального захисту.

Виходячи зі специфіки виробництва та вимог чинного законодавства роботодавець затверджує нормативні акти з вищезазначеного переліку та інші, що регламентують питання охорони праці. На підприємстві повинні бути нормативно-правові акти, які охоплюють усі питання стосовно виконання функцій і завдань, системи управління охороною праці.

1.3. Відповідальність за порушення законодавства та нормативних актів про охорону праці

Відповідно до ст. 44 Закону України «Про охорону праці» (далі – Закон) за порушення законів та інших нормативно-правових актів про охорону праці винні особи притягуються до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної та кримінальної відповідальності.

Дисциплінарна відповідальність

Кодексом законів про працю встановлено такі дисциплінарні стягнення:

- догана;
- звільнення з роботи;

– законодавством, статутами і положеннями про дисципліну, що діють у деяких галузях народного господарства, можуть бути передбачені для окремих категорій й інші дисциплінарні стягнення.

Право накладати дисциплінарні стягнення на працівників має орган, який користується правом прийняття на роботу (обрання, призначення на посаду, затвердження на посаді) цього працівника.

Підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників є порушення законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці та їх дії, спрямовані на створення перешкод для виконання посадовими особами органів державного нагляду за охороною праці їх повноважень.

Одним з конкретних порушень законодавства про охорону праці, прямо вказаних у Законі, за яке власник або уповноважений ним орган має право притягнути працівника до дисциплінарної відповідальності, є ухилення його від проходження обов'язкового медичного огляду. У цьому випадку власник або уповноважений ним орган зобов'язаний також відсторонити працівника від роботи без збереження заробітної плати.

Повноваження і права профспілок здійснювати контроль за виконанням власниками і уповноваженими ними органами законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці передбачені КЗпП України та Законом України "Про охорону праці". Створення певними працівниками перешкод для діяльності представників професійних спілок, спрямованої на виконання цих повноважень, є підставою для притягнення винних працівників до дисциплінарної відповідальності.

Дисциплінарне стягнення застосовується власником або уповноваженим ним органом безпосередньо за виявленням проступку, але не пізніше одного місяця з дня його виявлення, не враховуючи час звільнення працівника від роботи у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю або перебуванням його у відпустці. Дисциплінарне стягнення не може бути накладене пізніше шести місяців з дня вчинення проступку.

До того як накладити дисциплінарне стягнення, власник або уповноважений ним орган повинен зажадати від винного працівника письмових пояснень.

У тому випадку, коли працівник відмовляється дати пояснення, про це повинен бути складений акт за підписом службової особи і працівників підприємства, що були свідками цієї відмови.

За кожне порушення трудових обов'язків може бути застосоване лише одне дисциплінарне стягнення. При обранні дисциплінарного стягнення власник або уповноважений ним орган повинен врахувати ступінь тяжкості вчиненого проступку і заподіяну ним шкоду, обставини, за яких вчинено проступок, попередню роботу працівника. Стягнення оголошується в наказі (розпорядженні) і повідомляється працівникові під розписку.

Дисциплінарне покарання знімається, якщо працівник протягом року не матиме нових дисциплінарних стягнень, або знімається достроково, якщо він виявив сумлінність у роботі. На період дії покарання заохочувальні заходи до працівника не застосовуються.

Адміністративна відповідальність

Відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення за порушення вимог законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці накладається адміністративна відповідальність у вигляді штрафів на працівників, службових осіб підприємств, установ, організацій, а також громадян - власників підприємств чи уповноважених ними осіб.

Адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку.

Адміністративне стягнення накладається посадовими особами органів державного нагляду за охороною праці на основі складених ними протоколів про адміністративне правопорушення.

З 24 травня 2012 р. мінімальний розмір адміністративного стягнення за порушення вимог законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці становить:

- на працівника підприємства – 68 грн;
- на посадову особу – 425 грн.

Максимальний розмір штрафу, який може бути накладено на працівника, – 170 грн, на посадову особу – 1700 грн.

Оскаржити рішення про стягнення штрафу дозволяється в місячний термін в судовому порядку.

Матеріальна відповідальність

Матеріальна відповідальність у вигляді грошової компенсації накладається:

- на працівників і службових осіб за шкоду, заподіяну підприємству;
- на власників підприємств за порушення вимог щодо охорони праці.

Матеріальна відповідальність за шкоду, заподіяну підприємству

Загальними підставами покладення матеріальної відповідальності на працівника є наявність прямої дійсної шкоди, вина працівника (у формі умислу або недбалості), протиправні дії (бездіяльність) працівника, а також наявність причинного зв'язку між винними і протиправними діями (бездіяльністю) працівника та завданою шкодою. На працівника може бути покладена матеріальна відповідальність за наявності всіх перелічених умов, відсутність хоча б однієї з них виключає матеріальну відповідальність працівника.

Обмежена матеріальна відповідальність

За шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації при виконанні трудових обов'язків, працівники, з вини яких заподіяно шкоду, несуть матеріальну відповідальність у розмірі прямої дійсної шкоди, але не більше свого середньомісячного заробітку.

У відповідності з законодавством обмежену матеріальну відповідальність несуть:

– працівники — за псування або знищення через недбалість матеріалів, напівфабрикатів, виробів (продукції), у тому числі при їх виготовленні, у розмірі заподіяної з їх вини шкоди, але не більше свого середнього заробітку. У такому самому розмірі працівники несуть матеріальну відповідальність за псування або знищення через недбалість інструментів, вимірювальних приладів, спеціального одягу та інших предметів,

виданих підприємством, установою, організацією працівникові в користування;

– керівники підприємств, установ, організацій і їх заступники, а також керівники структурних підрозділів на підприємствах, в установах, організаціях та їх заступники в розмірі заподіяної з їх вини шкоди, але не більше свого середнього заробітку, якщо шкоду підприємству, установі, організації заподіяно зайвими грошовими виплатами, неправильною постановкою обліку і зберігання матеріальних чи грошових цінностей, невжиттям необхідних заходів до запобігання простоям, випуску недоброякісної продукції, розкраданню, знищенню і псуванню матеріальних чи грошових цінностей.

Повна матеріальна відповідальність

Повна матеріальна відповідальність настає, якщо:

– про це укладений спеціальний договір, наприклад між власником і касиром;

– майно та інші цінності взяті працівником за разовими документами, наприклад витрати на відрядження;

– збиток завдано діями, що мають ознаки злочину (крадіжка та ін.);

– збиток завдано працівником, який був у нетверезому стані;

– збиток завдано у зв'язку з нестачею, навмисним знищенням чи псуванням майна, виданого працівникові в користування;

– збиток завдано не під час виконання трудових обов'язків (наприклад, після роботи працівник вивів з ладу агрегат);

– доведена вина посадової особи в незаконному звільненні чи переведенні працівника на іншу роботу (наприклад, відшкодування збитку за вимушений прогул).

Коллективна матеріальна відповідальність

При спільному виконанні працівниками окремих видів робіт, пов'язаних із зберіганням, обробкою, продажем (відпусканням), перевезенням або застосуванням у процесі виробництва переданих їм цінностей, коли неможливо розмежувати матеріальну відповідальність кожного працівника і укласти з ним договір про повну матеріальну відповідальність,

може запроваджуватися колективна (бригадна) матеріальна відповідальність.

Колективна (бригадна) матеріальна відповідальність установлюється власником або уповноваженим ним органом за погодженням з профспілковим комітетом підприємства, установи, організації. Письмовий договір про колективну (бригадну) матеріальну відповідальність укладається між підприємством, установою, організацією і всіма членами колективу (бригади).

Матеріальна відповідальність у кратному обчисленні

Суть "кратної" матеріальної відповідальності полягає в тому, що особа, винувата в задаванні збитку, відшкодовує його в розмірі, який перевищує його номінальний розмір. Насамперед це стосується дорогоцінних металів, каменів, хутра, рідкісних тварин, книг та ін.

Особа, яка завдала шкоди підприємству під час виконання трудових обов'язків, може добровільно відшкодувати шкоду шляхом передачі рівноцінного майна або відновити пошкоджене майно при згоді на це власника.

У тому разі, коли працівник добровільно не бажає відшкодувати збитки, шкода, що не перевищує середньомісячного заробітку працівника, вираховується з його заробітної плати за розпорядженням власника або уповноваженого ним органу, виданим не пізніше двох тижнів з дня виявлення шкоди, з обов'язковим повідомленням про це працівника. Таке розпорядження може виконуватись не раніше семи днів з дня його повідомлення.

У решті випадків, а також у разі незгоди працівника на утримання сум розпорядженням власника покриття шкоди проводиться шляхом подання власником позову до районного (міського) суду протягом одного року з дня виявлення шкоди.

Кримінальна відповідальність

Кримінальна відповідальність за порушення правил охорони праці покладається на працівників і службових осіб підприємств, а також на власників підприємств чи уповноважених ними осіб. Поняттям "порушення правил охорони праці" охоплюється недотримання загальнодержавних, галузевих і локальних для даного підприємства правил, інструкцій, положень та інших

підзаконних актів, розроблених і прийнятих відповідно до Закону України "Про охорону праці" і Кодексу законів про працю.

Кримінальна відповідальність настає не за будь-яке порушення, а за порушення вимог охорони праці, яке створювало небезпеку для життя або здоров'я громадян, яке призвело чи могло призвести до нещасних випадків, аварій або інших тяжких наслідків. Ознаки злочину є як у діях, так і бездіяльності, тобто в невиконанні того, що слід було робити на виконання відповідних правил, інструкцій тощо.

Ступінь покарання залежить від конкретних обставин і встановлюється Кримінальним кодексом України.

На сьогодні Кримінальний кодекс містить п'ять статей, які передбачають покарання за порушення правил безпеки виробництва: ст. 271 КК України "Порушення вимог законодавства про охорону праці"; ст. 272 "Порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою"; ст. 273 "Порушення правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або вибухонебезпечних цехах"; ст. 274 "Порушення правил ядерної або радіаційної безпеки" і ст. 275 "Порушення правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції і безпечної експлуатації будівель і споруд".

Згідно з вимогами цих статей відповідальність за порушення може наступати за рішенням суду як у вигляді штрафу розміром від 100 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, так і позбавлення волі на термін до 12 років залежно від ступеня тяжкості наслідків, до яких призвело порушення.

1.4. Система управління охороною праці та державний нагляд за станом охорони праці на підприємствах залізничного транспорту

1.4.1. Система управління охороною праці на підприємствах залізничного транспорту

Управління охороною праці здійснюється відповідно до Закону України «Про охорону праці», чинного законодавства про працю, нормативно-правових актів з охорони праці, постанов і розпоряджень державних органів управління.

Для досягнення підприємствами, установами, організаціями рівня охорони праці на виробництві, що відповідає мінімальним вимогам до забезпечення безпечних і здорових умов праці, які встановлені законодавчими та іншими нормативно-правовими актами з охорони праці, роботодавець зобов'язаний створити і забезпечити ефективне функціонування **системи управління охороною праці** (далі СУОП).

Система управління охороною праці – частина загальної системи управління організацією, яка сприяє запобіганню нещасних випадків і професійних захворювань на виробництві, а також небезпеки для третіх осіб, що виникають у процесі господарювання, і включає в себе комплекс взаємопов'язаних заходів на виконання вимог законодавчих і нормативно-правових актів з охорони праці.

Об'єктом управління охороною праці є діяльність функціональних служб і структурних підрозділів з забезпечення безпечних і здорових умов на робочих місцях, виробничих ділянках і на підприємстві в цілому.

Впровадження СУОП здійснюється за наказом або розпорядженням вищого керівництва.

Основними функціями СУОП є облік, аналіз та оцінка умов праці, планування, організація, координація, контроль за виконанням і стимулюванням заходів з охорони праці та промислової безпеки.

До основних **завдань**, які повинна вирішувати СУОП на підприємстві, належать:

1. Планування та фінансування заходів з охорони праці.

Планування заходів передбачає визначення умов праці та реалізацію основних напрямків роботи з поліпшення охорони праці; визначення потреби в новій техніці, технологіях, інженерно-технічних засобах безпеки та санітарно-побутовому обслуговуванні на підставі внутрішнього та зовнішнього аудиту охорони праці, аналізу причин нещасних випадків і професійних захворювань.

Реалізація даного завдання досягається шляхом складання комплексних планів поліпшення стану охорони праці: поточного (річного) плану заходів з охорони праці, що включаються до колективного договору; оперативних (квартального, місячного)

планів по структурних підрозділах (рішення, накази, заходи з розслідування нещасних випадків, приписи органів державного нагляду за охороною праці тощо).

Роботодавець забезпечує фінансування заходів, спрямованих на доведення умов і безпеки праці до вимог чинного законодавства в обсязі не меншому, ніж визначено Законом України «Про охорону праці», а саме не менше 0,5 % фонду оплати праці за минулий рік.

2. Професійний відбір.

Визначається коло працівників, які виконують важкі роботи, роботи зі шкідливими чи небезпечними умовами праці, а також такі, де є потреба у професійному доборі. Працівники цих категорій повинні проходити попередній (під час прийняття на роботу) та періодичні (протягом трудової діяльності) медичні огляди:

1) згідно з Порядком проведення медичних оглядів працівників певних категорій, затвердженим наказом МОЗ від 21.05.2007 р. № 246;

2) Переліком робіт, де є потреба у професійному доборі (ДНАОП 0.03-8.06-94);

3) Переліком важких робіт і робіт зі шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх (ДНАОП 0.03-8.07-94);

4) Переліком важких робіт зі шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок (ДНАОП 0.03-8.08-93).

3. Навчання з питань охорони праці та система інструктажів.

Обов'язкові вимоги до проведення навчання з питань охорони праці та інструктажів викладено в ст. 18 Закону України «Про охорону праці», а також у Типовому положенні про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці (НПАОП 0.00-4.12-05).

Для ефективного і своєчасного виконання цього завдання необхідна чітка регламентація порядку дій, компетенції відповідальних осіб при організації і проведенні навчання, своєчасна актуалізація навчальних програм та інструкцій.

4. Поточні перевірки, огляди окремих підрозділів і організації в цілому.

Система контролю залежно від обсягів виробництва та чисельності працівників може передбачати внутрішній аудит, оперативний контроль керівників робіт та інших посадових осіб, контроль з боку служби охорони праці, а також громадський контроль.

В організаціях, щодо яких це регламентовано нормативно-правовими актами з охорони праці, впроваджується триступенева система контролю.

5. Організація інформаційної роботи.

Має бути визначено, у який спосіб інформація про заходи з безпечного виконання робіт досягне конкретного працівника і як буде організовано ефективний зворотний зв'язок працівників з керівництвом для поліпшення стану охорони праці. Необхідно розробити процедуру роботи зі зверненнями працівників і повідомлення про результати їх розгляду.

6. Забезпечення засобами індивідуального захисту.

Визначається перелік тих професій, працівники яких мають бути забезпечені засобами індивідуального захисту (далі - ЗІЗ), а також перелік необхідних ЗІЗ. Інструктаж працівників щодо використання ЗІЗ повинен бути викладений в інструкціях з охорони праці згідно з Положенням про розроблення інструкцій з охорони праці (НПАОП 0.00-4.15-98).

Питання щодо забезпечення ЗІЗ працівників регламентується нормативно-правовими актами з охорони праці, затвердженими у встановленому порядку. Для працівників залізничного транспорту це «Норми безплатної видачі спеціального одягу, спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту працівникам залізничного транспорту України» (НПАОП 5.1.11-3.01-04).

Для ефективного функціонування СУОП роботодавцю необхідно визначити обов'язки, відповідальність і повноваження керівників служб та підрозділів, а також працівників щодо охорони праці. Обов'язки та повноваження персоналу, що керує, виконує та перевіряє різні види діяльності, які впливають на ризики виникнення небезпечних ситуацій, пов'язані з діяльністю організації, устаткуванням і робочими процесами, повинні бути

визначені, задокументовані та доведені до відома працівників для сприяння управлінню у сфері охорони праці.

Необхідно звернути увагу на те, що підготовку управлінських рішень щодо функціонування СУОП на виробництві забезпечує служба охорони праці або особа, що в порядку сумісництва виконує функції служби охорони праці.

1.4.2. Служба охорони праці підприємства

Відповідно до Закону України «Про охорону праці» служба охорони праці створюється роботодавцем для організації виконання правових, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних, соціально-економічних і лікувально-профілактичних заходів, направлених на запобігання нещасних випадків, професійних захворювань і аварій у процесі праці.

На основі «Типового положення про службу охорони праці» (НПАОП 0.00-4.35-04) (далі – Типове положення) з урахуванням специфіки виробництва і видів діяльності, чисельності працівників, умов праці та інших факторів роботодавець розробляє і затверджує «Положення про службу охорони праці» підприємства, визначає її структуру і чисельність, основні завдання, функції і права працівників служби охорони праці. Служба охорони праці підпорядковується безпосередньо роботодавцю і створюється на підприємствах з кількістю працівників 50 і більше осіб.

На підприємствах з кількістю працівників менше 50 осіб функції служби охорони праці можуть виконувати в порядку сумісництва особи, які мають відповідну підготовку. На підприємстві з кількістю працівників менше 20 осіб для виконання функцій служби охорони праці можуть притягуватися сторонні фахівці на договірних основах, які мають стаж роботи у галузі не менше трьох років або мають спеціальну вищу освіту і пройшли навчання з охорони праці.

Керівники і фахівці служби охорони праці за своїми посадами і заробітною платою прирівнюються до керівників і фахівців основних виробничо-технічних служб. Навчання і перевірка знань з питань охорони праці працівників служби охорони праці проводиться у встановленому законодавством

порядку при прийманні на роботу і періодично один раз на 3 роки.

Ліквідація служби охорони праці допускається тільки в разі ліквідації підприємства або припинення використання найманої праці фізичною особою.

Для ефективної роботи служби охорони праці підприємства керівник повинен затвердити разом з «Положенням підприємства про службу охорони праці» також план роботи і графіки обстежень структурних підрозділів.

Робочі місця працівників служби охорони праці повинні розміщуватися в окремому приміщенні, бути зручними для прийняття відвідувачів. Також рекомендовано забезпечити службу належною оргтехнікою, технічними засобами з метою досягнення належного рівня самостійності та швидкості розроблення і прийняття управлінських рішень з охорони праці.

На підприємствах з чисельністю 100 і більше працівників, а також на підприємствах, специфіка виробництва яких вимагає проведення з персоналом великого обсягу робіт з питань охорони та безпеки праці, повинен бути створений кабінет з промислової безпеки та охорони праці відповідно до «Рекомендацій щодо організації роботи кабінету промислової безпеки та охорони праці», затверджених Держгірпромнаглядом від 16.01.2008 р.

Основними завданнями кабінетів промислової безпеки та охорони праці підприємств є пропаганда безпечних умов праці, інформування працівників про їх права і обов'язки в галузі охорони праці, поширення позитивного досвіду щодо створення здорових і безпечних умов праці, профілактика аварій, виробничого травматизму та професійних захворювань, а також методична підтримка під час навчання і перевірки знань працівників з питань охорони праці.

За вимогами Типового положення, працівники служби охорони праці не можуть притягуватися до виконання функцій, не передбачених відповідними нормативно-правовими документами, а роботодавець повинен забезпечити стимулювання ефективної роботи працівників служби охорони праці підприємства.

У процесі своєї діяльності служба охорони праці повинна вирішувати такі завдання:

- розробляти ефективну СУОП на підприємстві і його структурних підрозділів, забезпечувати професійну підтримку рішень роботодавця з цих питань;

- організовувати проведення профілактичних заходів, направлених на усунення шкідливих і небезпечних виробничих факторів, запобігання нещасних випадків на виробництві, професійних захворювань та інших випадків загрози життю або здоров'ю працівників;

- вивчати і сприяти впровадженню у виробництво досягнень науки і техніки, прогресивних і безпечних технологій, сучасних засобів колективного та індивідуального захисту працівників;

- здійснювати контроль за дотриманням працівниками вимог законів і інших нормативно-правових актів з охорони праці, положень (за наявності) галузевої угоди розділу «Охорона праці», колективного договору, які діють на підприємстві;

- інформувати і надавати роз'яснення працівникам підприємства з питань охорони праці.

Для вирішення поставлених завдань на службу охорони праці покладено цілу низку функцій.

Службою розробляються спільно з іншими підрозділами підприємства комплексні заходи щодо досягнення встановлених нормативів і підвищення існуючого рівня охорони праці, планів, програм поліпшення умов праці, запобігання виробничого травматизму, професійних захворювань, надається організаційно-методична допомога у виконанні запланованих заходів.

У межах допомоги керівнику готуються проекти наказів з питань охорони праці і вносяться на розгляд роботодавцю.

Проводяться спільно з представниками інших структурних підрозділів і за участю представників і профспілок підприємства або, за відсутності служби охорони праці, уповноважених найманими працівниками осіб з питань охорони праці перевірки щодо дотримання працівниками вимог нормативно-правових актів з охорони праці.

Проводиться вступний інструктаж з працівниками, які приймаються на роботу.

Ведеться облік і проводиться аналіз причин виробничого травматизму і профзахворювань, аварій, а також заподіяного

ними збитку та складається звітність з охорони праці відповідно до встановлених форм і термінів.

Забезпечується належне оформлення і зберігання документації з питань охорони праці, а також своєчасна передача їх в архів для тривалого зберігання згідно зі встановленим порядком.

Виконується складання за участю керівників підрозділів підприємства переліків професій, посад і видів робіт, на які повинні бути розроблені інструкції з охорони праці (вимог безпеки), які діють на підприємстві, надається методична допомога під час їх розроблення.

Працівники підприємства інформуються про основні вимоги законів, інших нормативно-правових актів з охорони праці, діючих на підприємстві.

У межах виконання вказаних функцій працівники служби охорони праці беруть участь у розгляді питань про підтвердження наявності небезпечної виробничої ситуації, що з'явилася основною причиною відмови працівника від виконання дорученої роботи, відповідно до законодавства (за потреби), листів, заяв, скарг працівників підприємства, які стосуються питань дотримання законодавства про охорону праці.

Також фахівці служби охорони праці беруть участь в організаційних заходах: забезпечення підрозділів нормативно-правовими актами з охорони праці, діючими на підприємстві, посібниками, навчальними матеріалами з цих питань; налагодження роботи кабінету з промислової безпеки та охорони праці, підготовка інформаційних стендів, кутків з промислової безпеки та охорони праці тощо; організація нарад, семінарів, конкурсів з питань охорони праці; ведення пропаганди питань охорони праці з використанням інформаційних засобів.

Працівники служби охорони праці беруть участь:

- у розслідуванні нещасних випадків, профзахворювань і аварій на виробництві відповідно до «Порядку розслідування і ведення обліку нещасних випадків, профзахворювань і аварій на виробництві»;

- складанні санітарно-гігієнічної характеристики робочих місць працівників, які проходять обстеження щодо наявності профзахворювань;

- проведенні внутрішнього аудиту охорони праці і атестації робочих місць на відповідність нормативно-правовим актам з охорони праці; роботі комісії з прийняття в експлуатацію закінчених будівництв, реконструкції або технічного переоснащення об'єктів виробничого і соціально-культурного призначення, відремонтованого або модернізованого обладнання в частині дотримання вимог охорони (безпеки) праці;

- розробленні положень, інструкцій, розділу «Охорона праці» колективного договору, актів з охорони праці (вимог безпеки), що діють на підприємстві;

- складанні переліків професій і посад, за якими працівники повинні приходити обов'язкові попередні і періодичні медичні огляди;

- організації навчання з питань охорони праці;

- роботі комісії з перевірки знань з питань охорони праці.

З метою контролю спеціаліст служби охорони праці слідкує за виконанням заходів, передбачених програмами, планами щодо поліпшення стану безпеки, гігієни праці і виробничого середовища, колективним договором і заходами, направленими на усунення причин нещасних випадків і профзахворювань.

Фахівці служби охорони праці мають право:

- видавати керівникам структурних підрозділів підприємства обов'язкові для виконання приписи щодо усунення наявних недоліків, а також одержувати від них необхідні відомості, документацію і пояснення з питань охорони праці;

- зупиняти роботу виробництв, ділянок, машин, механізмів, обладнання в разі порушень, які є загрозою життю або здоров'ю працівників;

- вимагати усунення від роботи осіб, які не пройшли передбачених законодавством медичні огляди, навчання, інструктаж, перевірку знань або не мають допуск до відповідних робіт чи не виконують вимоги нормативно-правових актів з охорони праці;

- направляти роботодавцю подання про притягнення до дисциплінарної відповідальності посадових осіб і працівників, які порушують вимоги з охорони праці;

- вносити пропозиції керівнику підприємства про заохочування працівників за поліпшення стану охорони і безпеки праці та за активну працю;

- привертати за узгодженням з роботодавцем і керівниками структурних підрозділів підприємства фахівців для проведення перевірок стану охорони праці.

У разі видання припису фахівцем служби охорони праці його може відмінити тільки керівник підприємства. Припис складається у двох примірниках, один видається керівнику робіт, об'єкта, цеху, другий примірник залишається і реєструється в журналі служби охорони праці і зберігається протягом 5 років. У разі, коли керівник структурного підрозділу підприємства відмовляється від підпису в отриманні припису, фахівець служби охорони праці посилає відповідне подання на ім'я посадової особи, який адміністративно підлеглий цьому структурному підрозділу або безпосередньо керівнику підприємства, організації.

1.4.3. Організація роботи з охорони праці

Організація роботи з охорони праці на підприємстві неможлива без розроблення та наявності належної правової та методичної документації. З метою ефективної організації роботи з охорони праці роботодавець зобов'язаний отримати, розробити і забезпечити наявність цілої низки документів. До основної документації, яка регулює організаційні функції з охорони праці, залежно від виду діяльності підприємства належать:

1. Номенклатурний перелік продукції, яка виробляється підприємством.

2. Сертифікати якості на продукцію, що виробляється підприємством і підлягає обов'язковій сертифікації в Україні, видані уповноваженими органами зі стандартизації, метрології та сертифікації. Перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні, затверджений наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики 01.02.2005 р. № 28 (у редакції наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 06.11.2013 р. № 1308).

3. Посадові інструкції. Штатний розклад з вказаними окладами (заробітною платою).

4. Перелік робіт з підвищеною небезпекою, затверджений наказом Держнаглядохоронпраці України від 26.01.2005 р. №15 (НПАОП 0.00-8.24-05).

5. Дозвіл на виконання робіт підвищеної небезпеки, експертиза проектної документації на будівництво та реконструкцію виробничих об'єктів і виготовлення засобів виробництва на відповідність їх нормативним актам з охорони праці згідно з «Порядком видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2011 р. за № 1107.

6. Ліцензія на вид діяльності. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності».

7. Страхове свідоцтво, видане Фондом соціального страхування України згідно з Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

У разі організації служби охорони праці на підприємстві є необхідність створення нормативної бази, що регламентуватиме діяльність даної служби.

З метою належної організації управління охороною праці на підприємстві на всіх рівнях керівник за участі створеної служби охорони праці повинен розробити і затвердити нормативні документи, що діють у межах підприємства. Основна мета цих документів – допомога в реалізації та чітка регламентація управлінських функцій з охорони праці відповідних посадових осіб і керівників структурних підрозділів підприємства.

Повний перелік необхідної документації наведений у дод. 2.

1.4.4. Здійснення державного нагляду за станом охорони праці у структурних підрозділах залізниці

Законодавством гарантується право громадян на охорону їх життя і здоров'я в процесі трудової діяльності. Для можливості реалізації цих прав в Україні створена система органів, що здійснюють державний нагляд за охороною праці.

Державний нагляд за дотриманням законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці здійснюють:

- спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з нагляду за охороною праці (Державна служба України з питань праці);

- спеціально уповноважений орган з питань радіаційної безпеки;
- спеціально уповноважений орган з питань пожежної безпеки.
- спеціально уповноважений орган з питань гігієни праці.

Органи державного нагляду за охороною праці не залежать від будь-яких господарських органів, об'єднань громадян, політичних формувань, місцевих державних адміністрацій і рад народних депутатів і діють відповідно до положень, що затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Посадові особи органів державного нагляду за охороною праці (державні інспектори) мають право:

- безперешкодно в будь-який час відвідувати підконтрольні підприємства для перевірки дотримання законодавства про охорону праці, одержувати від роботодавця необхідні пояснення, матеріали та інформацію з даних питань;
- надсилати керівникам підприємств, а також їх посадовим особам, керівникам структурних підрозділів обов'язкові для виконання розпорядження (приписи) про усунення порушень і недоліків у галузі охорони праці;
- зупиняти експлуатацію підприємств, окремих виробництв, цехів, дільниць, робочих місць і обладнання до усунення порушень вимог охорони праці, які створюють загрозу життю або здоров'ю працівників;
- притягати до адміністративної відповідальності працівників, винних у порушенні законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці;
- надсилати роботодавцям подання про невідповідність окремих посадових осіб займаній посаді, передавати в необхідних випадках матеріали органам прокуратури для притягнення їх до кримінальної відповідальності.

Органи державного нагляду за охороною праці встановлюють порядок опрацювання і затвердження роботодавцями положень, інструкцій та інших актів про охорону праці, що діють на підприємствах, розробляють типові документи з цих питань.

Роботодавець повинен безоплатно створити необхідні умови для роботи представників органів державного нагляду за охороною праці.

Посадові особи органів державного нагляду за охороною праці несуть персональну відповідальність за виконання покладених на них обов'язків згідно з законодавством.

1.5. Навчання з питань охорони праці

1.5.1. Організація навчання і перевірки знань з питань охорони праці

Навчання і перевірка знань з питань охорони праці на підприємстві організовується відповідно до вимог «Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці» (НПАОП 0.00-4.12-05). Вимоги Типового положення є обов'язковими для виконання всіма центральними, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, бюджетними установами і підприємствами.

Особи, які суміщають професії, проходять навчання, інструктаж і перевірку знань з питань охорони праці як за основною професією, так і професією, яку суміщають.

Посадові особи та інші працівники, зайняті на роботах, зазначених у Переліку робіт з підвищеною небезпекою та Переліку робіт, де є потреба у професійному доборі, затвердженому наказом МОЗ та Держнаглядохоронпраці від 23.09.1994 р. № 263/121 проходять щорічне **спеціальне навчання** і перевірку знань відповідних нормативно-правових актів з охорони праці.

Спеціальне навчання з питань охорони праці може проводитись як безпосередньо на підприємстві, так і іншим суб'єктом господарської діяльності, який отримав в установленному порядку відповідний дозвіл.

У разі здійснення професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації безпосередньо на підприємстві спеціальне навчання з питань охорони праці є складовою зазначеної професійної підготовки.

Спеціальне навчання з питань охорони праці проводиться роботодавцем на підприємстві за навчальними планами та програмами, які розробляються з урахуванням конкретних видів

робіт, виробничих умов, функціональних обов'язків працівників і затверджуються наказом.

Посадові особи проходять навчання і перевірку знань з питань охорони праці, під час приймання на роботу і періодично, один раз на три роки.

Перед перевіркою знань з питань охорони праці на підприємстві для працівників організується навчання: лекції, семінари та консультації.

Перевірка знань працівників з питань охорони праці на підприємстві здійснюється комісією з перевірки знань з питань охорони праці підприємства (далі комісія), склад якої затверджується наказом керівника.

Головою комісії призначається керівник підприємства або заступник, до службових обов'язків якого входить організація роботи з охорони праці. До складу комісії підприємства входять фахівці служби охорони праці, представники юридичної, виробничих, технічних служб, представник профспілки або уповноважений найманими працівниками з питань охорони праці. Комісія вважається правомочною, якщо до її складу входять не менше трьох осіб.

Всі члени комісії в порядку, встановленому Типовим положенням, повинні пройти навчання і перевірку знань з питань охорони праці.

При незадовільних результатах перевірки знань з питань охорони праці працівники протягом одного місяця повинні пройти повторне навчання і повторну перевірку знань.

Не допускаються до роботи, у тому числі і посадові особи, які не пройшли навчання, інструктаж і перевірку знань з питань охорони праці.

1.5.2. Організація проведення інструктажів з питань охорони праці

За характером і часом проведення інструктажі з питань охорони праці (далі – інструктажі) поділяються на **вступний, первинний, повторний, позаплановий і цільовий**.

Вступний інструктаж проводиться в кабінеті охорони праці або в приміщенні, яке спеціально для цього обладнане, за

програмою, розробленою службою охорони праці з урахуванням особливостей виробництва. Запис про проведення вступного інструктажу робиться в журналі реєстрації вступного інструктажу з питань охорони праці, що зберігається службою охорони праці або працівником, який відповідає за проведення вступного інструктажу. Також робиться запис у наказі про приймання працівника на роботу.

Первинний інструктаж проводиться до початку роботи безпосередньо на робочому місці з працівником новоприйнятим (постійно або тимчасово) на підприємство або до фізичної особи, яка використовує найману працю; працівником, який переводиться з одного структурного підрозділу підприємства в інший; працівником, який виконуватиме нову для нього роботу; відрядженим працівником іншого підприємства, який бере безпосередню участь у виробничому процесі підприємства. Первинний інструктаж проводиться з учнями, курсантами, слухачами і студентами навчальних закладів: до початку трудового і професійного навчання; перед виконанням кожного навчального завдання, пов'язаного з використанням різних механізмів, інструментів, матеріалів і т. п.

Повторний інструктаж проводиться на робочому місці індивідуально з окремим працівником або групою працівників, які виконують однотипні роботи, за об'ємом і змістом переліку питань первинного інструктажу.

Повторний інструктаж проводиться в терміни, що враховують конкретні умови праці, але не рідше: на роботах з підвищеною небезпекою – 1 раз на 3 місяці, для решти робіт – 1 раз на 6 місяців.

Позаплановий інструктаж проводиться з працівниками на робочому місці або в кабінеті охорони праці: при введенні в дію нових або переглянутих нормативно-правових актів з охорони праці, а також при внесенні змін і доповнень до них; при зміні технологічного процесу, заміні або модернізації устаткування, приладів і інструментів, початкової сировини, матеріалів та інших факторів, які впливають на стан охорони праці: при порушенні працівниками вимог нормативно-правових актів з охорони праці, що спричинили травми, аварії, пожежі і т. п.; при перерві в роботі виконавця робіт більш ніж на 30 календарних

днів – для робіт з підвищеною небезпекою, а для решти робіт – понад 60 днів.

Цільовий інструктаж проводиться з працівниками при ліквідації наслідків аварій або стихійних лих; при виконанні робіт, на які відповідно до законодавства оформляється наряд-допуск, наказ або розпорядження. Первинний, повторний, позаплановий і цільовий інструктажі проводить безпосередній керівник робіт або фізична особа, яка використовує найману працю.

У разі незадовільних результатів перевірки знань, умінь і навичок щодо безпечного виконання робіт після первинного, повторного або позапланового інструктажів протягом 10 днів додатково проводяться інструктаж і повторна перевірка знань.

У разі незадовільних результатів перевірки знань після цільового інструктажу допуск до виконання робіт не надається. Повторна перевірка знань при цьому не дозволяється.

Про проведення первинного, повторного, позапланового та цільового інструктажів, видання допуску до роботи особа, яка проводила інструктаж, заносить запис до журналу реєстрації інструктажів з питань охорони праці на робочому місці.

Перелік професій і посад працівників, які звільняються від повторного інструктажу, затверджується роботодавцем. У цьому переліку можуть бути враховані працівники, участь у виробничому процесі яких не пов'язана з безпосереднім обслуговуванням об'єктів, машин, механізмів, устаткування, застосуванням приладів і інструментів, збереженням або переробкою сировини, матеріалів і т. п.

1.5.3. Стажування, дублювання і допуск до роботи

Працівники, які починають працювати на підприємстві, після первинного інструктажу на робочому місці до початку самостійної роботи повинні під керівництвом досвідчених, кваліфікованих фахівців пройти стажування протягом 2—15 змін або дублювання протягом не менше шести змін.

Якщо функціональні обов'язки працівника пов'язані з забезпеченням безаварійної роботи важливих і складних господарчих потенційно небезпечних об'єктів або з виконанням

окремих потенційно небезпечних робіт, дублювання обов'язково суміщається з протиаварійними і протипожежними тренуваннями відповідно до плану ліквідації аварій.

Допуск до стажування (дублювання) оформляється наказом по підприємству або розпорядженням по структурному підрозділу, у якому визначаються тривалість стажування (дублювання) і вказується прізвище відповідального працівника. Перелік посад і професій працівників, які повинні проходити стажування (дублювання), тривалість стажування (дублювання) визначаються керівником підприємства. Тривалість стажування (дублювання) залежить від стажу і характеру роботи, а також кваліфікації працівника. Керівнику підприємства надається право своїм наказом звільнити від проходження стажування (дублювання) працівника, який має стаж роботи за відповідною професією не менше трьох років або переводиться з одного цеху до іншого, де характер його роботи і тип обладнання, на якому він працюватиме, не змінюються.

Стажування (дублювання) проводиться на робочих місцях за програмами для конкретної професії, посади, робочого місця, які розробляються на підприємстві і затверджуються керівником підприємства або структурного підрозділу. Під час стажування працівники повинні виконувати роботи, які за складністю, характером, вимогами безпеки відповідають роботам, що передбачаються функціональними обов'язками цих працівників.

У процесі стажування (дублювання) працівник повинен:

— поповнити знання щодо правил безпечної експлуатації технічного обладнання, технологічних і посадових інструкцій та інструкцій з охорони праці;

— оволодіти навичками орієнтування у виробничих ситуаціях у нормальних і аварійних умовах;

— засвоїти в конкретних умовах технологічні процеси і обладнання та методи безаварійного керування ними з метою забезпечення вимог охорони праці.

Запис про проведення стажування (дублювання) і допуск до самостійної роботи здійснюється безпосереднім керівником робіт у журналі реєстрації інструктажів.

Якщо в процесі стажування (дублювання) працівник не оволодів необхідними виробничими навичками чи отримав

незадовільну оцінку за результатами протиаварійних і протипожежних тренувань, то стажування (дублювання) новим наказом (розпорядженням) може бути продовжено на термін, що не перевищує двох змін. Після закінчення стажування (дублювання) наказом (розпорядженням) керівника підприємства (або його структурного підрозділу) працівник допускається до самостійної роботи.

1.6. Атестація робочих місць за умовами праці на відповідність вимогам нормативних актів про охорону праці

Метою атестації робочих місць за умовами праці (атестації) є регулювання відносин між роботодавцем і працівниками в галузі реалізації прав на здорові й безпечні умови праці, пільгове пенсійне забезпечення, пільги та компенсації за роботу в несприятливих умовах.

Атестація проводиться на підприємствах і в організаціях відповідно до «Порядку проведення атестації робочих місць за умовами праці» й «Методичних рекомендацій з проведення атестації робочих місць за умовами праці», що затверджуються Мінсоцполітики і МОЗ, незалежно від форм власності й господарювання, де технологічний процес, використане устаткування, сировина і матеріали є джерелом шкідливих і небезпечних виробничих факторів, що можуть негативно впливати на стан здоров'я працівників, наявного та майбутніх поколінь.

Завданням атестації робочих місць є:

- установлення факторів і причин виникнення несприятливих умов праці;
- санітарно-гігієнічне дослідження факторів виробничого середовища, важкості й напруженості трудового процесу на робочому місці;
- комплексна оцінка факторів виробничого середовища і характеру праці на відповідність їхніх характеристик стандартам безпеки праці, будівельним і санітарним нормам і правилам;
- установлення ступеня шкідливості й небезпечності праці та її характеру за гігієнічною класифікацією;

- обґрунтування віднесення робочого місця до категорії зі шкідливими (особливо шкідливими), важкими (особливо важкими) умовами праці;
- визначення (підтвердження) права працівників на пільгове пенсійне забезпечення за роботу в несприятливих умовах;
- складання переліку робочих місць, виробництв, професій і посад з пільговим пенсійним забезпеченням працівників;
- аналіз реалізації технічних і організаційних заходів, спрямованих на оптимізацію рівня гігієни, характеру і безпеки праці.

Атестація проводиться атестаційною комісією, склад і повноваження якої визначаються наказом по підприємству, організації в терміни, передбачені колективним договором, але не рідше одного разу на п'ять років. До складу комісії включається уповноважений представник виборного органу первинної профспілкової організації, а за відсутності профспілкової організації - уповноважена найманими працівниками особа.

Позачергова атестація проводиться в таких випадках:

- при докорінній зміні умов і характеру праці;
- з ініціативи роботодавця, профспілкового комітету, трудового колективу за рішенням органів Держпраці.

Відомості про результати атестації робочих місць заносяться до карти умов праці, форма якої затверджується Мінсоцполітики разом з МОЗ.

Відповідальність за своєчасне проведення атестації покладається на керівника підприємства.

Гігієнічні дослідження факторів виробничого середовища і трудового процесу проводяться лабораторіями, атестованими Держпраці і МОЗ в порядку, визначеному Мінсоцполітики разом з МОЗ.

Контроль якості проведення атестації робочих місць покладається на Держпраці.

Організація робіт з атестації робочих місць починається з видання керівником підприємства наказу, у якому:

- визначаються підстава і завдання атестації;
- затверджуються склад, голова і секретар атестаційної комісії, визначаються її повноваження, а за необхідності – склад структурних атестаційних комісій;

- встановлюються термін і графіки проведення підготовчих робіт у структурних підрозділах підприємств;
- визначається взаємодія з зацікавленими державними органами й громадськими організаціями (експертизою умов праці, санітарно-епідеміологічною службою);
- визначаються проектні, науково-дослідні установи для проведення науково-технічної оцінки умов праці й участі в розробленні заходів з ліквідації небезпечних і шкідливих виробничих факторів.

До складу атестаційних комісій рекомендується вводити головних фахівців, працівників відділу кадрів, праці й зарплати, охорони праці, органів охорони здоров'я на підприємстві, представників громадських організацій.

Комісія виконує свої функції в період до призначення нового складу при позачерговій атестації.

За результатами проведеної атестації визначаються першочергові невідкладні заходи щодо поліпшення умов і безпеки праці, для розроблення й реалізації яких не залучаються сторонні організації чи фахівці. За результатами атестації складається перелік:

- робочих місць, виробництв, робіт, професій і посад, працівникам яких підтверджено право на пільги й компенсації, передбачені законодавством;
- робочих місць, виробництв, робіт, професій і посад, працівникам яких пропонується встановити пільги й компенсації за рахунок засобів підприємства відповідно до ст. 26 Закону України «Про підприємства» і ст. 13 Закону України «Про пенсійне забезпечення»;
- робочих місць з несприятливими умовами праці, на яких необхідно виконати першочергові заходи щодо їх поліпшення.

Перелік робочих місць, виробництв, робіт, професій і посад, працівникам яких підтверджено право на пільги й компенсації (крім пільгового пенсійного забезпечення, передбаченого законодавством), підписує голова комісії за узгодженням з профспілковим комітетом. Цей перелік затверджується наказом по підприємству і зберігається протягом 50 років (виписки з наказу додаються до трудових книжок працівників, професії і посади яких включені до переліку). Матеріали атестації є документами строгої звітності.

1.7. Специфіка умов праці залізничників. Травматизм і професійні захворювання

Виробнича небезпека характеризується наявністю небезпечних і шкідливих виробничих факторів.

Небезпечні шкідливі виробничі фактори поділяються на фізичні, хімічні, біологічні та психофізіологічні.

До фізичних небезпечних і шкідливих виробничих факторів належать:

- рухомі машини, механізми, частини обладнання тощо;
- будівлі, конструкції, матеріали, предмети, що руйнуються або падають;
- підвищені рівні шуму, вібрації, електромагнітні випромінювання тощо;
- загазованість, запиленість;
- електричний струм, електромагнітні поля;
- нестача чи відсутність освітлення тощо.

До хімічних небезпечних і шкідливих факторів належать шкідливі речовини у твердому, рідкому чи газоподібному стані. Вони можуть діяти безпосередньо на тіло людини, потрапляти через дихання або травохід, викликаючи отруєння, алергію та інші захворювання.

До біологічних небезпечних і шкідливих факторів належать мікроорганізми (бактерії, віруси, мікроби тощо) і макроорганізми (деякі рослини і тварини), контакт з якими може призвести до погіршення стану здоров'я.

Психофізіологічними шкідливими та небезпечними факторами є фізичні і нервово-психічні перевантаження.

Фізичні перевантаження можуть бути статичними, динамічними та гіподинамічними.

До нервово-психічних перевантажень належать розумові перевантаження, монотонність праці, емоційні перевантаження.

Важко провести межу (щодо дії на організм) між небезпечними і шкідливими виробничими факторами, адже один фактор може бути причиною і захворювання, і травми. Наприклад, пил на виробництві, потрапляючи в організм, може викликати професійне захворювання, а потрапляючи в очі — травму; шум може викликати професійне захворювання і акустичну травму.

Залізничний транспорт належить до галузей, де гостро відчувається специфічність праці та її підвищена небезпека.

Робочі місця і робочі зони залізничників багатьох професій розташовані в безпосередній близькості від рухомого складу, який рухається чи готовий до руху. Для виконання ряду технологічних операцій працівники змушені стикатися з рухомим складом. Умови праці ускладнюються тим, що залізничці працюють цілодобово в будь-яку годину, пору року, за будь-якої погоди.

Наїзди складають більшу частину випадків виробничого травматизму на залізницях. Велика кількість залізничників зайнята виконанням робіт безпосередньо на коліях станцій і перегонів. До особливостей роботи на коліях можна віднести:

- наявність колій з різнобічним рухом;
- протяжні гальмові колії;
- обмежену відстань між осями суміжних колій, а також рухомим складом і спорудами;
- велику довжину фронту робіт при обмеженні огляду;
- низьку освітленість робочої зони в темний час доби.

При виконанні службових обов'язків багатьом працівникам залізничного транспорту доводиться багаторазово пересуватися вздовж колії чи перетинати колії.

Цілий ряд професій залізничного транспорту працює в зоні, яка суттєво обмежена габаритом рухомого складу або знаходиться в межах поперечного контуру рухомого складу.

Через дію кліматичних факторів виникають додаткові труднощі. Взимку різко погіршується стан виробничих територій. Через снігові замети ускладнені умови переходу колій, пересування по міжколійях. Під час ожеледі різко підвищується небезпека падінь. У холодну пору року необхідно користуватися теплим одягом, який перешкоджає рухам, погіршує сприйняття звукових сигналів. Тривала праця на відкритому повітрі, різкі зміни погоди також несприятливо впливають на організм людини.

Значна частина професій залізничного транспорту пов'язана з обслуговуванням електроустановок. Обмежений час, протягом якого необхідно виконати роботи й усунути відмови пристроїв, створює труднощі безпомилкового дотримання правил охорони

праці і електробезпеки. В умовах дефіциту часу та нервового стану під час пошуків і усунення несправностей підвищується ймовірність помилкових дій.

Проведення вантажо-розвантажувальних, зварювальних робіт, робіт на висоті, іншого ряду небезпечних робіт ускладнює і підвищує небезпеку багатьох працівників залізничного транспорту.

На залізничному транспорті виробничий процес — динамічний, зазнає впливу численних, часто випадкових факторів, які важко врахувати.

Наявність небезпечних і шкідливих виробничих факторів вимагає подальшого полегшення і оздоровлення умов праці. Розроблення цілеспрямованих заходів з охорони праці ґрунтується на об'єктивній оцінці впливу різних факторів на організм людини, систематичному аналізі основних причин порушень правил виконання робіт, вимог охорони праці, електробезпеки, пожежної безпеки і виробничої санітарії.

Нещасний випадок на виробництві — це обмежена в часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків, внаслідок яких заподіяно шкоду здоров'ю або настала смерть.

Виробничий травматизм — явище, що характеризується сукупністю виробничих травм і нещасних випадків на виробництві за певний період часу.

До професійного захворювання належить захворювання, що виникло внаслідок професійної діяльності працівника та зумовлюється виключно або переважно впливом шкідливих речовин і певних видів робіт та інших факторів, пов'язаних з виконанням трудових обов'язків.

Професійна захворюваність — явище, що характеризується сукупністю професійних захворювань за певний період часу.

Слід враховувати різницю між травмуючим фактором і причиною нещасного випадку. Травмуючий фактор вважається безпосереднім фактором травми, а причина — це результат порушення стандартів, правил, інструкцій чи інших нормативних документів з охорони праці.

Умовно причини виробничого травматизму поділяються на *технічні, організаційні, психофізіологічні.*

До технічних причин належать конструктивні недоліки машин, механізмів, обладнання, їх несправність; значна амортизація засобів виробництва, їх несвоєчасне оновлення; відсутність або незадовільна забезпеченість засобів безпеки, засобів колективного й індивідуального захисту, недостатнє освітлення робочих місць і територій, підвищена концентрація шкідливих речовин, шум, вібрація тощо.

До організаційних причин належать відсутність або недоброякісне проведення навчання та інструктажів; порушення режиму праці і відпочинку; неправильна організація робочого місця тощо.

До психофізіологічних причин належать невідповідність умов праці особливостям організму людини, незадовільний психологічний клімат у колективі, послаблення самоконтролю, непотрібний ризик, свідоме порушення вимог щодо безпечного виконання робіт і правил поведінки на території підприємства і на робочих місцях, низький рівень трудової і технологічної дисципліни тощо.

Профілактика виробничого травматизму і професійної захворюваності

Заходи щодо запобігання випадкам травматизму і професійним захворюванням умовно поділяються на такі групи: організаційні, технічні, санітарно-гігієнічні, соціально-економічні, правові і лікувально-профілактичні.

До **організаційних** заходів належать такі:

- організація навчання, проведення інструктажів і перевірки знань з питань охорони праці;
- організація контролю за станом охорони праці і безумовного дотримання стандартів, правил, інструкцій та інших нормативно-правових актів з охорони праці;
- правильна організація технологічних процесів, робочих місць;
- раціональна організація праці, чергування робочого часу і відпочинку;
- організація роботи і функціонування системи управління охороною праці;

- інші заходи організації роботи щодо поліпшення умов праці.

До **технічних** заходів належать такі:

- застосування технічно досконалого та справного обладнання, інструментів, пристроїв, транспортних засобів;

- використання досконалих засобів колективного й індивідуального захисту працівників;

- механізація й автоматизація важких, шкідливих і небезпечних робіт, застосування дистанційного управління такими роботами;

- інші інженерно-технічні рішення.

До **санітарно-гігієнічних заходів** належать такі:

- створення нормальних метеорологічних умов виробничого середовища;

- створення раціонального і достатнього освітлення робочих місць і зон;

- зменшення рівнів шуму, вібрації, електромагнітних випромінювань, інших шкідливих факторів;

- заміна шкідливих речовин на менш шкідливі;

- забезпечення працівників санітарно-побутовими приміщеннями і пристроями;

- інші заходи гігієни праці і виробничої санітарії.

До **соціально-економічних** заходів належать такі:

- планування, фінансування заходів з охорони праці, раціональне використання коштів, призначених для виконання робіт і заходів з охорони праці;

- страхування працівників від нещасних випадків і професійних захворювань, повне відшкодування втрати здоров'я чи моральної шкоди внаслідок виконання трудових обов'язків;

- безкоштовна видача працівникам засобів індивідуального захисту, мийних та знезаражуючих засобів (за необхідністю);

- пільги і компенсації за важкі і шкідливі умови праці;

- охорона праці жінок, неповнолітніх та інвалідів;

- інші заходи соціального і економічного характеру.

До **правових** заходів належать такі:

- розроблення і впровадження законодавчих і нормативно-правових документів з охорони праці;

- регламентування прав, обов'язків і відповідальності працівників і посадових осіб щодо дотримання правил і вимог охорони праці.

До лікувально-профілактичних заходів належать такі:

- проведення попередніх і періодичних медичних оглядів працівників;

- переведення працівників на легшу роботу за станом здоров'я;

- безоплатне забезпечення лікувально-профілактичним харчуванням працівників на роботах з важкими і шкідливими умовами праці;

- санаторно-курортне оздоровлення працівників;

- інші заходи лікувально-профілактичного характеру.

1.8. Порядок розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві

1.8.1. Загальне розслідування нещасних випадків на виробництві

Відповідно до вимог «Порядку розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 1232, розслідування проводиться в разі раптового погіршення стану здоров'я працівника або особи, яка забезпечує себе роботою самостійно, внаслідок:

- отримання поранення, травми, у тому числі внаслідок тілесних пошкоджень, заподіяних іншою особою, гострого професійного захворювання або отруєння;

- отримання сонячного або теплового удару, опіку, обмороження, у разі утоплення, ураження електричним струмом, блискавкою та іонізуючим випромінюванням;

- отримання інших пошкоджень унаслідок аварії, пожежі, стихійного лиха (землетрусу, зсуву, повені, урагану і т. п.), контакту з представниками тваринного і рослинного світу.

Слід зазначити, що основним критерієм при прийнятті рішення про розслідування є втрата працівником працездатності

на один робочий день або більше чи необхідність переведення його на іншу (більш легку) роботу не менше одного робочого дня. Також розслідуванню підлягають випадки зникнення працівника під час виконання ним трудових обов'язків і випадки смерті працівника на підприємстві (далі нещасні випадки).

Роботодавець, отримавши повідомлення про нещасний випадок, окрім випадків, які підлягають спеціальному розслідуванню, зобов'язаний:

1. Протягом однієї години з використанням засобів зв'язку та протягом доби на паперовому носії передати повідомлення про нещасний випадок:

- фонду соціального страхування за місцезнаходженням підприємства (далі – Фонд);

- керівникові первинної організації профспілки, незалежно від членства потерпілого в профспілці (а за наявності на підприємстві кількох профспілок – керівникові профспілки, членом якої є потерпілий, а за відсутності профспілки – уповноваженій найманими працівниками особі з питань охорони праці);

- керівникові підприємства, де працює потерпілий, якщо потерпілий є працівником іншого підприємства;

- органу державного пожежного нагляду за місцезнаходженням підприємства в разі настання нещасного випадку внаслідок пожежі;

- закладу державної санітарно-епідеміологічної служби, який здійснює санітарно-епідеміологічний нагляд за підприємством (у разі виявлення гострого професійного захворювання (отруєння).

2. Протягом доби утворити комісію у складі не менш трьох осіб та організувати проведення розслідування.

Роботодавець зобов'язаний створити належні умови для роботи комісії (забезпечити приміщенням, засобами зв'язку, оргтехнікою, автотранспортом, канцелярським приладдям), компенсувати витрати, пов'язані з її діяльністю, а також залучених до роботи експертів, інших спеціалістів і сприяти роботі комісії з метою своєчасного і об'єктивного проведення розслідування нещасного випадку.

До складу комісії включаються керівник (фахівець) служби охорони праці або посадова особа, на яку роботодавцем

покладено виконання функцій спеціаліста з питань охорони праці (голова комісії), представник робочого органу виконавчої дирекції Фонду за місцезнаходженням підприємства, представник первинної організації профспілки, членом якої є потерпілий, а за відсутності профспілки – уповноважена найманими працівниками особа з питань охорони праці, представник підприємства, інші особи.

Необхідно брати до уваги, що до складу комісії не може включатися керівник робіт, який безпосередньо відповідає за стан охорони праці на робочому місці, де стався нещасний випадок.

Потерпілий або особа, яка представляє його інтереси, не включається до складу комісії, але має право брати участь у її засіданнях, надавати свої пропозиції, додавати до матеріалів розслідування документи, які стосуються нещасного випадку, давати відповідні пояснення, одержувати від голови комісії інформацію про хід проведення розслідування.

Комісія зобов'язана протягом трьох робочих днів з моменту її утворення:

- обстежити місце настання нещасного випадку, одержати письмові пояснення потерпілого, якщо це можливо, опитати свідків нещасного випадку та причетних до нього осіб;
- визначити відповідність умов праці та її безпеки вимогам законодавства про охорону праці;
- з'ясувати обставини і причини нещасного випадку;
- вивчити первинну медичну документацію (журнал реєстрації травматологічного пункту лікувально-профілактичного закладу, звернення потерпілого до медичного пункту або медико-санітарної частини підприємства, амбулаторну картку та історію хвороби потерпілого, документацію відділу кадрів, відділу (служби) охорони праці тощо);
- визначити, чи пов'язаний цей нещасний випадок з виробництвом;
- встановити осіб, які допустили порушення вимог законодавства про охорону праці;
- розробити план заходів щодо запобігання подібним нещасним випадкам;
- скласти у п'яти примірниках акт проведення розслідування нещасного випадку за формою Н-5 (далі - акт за формою Н-5) та

акт про нещасний випадок, пов'язаний з виробництвом, за формою Н-1 (далі – акт за формою Н-1) (у разі, коли нещасний випадок визнано таким, що пов'язаний з виробництвом) і передати їх роботодавцеві для затвердження;

- скласти в разі виявлення гострого професійного захворювання (отруєння), пов'язаного з виробництвом, крім актів за формою Н-5 і Н-1, у шістьох примірниках картку обліку професійного захворювання (отруєння) за формою П-5 (далі - картка за формою П-5).

У разі виявлення гострого професійного захворювання (отруєння), пов'язаного з виробництвом, окрім акта форми Н-1, скласти також у чотирьох примірниках картку обліку професійного захворювання (отруєння) за формою П-5 (далі – картка форми П-5).

Акти форми Н-5 і форми Н-1 підписуються головою і всіма членами комісії. У разі незгоди зі змістом вказаних актів член комісії письмово викладає свою окрему думку, яка додається до акта Н-5 і є його невід'ємною частиною, про що робиться запис в акті форми Н-5.

У разі, коли нещасний випадок визнаний комісією таким, що не пов'язаний з виробництвом, складається акт за формою Н-5.

На вимогу потерпілого або особи, яка представляє його інтереси, голова комісії зобов'язаний ознайомити його(її) з документами, які містяться в матеріалах розслідування. Примірник затвердженого акта Н-5 разом з актом Н-1 і примірником матеріалів розслідування картки форми П-5 у разі виявлення гострого професійного захворювання (отруєння) протягом доби відсилаються роботодавцем:

- керівнику служби охорони праці підприємства, працівником якого є потерпілий;

- потерпілому або особі, яка представляє його інтереси;

- робочому органу виконавчої дирекції Фонду за місцезнаходженням підприємства;

- територіальному органу Держпраці за місцезнаходженням підприємства, на якому стався нещасний випадок;

- первинній організації профспілки, представник якої брав участь у роботі комісії, або уповноваженій найманими працівниками особі з питань охорони праці, якщо профспілка на підприємстві відсутня.

Копії актів за формою Н-5 і Н-1 надсилаються органу управління підприємства, а у разі його відсутності - місцевій держадміністрації.

Складені акти разом з матеріалами розслідування зберігаються на підприємстві протягом 45 років.

У разі гострого професійного захворювання (отруєння) копія акта форми Н-1 відсилається до установи державної санітарно-епідеміологічної служби, яка обслуговує підприємство, працівником якого є потерпілий.

Нещасний випадок, про який своєчасно не був повідомлений безпосередній керівник або роботодавець потерпілого або внаслідок якого втрата працездатності настала не одразу, розслідується і береться на облік протягом місяця після надходження заяви потерпілого чи особи, яка представляє його інтереси (незалежно від терміну, коли він стався).

Нещасний випадок, що стався з працівником, який тимчасово був переведений в установленому порядку на інше підприємство або виконував роботи за сумісництвом, розслідується і береться на облік підприємством, на яке він був переведений або на якому він працював за сумісництвом.

Обставинами, за яких нещасний випадок визнається таким, що пов'язаний з виробництвом, і складається акт за формою Н-1, є:

- виконання потерпілим трудових (посадових) обов'язків за режимом роботи підприємства, у тому числі у відрядженні;

- перебування на робочому місці, на території підприємства або в іншому місці для виконання потерпілим трудових (посадових) обов'язків чи завдань роботодавця з моменту прибуття потерпілого на підприємство до його відбуття, що фіксується відповідно до правил внутрішнього трудового розпорядку підприємства, у тому числі протягом робочого та надурочного часу;

- підготовка до роботи і приведення в порядок після закінчення роботи знарядь виробництва, засобів захисту, одягу, а також здійснення заходів щодо особистої гігієни, пересування по території підприємства перед початком роботи і після її закінчення;

- виконання завдань відповідно до розпорядження роботодавця в неробочий час, під час відпустки, у вихідні, святкові та неробочі дні;

- проїзд на роботу чи з роботи на транспортному засобі, що належить підприємству, або іншому транспортному засобі, наданому роботодавцем відповідно до укладеного договору;

- використання власного транспортного засобу в інтересах підприємства з дозволу або за письмовим дорученням роботодавця чи безпосереднього керівника робіт;

- виконання дій в інтересах підприємства, на якому працює потерпілий, тобто дій, які не належать до його трудових (посадових) обов'язків, зокрема із запобігання виникненню аварій або рятування людей та майна підприємства, будь-які дії за дорученням роботодавця; участь у спортивних змаганнях, інших масових заходах та акціях, які проводяться підприємством самостійно або за рішенням органів управління за наявності відповідного розпорядження роботодавця;

- ліквідація наслідків аварії, надзвичайної ситуації техногенного або природного характеру на виробничих об'єктах і транспортних засобах, що використовуються підприємством;

- надання підприємством шефської (благодійної) допомоги іншим підприємствам, установам, організаціям за наявності відповідного рішення роботодавця;

- перебування потерпілого у транспортному засобі або на його стоянці, на території вахтового селища, у тому числі під час змінного відпочинку, якщо настання нещасного випадку пов'язане з виконанням потерпілим трудових (посадових) обов'язків або з впливом на нього небезпечних чи шкідливих виробничих факторів чи середовища;

- прямування потерпілого до об'єкта (між об'єктами) обслуговування за затвердженим маршрутом або до будь-якого об'єкта за дорученням роботодавця;

- прямування потерпілого до місця чи з місця відрядження згідно з установленим завданням, у тому числі на транспортному засобі будь-якого виду та форми власності;

- оголошення потерпілого померлим унаслідок його зникнення, пов'язаного з нещасним випадком під час виконання ним трудових (посадових) обов'язків;

- заподіяння тілесних ушкоджень іншою особою або вбивство потерпілого під час виконання чи у зв'язку з виконанням ним трудових (посадових) обов'язків або дій в

інтересах підприємства незалежно від початку досудового розслідування, крім випадків з'ясування потерпілим та іншою особою особистих стосунків не виробничого характеру, що підтверджено висновком компетентних органів;

- одержання потерпілим травми або інших ушкоджень внаслідок погіршення стану його здоров'я, яке сталося під впливом небезпечного виробничого фактора чи середовища у процесі виконання ним трудових (посадових) обов'язків, що підтверджено медичним висновком.

Окрім того, визнаються пов'язаними з виробництвом нещасні випадки:

- раптового погіршення стану здоров'я працівника або його смерті внаслідок гострої серцево-судинної недостатності під час перебування на підземних роботах (видобування корисних копалин, будівництво, реконструкція, технічне переоснащення і капітальний ремонт шахт, рудників, копалень, метрополітенів, підземних каналів, тунелів та інших підземних споруд, геологорозвідувальні роботи, які проводяться під землею) чи після виведення працівника на поверхню з ознаками гострої серцево-судинної недостатності, що підтверджено медичним висновком;

- що сталися внаслідок раптового погіршення стану здоров'я працівника під час виконання ним трудових (посадових) обов'язків за умови, що погіршення стану здоров'я працівника сталося внаслідок впливу небезпечних чи шкідливих виробничих факторів, що підтверджено медичним висновком, або якщо потерпілий не проходив медичного огляду, передбаченого законодавством, а робота, що виконувалася, протипоказана потерпілому відповідно до медичного висновку про стан його здоров'я.

- перебування потерпілого на території підприємства або в іншому місці роботи під час перерви для відпочинку та харчування, яка встановлюється за правилами внутрішнього трудового розпорядку підприємства, технологічної перерви, а також під час перебування на території підприємства у зв'язку з проведенням виробничої наради, одержанням заробітної плати, проходженням обов'язкового медичного огляду тощо або проведенням з дозволу чи за ініціативою роботодавця

професійних і кваліфікаційних конкурсів, спортивних змагань і тренувань чи заходів, передбачених колективним договором, якщо настання нещасного випадку пов'язано з впливом небезпечних чи шкідливих виробничих факторів, що підтверджено медичним висновком.

Обставинами, за яких нещасні випадки не визнаються такими, що пов'язані з виробництвом, є:

- перебування за місцем постійного проживання на території польових і вахтових селищ;

- використання в особистих цілях без відома роботодавця транспортних засобів, устаткування, інструментів, матеріалів тощо, які належать або використовуються підприємством (крім випадків, що сталися внаслідок їх несправності, що підтверджено відповідними висновками);

- погіршення стану здоров'я внаслідок отруєння алкоголем, наркотичними засобами, токсичними чи отруйними речовинами, а також їх дії (асфіксія, інсульт, зупинка серця тощо), що підтверджено відповідним медичним висновком, якщо це не пов'язано з застосуванням таких речовин у виробничому процесі чи порушенням вимог щодо їх зберігання і транспортування, або якщо потерпілий, який перебував у стані алкогольного, токсичного чи наркотичного сп'яніння, до настання нещасного випадку був відсторонений від роботи відповідно до вимог правил внутрішнього трудового розпорядку підприємства або колективного договору;

- алкогольне, токсичне чи наркотичне сп'яніння, не зумовлене виробничим процесом, що стало основною причиною нещасного випадку за відсутності технічних та організаційних причин його настання, що підтверджено відповідним медичним висновком;

- вчинення кримінального правопорушення, що встановлено обвинувальним вироком суду або постановою (ухвалою) про закриття кримінального провадження за nereабілітуючими підставами;

- природна смерть, смерть від загального захворювання або самогубство, що підтверджено висновками судово-медичної експертизи та/або відповідною постановою про закриття кримінального провадження.

1.8.2. Спеціальне розслідування нещасних випадків

Спеціальному розслідуванню підлягають:

- нещасні випадки зі смертельними наслідками;
- групові нещасні випадки, які сталися одночасно з двома і більше працівниками, незалежно від ступеня тяжкості отриманих ними травм;
- випадки смерті працівників на підприємстві;
- випадки зникнення працівників під час виконання трудових (посадових) обов'язків;
- нещасні випадки з тяжкими наслідками, у тому числі з можливою інвалідністю потерпілого (за рішенням органів Держпраці).

Віднесення нещасних випадків до таких, що спричинили тяжкі наслідки, у тому числі з можливою інвалідністю потерпілого, здійснюється відповідно до Класифікатора розподілу травм за ступенем тяжкості, затвердженого МОЗ.

Про груповий нещасний випадок, нещасний випадок зі смертельним наслідком, нещасний випадок з тяжкими наслідками, випадок зникнення працівника під час виконання ним трудових (посадових) обов'язків роботодавець зобов'язаний протягом однієї години повідомити з використанням засобів зв'язку та протягом трьох годин подати на паперовому носії повідомлення за встановленою формою:

- територіальному органу Держпраці за місцезнаходженням підприємства;
- органу прокуратури за місцем настання нещасного випадку;
- Фонду за місцезнаходженням підприємства;
- органу управління підприємства (у разі його відсутності - місцевій держадміністрації);
- закладу державної санітарно-епідеміологічної служби, який здійснює санітарно-епідеміологічний нагляд за підприємством (у разі виявлення гострих професійних захворювань (отруєнь));
- первинній організації профспілки, незалежно від членства потерпілого в профспілці (за наявності на підприємстві кількох профспілок – профспілці, членом якої є потерпілий, а за

відсутності профспілки – уповноваженій найманими працівниками особі з питань охорони праці);

- органу галузевої профспілки вищого рівня, а за його відсутності – територіальному профоб'єднанню за місцем настання нещасного випадку;

- органу з питань захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій за місцем настання нещасного випадку (за необхідності).

Спеціальне розслідування групового нещасного випадку, під час якого загинуло від двох до чотирьох осіб, проводиться спеціальною комісією, яка утворюється Держпраці або за дорученням його територіальним органом і до складу якої входять представники органів:

- прокуратури за місцем настання нещасного випадку;

- Фонду соціального страхування за місцезнаходженням підприємства;

- органу управління підприємства (за його відсутності – місцевої держадміністрації);

- закладу державної санітарно-епідеміологічної служби, який здійснює санітарно-епідеміологічний нагляд за підприємством (у разі виявлення гострих професійних захворювань (отруєнь));

- первинній організації профспілки, незалежно від членства потерпілого в профспілці (за наявності на підприємстві кількох профспілок – профспілці, членом якої є потерпілий, а за відсутності профспілки – уповноваженій найманими працівниками особі з питань охорони праці);

- органу галузевої профспілки вищого рівня, а за його відсутності – територіальному профоб'єднанню за місцем настання нещасного випадку;

- органу з питань захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій за місцем настання нещасного випадку (за необхідності).

Спеціальне розслідування групового нещасного випадку, під час якого загинуло п'ять і більше осіб або травмовано десять і більше осіб, проводиться спеціальною комісією, яка утворюється Держпраці.

До складу такої комісії входять керівники Держпраці, органу управління підприємства, місцевого органу виконавчої влади, виконавчої дирекції Фонду, галузевого або територіального об'єднання профспілок, представники роботодавця, відповідних первинних організацій профспілок, уповноважені найманими працівниками особи з питань охорони праці (за відсутності на підприємстві профспілки), а також представники відповідного органу з питань захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, закладів та установ охорони здоров'я та інших органів (за необхідності).

В усіх інших випадках спеціальне розслідування проводиться комісією зі спеціального розслідування нещасного випадку (спеціальна комісія), утвореною територіальним органом Держпраці за місцезнаходженням підприємства або за місцем настання нещасного випадку, до складу якої входять:

- посадова особа територіального органу Держпраці (голова комісії);

- представник Фонду соціального страхування за місцезнаходженням підприємства або за місцем настання нещасного випадку в разі, коли нещасний випадок стався внаслідок дорожньо-транспортної пригоди;

- представник органу управління підприємства або місцевої держадміністрації в разі, коли зазначений орган відсутній або нещасний випадок стався внаслідок дорожньо-транспортної пригоди;

- представник роботодавця або роботодавець (у виняткових випадках);

- представник первинної організації профспілки незалежно від членства потерпілого в профспілці (а за наявності на підприємстві кількох профспілок – представник профспілки, членом якої є потерпілий, або уповноважена найманими працівниками особа з питань охорони праці в разі відсутності профспілки);

- представник профспілкового органу вищого рівня або територіального профоб'єднання за місцем настання нещасного випадку;

- представник закладу державної санітарно-епідеміологічної служби, який здійснює санітарно-епідеміологічний нагляд за

підприємством, у разі розслідування випадку гострого професійного захворювання (отруєння).

Потерпілий, члени його сім'ї або уповноважена особа, яка представляє його інтереси, не входять до складу спеціальної комісії, але мають право брати участь у засіданнях спеціальної комісії, висловлювати свої пропозиції, додавати до матеріалів розслідування документи, що стосуються нещасного випадку, викладати особисту думку щодо обставин і причин нещасного випадку та одержувати від голови спеціальної комісії інформацію про хід проведення розслідування.

Голова спеціальної комісії зобов'язаний письмово поінформувати потерпілого, членів його сім'ї або уповноважену особу, яка представляє його інтереси, про їх права і запросити до співпраці.

Факт перебування потерпілого у трудових відносинах з роботодавцем, якщо відповідні документи не оформлені роботодавцем, але потерпілий фактично допущений до роботи, підтверджується в установленому порядку Держпраці на запит голови спеціальної комісії або в судовому порядку.

Роботодавець (у разі, коли постраждав роботодавець, орган, до сфери управління якого належить підприємство, а за його відсутності – місцева держадміністрація або виконавчий орган місцевого самоврядування) зобов'язаний створити належні умови (надати приміщення, засоби зв'язку, автотранспорт тощо) і сприяти роботі спеціальної комісії з метою своєчасного і об'єктивного спеціального розслідування нещасного випадку.

Спеціальне розслідування проводиться протягом 10 робочих днів. У разі потреби термін спеціального розслідування може бути подовжений органом, який призначив спеціальну комісію.

Спеціальна комісія зобов'язана:

- обстежити місце, де стався нещасний випадок, одержати письмові чи усні пояснення від роботодавця і його представників, посадових осіб, працівників підприємства, потерпілого (якщо це можливо), опитати осіб – свідків нещасного випадку та осіб, причетних до нещасного випадку;
- визначити відповідність умов праці та її безпеки вимогам законодавства про охорону праці;

- визначити необхідність проведення лабораторних досліджень, випробувань, технічних розрахунків, експертизи для встановлення причини нещасного випадку і розроблення плану заходів щодо запобігання подібним нещасним випадкам;

- вивчити первинну медичну документацію (журнал реєстрації травматологічного пункту лікувально-профілактичного закладу, звернення потерпілого до медичного пункту або медико-санітарної частини підприємства, амбулаторну картку та історію хвороби, документацію відділу кадрів, відділу (служби) охорони праці тощо);

- з'ясувати обставини і причини настання нещасного випадку;

- визначити, пов'язаний чи не пов'язаний нещасний випадок з виробництвом;

- установити осіб, які допустили порушення вимог законодавства про охорону праці, а також розробити план заходів щодо запобігання подібним нещасним випадкам;

- зустрітися з потерпілим (якщо це можливо) або членами його сім'ї чи уповноваженою особою, яка представляє його інтереси, щодо роз'яснення їх прав у зв'язку з настанням нещасного випадку.

За результатами спеціального розслідування складаються акти за формою Н-5 і Н-1 (у разі, коли нещасний випадок визнано таким, що пов'язаний з виробництвом), картка за формою П-5 (у разі виявлення гострого професійного захворювання (отруєння)) стосовно кожного потерпілого, а також оформляються інші матеріали спеціального розслідування.

Кількість примірників актів за формою Н-5 і Н-1, карток за формою П-5 визначається залежно від кількості потерпілих та органів, яким вони надсилаються.

Керівник органу, який утворив спеціальну комісію, повинен розглянути і затвердити примірники актів за формою Н-5 і Н-1 протягом доби після надходження матеріалів спеціального розслідування.

1.8.3. Розслідування та облік хронічних професійних захворювань і отруєнь

Усі виявлені випадки хронічних професійних захворювань і отруєнь (далі – професійних захворювань) підлягають розслідуванню.

Професійний характер захворювання визначається комісією, яка утворюється наказом головного державного санітарного лікаря області або міста і до складу якої входять:

- представник закладу державної санітарно-епідеміологічної служби, який здійснює санітарно-епідеміологічний нагляд за підприємством (голова комісії);
- представники лікувально-профілактичного закладу;
- представники роботодавця;
- представники первинної організації відповідної профспілки або уповноважена найманими працівниками особа з питань охорони праці (у разі, коли профспілка на підприємстві відсутня);
- представники вищого органу профспілки;
- експерти робочого органу виконавчої дирекції Фонду за місцезнаходженням підприємства;
- у разі потреби представники інших органів.

Розслідування випадку професійного захворювання проводиться протягом 10 робочих днів після утворення комісії.

Комісія з розслідування зобов'язана:

- розробити програму розслідування причин виникнення професійного захворювання;
- розподілити функції між членами комісії;
- розглянути питання щодо необхідності залучення до її роботи експертів;
- провести розслідування обставин і причин виникнення професійного захворювання;
- скласти акт розслідування хронічного професійного захворювання.

За результатами розслідування комісія складає акт проведення розслідування причин виникнення хронічного професійного захворювання за формою П-4.

Акт за формою П-4 є документом, у якому зазначаються основні умови, обставини і причини виникнення професійного захворювання, заходи щодо запобігання розвитку професійного

захворювання та забезпечення нормалізації умов праці, а також встановлюються особи, які не виконали відповідні вимоги законодавства про охорону праці і про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення.

Акт за формою П-4 складається протягом трьох днів після закінчення розслідування у шести примірниках та надсилається хворому, робочому органу виконавчої дирекції Фонду, первинній організації відповідної профспілки або уповноваженим найманими працівниками особі з питань охорони праці, вищому профспілковому органу, профпатологу, який направив хворого до спеціалізованого профпатологічного лікувально-профілактичного закладу, підприємству.

Акт за формою П-4 разом з матеріалами розслідування зберігається на підприємстві, у закладі державної санітарно-епідеміологічної служби та робочому органі виконавчої дирекції Фонду протягом 45 років, а в інших організаціях не менше терміну, передбаченого для вжиття визначених у ньому профілактичних заходів.

1.9. Соціальне страхування від нещасних випадків і професійних захворювань на підприємствах залізниці

У розділі II «Гарантії прав громадян на охорону праці» Закону України «Про охорону праці» передбачено, що роботодавець зобов'язаний забезпечувати соціальне страхування працівників від нещасних випадків і профзахворювань.

Відповідно до вимог Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (далі – Закон) всі працівники, у тому числі практиканти та учні, зайняті на будь-якому підприємстві, у будь-якій організації чи установі на постійній, тимчасовій, сезонній або випадковій роботі, незалежно від віку, статі, національності, розміру доходів, підлягають соціальному страхуванню.

Страхування від нещасного випадку та профзахворювань на виробництві проводиться враховуючи такі принципи:

1) законодавче визначення умов і порядку здійснення соціального страхування;

2) обов'язковість страхування осіб відповідно до видів соціального страхування та можливості добровільності страхування у випадках, передбачених законодавством;

3) державні гарантії реалізації застрахованими особами своїх прав;

4) обов'язковість фінансування Фондом витрат, пов'язаних із наданням матеріального забезпечення, страхових виплат і соціальних послуг в обсягах, передбачених цим Законом;

5) формування та використання страхових коштів на засадах солідарності та субсидування;

6) диференціація розміру виплати допомоги залежно від страхового стажу;

7) диференціювання страхового тарифу з урахуванням умов і стану безпеки праці, виробничого травматизму та професійної захворюваності на кожному підприємстві;

8) економічна заінтересованість суб'єктів страхування в поліпшенні умов і безпеки праці;

9) цільове використання коштів соціального страхування;

10) відповідальність роботодавців і Фонду за реалізацію права застрахованої особи на матеріальне забезпечення та соціальні послуги

Суб'єктами страхування від нещасного випадку на виробництві є застраховані громадяни, а в окремих випадках – члени їх сімей та інші особи, страхувальники і страховик.

Застрахованою є фізична особа, на користь якої здійснюється страхування (далі – працівник).

Страхувальниками є роботодавці, а в окремих випадках – застраховані особи.

Страховик – Фонд соціального страхування України (далі – Фонд), державна структура, яка створена з метою здійснення страхових виплат по зверненнях громадян. Обов'язками Фонду є:

- своєчасно та повністю відшкодувати шкоду, заподіяну працівникові внаслідок ушкодження здоров'я або в разі його смерті;

- сприяти створенню умов для своєчасної та кваліфікованої долікарської допомоги потерпілому при нещасному випадку;

- організовувати цілеспрямоване та ефективне лікування потерпілих з метою якнайшвидшого відновлення здоров'я застрахованого;

- організовувати робочі місця для інвалідів самостійно або разом з органами виконавчої влади.

Об'єктом страхування від нещасного випадку на виробництві є життя застрахованого, його здоров'я і працездатність.

Страховий ризик – обставини, внаслідок яких може статись страховий випадок.

Страховий випадок – нещасний випадок на виробництві або профзахворювання, які завдали застрахованому фізичну або психічну травму в обставинах, з настанням яких виникає право застрахованої особи на отримання матеріального забезпечення та соціальних послуг.

При цьому нещасний випадок або профзахворювання, що сталися внаслідок порушення актів про охорону праці застрахованим, також є страховим випадком. Тобто порушення правил охорони праці застрахованим, яке призвело до нещасного випадку або профзахворювання, не звільняє страховика від виконання зобов'язань перед потерпілим. Підставою для призначення оплати потерпілому витрат на медичну допомогу, проведення медичної, професійної реабілітації, а також виплат страховок є акт розслідування нещасного випадку на виробництві за формою Н-1 або акт розслідування професійного захворювання (отруєння) за формою П-4.

Слід зазначити, що страхування від нещасного випадку є самостійним видом загальнообов'язкового державного соціального страхування, за допомогою якого здійснюється соціальний захист, охорона життя та здоров'я громадян у процесі їх трудової діяльності.

Завданнями страхування від нещасного випадку є:

- проведення профілактичних заходів, спрямованих на усунення шкідливих і небезпечних виробничих факторів, запобігання нещасних випадків на виробництві, професійних захворювань;

- відновлення здоров'я та працездатності потерпілих на виробництві від нещасних випадків або професійних захворювань;

- відшкодування матеріальної та моральної шкоди застрахованим і членам їх сімей.

Для оформлення страхування не потрібна згода або заява працівника. Сам факт вступу на роботу або навчання людини свідчить про те, що вона застрахована.

Роботодавцям і працівникам, які зайняті індивідуальною працею і не використовують найману працю, надається право добровільного страхування.

У разі настання страхового випадку Фонд зобов'язаний у встановленому законодавством порядку:

1) своєчасно і в повному обсязі відшкодувати збиток, заподіяний працівнику внаслідок ушкодження його здоров'я або в разі його смерті, виплативши йому або особам, які знаходилися на його утриманні:

а) допомогу у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю (починаючи з шостого дня) або встановленням інвалідності;

б) одноразову допомогу в разі стійкої втрати професійної працездатності або смерті потерпілого;

в) щомісячну грошову суму в разі часткової або повної втрати працездатності, яка компенсує відповідну частину втраченого заробітку;

г) пенсію з інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві або профзахворювання;

д) пенсію у зв'язку з втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або профзахворювання;

е) грошову суму за моральний збиток за наявності факту спричинення цього збитку потерпілому;

ж) допомогу дитині при нанесенні шкоди зародку внаслідок травмування матері на виробництві або профзахворювання під час вагітності, у зв'язку з чим дитина народилася інвалідом;

2) організувати поховання померлого, відшкодувати вартість пов'язаних з цим похоронних послуг відповідно до місцевих умов;

3) організувати цілеспрямоване і ефективне лікування потерпілого в лікувально-профілактичних установах з метою найшвидшого відновлення здоров'я застрахованого;

4) забезпечити потерпілому повний обсяг постійно доступної раціонально організованої медичної допомоги, яка повинна включати:

а) обслуговування спеціалізованими лікарями і лікарями загальної практики, догляд медичних сестер;

б) утримання в лікарні, реабілітаційній установі, санаторії або іншій лікувально-профілактичній установі;

в) забезпечення необхідними лікарськими засобами та пристроями.

5) відповідно до висновку ВКК або МСЕК проводити навчання і перекваліфікацію потерпілого, якщо унаслідок ушкодження здоров'я потерпілий не може виконувати попередню роботу, працевлаштовувати осіб зі зниженою працездатністю;

б) організовувати робочі місця для інвалідів, компенсувати при цьому витрати виробництва, які не покриваються грошовими коштами від збуту виробленої продукції;

7) у разі невідкладної необхідності надавати інвалідам разову грошову допомогу, допомогу у вирішенні соціальних питань;

8) виплачувати за потерпілого внески на медичне і пенсійне страхування;

9) організовувати залучення інвалідів до участі в суспільному житті. Всі перераховані види соціальних послуг і виплат надаються застрахованій особі і особам, що знаходяться на його утриманні, незалежно від того, зареєстроване підприємство або приватний підприємець (фізична особа, що використовує найману працю), де відбувся страховий випадок, у Фонді соціального страхування від нещасних випадків на виробництві і профзахворювань;

10) забезпечувати згідно з медичним висновком домашній догляд за потерпілим, допомогу у веденні домашнього господарства.

Фонд розглядає справу про виплати страховок на підставі заяви потерпілого або зацікавленої особи за наявності всіх необхідних документів і ухвалює рішення в десятиденний термін.

Страховими виплатами є грошові суми, які Фонд виплачує застрахованому або особам, які мають на це право, у разі настання страхового випадку. Зазначені грошові суми складаються:

1) із страхової виплати втраченого заробітку (або відповідної його частини) залежно від ступеня втрати потерпілим

професійної працездатності (далі - щомісячна страхова виплата);

2) страхової виплати в установлених випадках одноразової допомоги потерпілому (членам його сім'ї та особам, які перебували на утриманні померлого);

3) страхової виплати дитині, яка народилася інвалідом внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання її матері під час вагітності;

4) страхових витрат на медичну та соціальну допомогу.

Страхова виплата втраченого заробітку здійснюється за рахунок коштів роботодавця – для перших п'яти днів тимчасової непрацездатності, і за рахунок коштів Фонду, починаючи з шостого дня тимчасової непрацездатності. Виплати здійснюються за місцем роботи потерпілого, на якому стався страховий випадок, у розмірі 100 % середньої заробітної плати.

У разі стійкої втрати професійної працездатності, встановленої МСЕК, Фонд проводить одноразову страхову виплату потерпілому, розмір якої визначається відповідно до ступеня втрати професійної працездатності, виходячи з 17 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законодавством на день настання права потерпілого на страхову виплату.

Якщо при подальших обстеженнях МСЕК потерпілому встановлено інший, вищий, ступінь втрати стійкої професійної працездатності з урахуванням іншої професійної хвороби або іншого каліцтва, пов'язаного з виконанням трудових обов'язків, йому провадиться одноразова виплата, розмір якої визначається відповідно до відсотка, на який збільшено ступінь втрати працездатності щодо попереднього обстеження МСЕК виходячи з розрахунку 17 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законодавством на день настання права потерпілого на страхову виплату.

У разі встановлення комісією з розслідування нещасного випадку, що ушкодження здоров'я настало не лише з причин, що залежать від роботодавця, а і внаслідок порушення потерпілим нормативних актів про охорону праці, розмір одноразової допомоги підлягає зменшенню, але не більш як на 50 %.

Відсоток зменшення розміру одноразової допомоги визначається рішенням комісії з питань охорони праці

підприємства, а в разі, якщо вона не створена, комісії з питань вирішення спорів при робочих органах виконавчої дирекції Фонду, виходячи з критеріїв, які наведені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Зменшення одноразової допомоги залежно від виду порушення

Порушення з боку застрахованої особи, які були однією з причин нещасного випадку	Відсоток зменшення одноразової допомоги
1. Виконання роботи у стані алкогольного, наркотичного сп'яніння, токсикологічного отруєння	до 50
2. Порушення трудової і виробничої дисципліни, у тому числі: – невиконання посадових обов'язків; – невиконання інструкцій з охорони праці	до 50
3. Порушення: – вимог безпеки під час експлуатації обладнання, устаткування, машин, механізмів; – технологічного процесу; – під час експлуатації транспортних засобів; – правил дорожнього руху	до 50
4. Виконання робіт з вимкненими, несправними засобами колективного захисту, системами сигналізації, вентиляції, освітлення тощо	до 40
5. Незастосування засобів індивідуального та колективного захисту	до 40

У разі смерті потерпілого внаслідок нещасного випадку на виробництві виплачується одноразова допомога його сім'ї в сумі, що дорівнює 100 розмірам прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законодавством на день настання права на страхову виплату, та одноразова допомога кожній особі, яка перебувала на його утриманні, а також на його дитину, яка народилася протягом не більше десятимісячного терміну після смерті потерпілого, у сумі, що дорівнює 20 розмірам прожиткового мінімуму для працездатних осіб,

встановленого законодавством на день настання права на страхову виплату.

Щомісячні страхові виплати призначаються утриманцям. Розмір виплати розраховується з середньомісячного заробітку загиблого за вирахуванням частки, що припадала на нього, шляхом ділення частини заробітку, що залишилася, на кількість утриманців.

За законодавством, утриманцями є:

- діти, які не досягли 16 років, діти з 16 до 18 років, які не працюють, або старше цього віку, але через недоліки фізичного або розумового розвитку самі не здатні заробляти; діти, які є учнями, студентами (курсантами, слухачами, стажистами) денної форми навчання – до закінчення навчання, але не більш ніж до досягнення ними 23 років;

- жінки, які досягли 55 років, і чоловіки, які досягли 60 років, якщо вони не працюють;

- інваліди - члени родини потерпілого на час інвалідності;

- неповнолітні діти, на утримання яких потерпілий виплачував або був зобов'язаний виплачувати аліменти;

- дитина, що народилася в родині загиблого не пізніше 10 місяців з моменту загибелі.

Право на одержання страхових виплат у випадку смерті потерпілого мають також дружина (чоловік) або один з батьків померлого, або інший член родини, якщо він не працює й доглядає за дітьми, братами, сестрами або онуками постраждалого, що не досягли 8-річного віку.

Моральна (немайнова) шкода, заподіяна умовами виробництва, яка не спричинила втрати потерпілим професійної працездатності, відшкодовується Фондом соціального страхування від нещасних випадків за заявою потерпілого з викладенням характеру заподіяної шкоди та за поданням відповідного висновку медичних закладів.

Відшкодування здійснюється у вигляді одноразової страхової виплати, незалежно від інших страхових виплат. Сума за моральну шкоду визначається в судовому порядку. При цьому сума виплати не може перевищувати 200 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на день виплати, незалежно від будь-яких інших страхових виплат.

Розділ 2. БЕЗПЕКА ПРАЦІ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ

2.1. Вимоги до працівників залізничного транспорту

До робіт, пов'язаних з рухом поїздів, і до управління ними допускаються особи, які пройшли медичний огляд і відбір, витримали перевірку знань Правил технічної експлуатації залізниць (ПТЕ), інструкції з сигналізації (ИСИ), Інструкції з руху поїздів і маневрової роботи (ІРП), посадових інструкцій та інших документів, які встановлюють обов'язки працівників, правил та інструкцій з охорони праці та Положення про дисципліну працівників залізничного транспорту.

Основними обов'язками працівників залізничного транспорту є задоволення вимог щодо перевезень пасажирів і вантажів при безумовному забезпеченні безпеки руху та збереженні вантажів, що перевозяться; ефективне використання технічних засобів; дотримання вимог охорони праці і навколишнього природного середовища. Працівники залізничного транспорту повинні утримувати в належному стані робоче місце та довірені їм технічні засоби.

Кожний працівник залізничного транспорту зобов'язаний подавати сигнал зупинки поїзда чи маневровому состава, а також вживати інші заходи для їх зупинки у випадках, які загрожують життю та здоров'ю людей або безпеці руху. При виявленні несправностей споруд чи пристроїв, які створюють загрозу безпеці руху або забруднення навколишнього природного середовища, працівник повинен негайно вжити заходи для огороження небезпечного місця та усунення несправності.

Не допускається виконання обов'язків працівниками залізничного транспорту, які перебувають у стані алкогольного, токсичного або наркотичного сп'яніння. Особи, виявлені в такому стані, негайно усуваються від роботи й притягуються до відповідальності.

Особи, залучені до невідкладного виконання окремих робіт зі снігоборотьби, водоборотьби і ліквідації наслідків стихійного лиха, медичному огляду не підлягають; але до робіт на колії не можуть бути допущені особи з фізичними недоліками

(послаблений зір, глухота і т. п.), про що керівник робіт визначає опитуванням перед початком робіт. Для забезпечення безпеки працівників, що залучаються на час виконання таких робіт, керівник провадить цільовий інструктаж перед початком робіт, забезпечує організоване проходження до місця робіт і назад, а також ретельний нагляд за безпекою під час роботи. Робота таких працівників в одну особу не допускається.

Кожний працівник залізничного транспорту, пов'язаний з рухом поїздів, несе в межах своїх обов'язків особисту відповідальність за виконання ПТЕ, вимог охорони праці й безпеку руху.

2.2. Загальні заходи безпеки під час перебування на залізничних коліях

Залізничні колії є небезпечною зоною внаслідок наявності загрози наїзду рухомого складу на людей. Тому під час перебування на коліях необхідно бути особливо уважним, дотримуватися всіх вимог безпеки, тому що їх порушення може призвести до тяжких нещасних випадків.

Кожний працівник залізничного транспорту має прибути на визначений Правилами внутрішнього трудового розпорядку час і місце в працездатному стані, у належному спеціальному чи форменому одязі. Працівники, зайняті безпосередньо на залізничних коліях, мають бути одягнені в сигнальні жилети оранжевого кольору.

Під час перебування на коліях необхідно бути пильним/обачним і обережним, уважно спостерігати за рухом поїздів, локомотивів, маневровими пересуваннями, а також за навколишнім середовищем і в разі загрози життю чи безпеці руху приймати відповідні рішучі заходи щодо забезпечення безпеки.

У темний час доби і за несприятливих умов необхідно проявляти особливу пильність. Перш ніж вийти на колію, необхідно переконатися в тому, що на небезпечній відстані нема рухомого складу, який рухається чи готовий до руху.

Забороняється сідати на рейки, кінці шпал, баластну призму для відпочинку.

Взимку необхідно стерегтися ожеледі, снігу, заметів, а головний убір не повинен знижувати чутності звукових сигналів і команд.

Проходження вздовж колії

На території станції встановлені і позначені маршрути службових проходів. Їх позначають вказівним знаком "Службовий прохід", а також і іншими знаками: "Прохід заборонений", "Обережно! Негабаритне місце". Проходження до місця робіт в межах станції має здійснюватися відповідно до схеми службового проходу і місцевої інструкції з організації робіт і забезпечення техніки безпеки.

Проходження уздовж колії дозволяється здійснювати посередині широкого міжколійя або узбіччям земляного полотна на відстані не менше 2 м від ближньої рейки. При цьому необхідно уважно прислухатися і частіше озиратися, спостерігаючи за рухом по сусідніх коліях. Щоб не спіткнутися, необхідно звертати увагу на граничні стовпчики, кабельні стояки, муфти, електроприводи та інші пристрої і предмети, що зустрічаються на шляху. Забороняється прямувати посередині колії та по кінцях шпал.

У разі неможливості проходження збоку від колії (під час заметів і в інших випадках) проходження по колії може бути здійснено, як виняток, з дотриманням особливої безпеки:

- прямувати на двоколійній ділянці слід назустріч правильному руху поїздів, пам'ятаючи про ймовірність неправильного руху рухомих одиниць;

- прямуючи групою, слід йти один за одним чи по дві особи, не допускаючи відставання;

- керівник робіт має попередити працівників про особливу пильність і обережність і повинен знаходитися позаду групи, огорожуючи її розгорнутим червоним прапором, а вночі - ліхтарем з червоним вогнем (сигнали зупинки). Попереду групи має йти спеціально виділений і проінструктований працівник, який також огорожує групу сигналами зупинки; за умов поганої видимості (темний час, туман, заметіль, лісиста чи забудована місцевість, велика крутість тощо) керівник зобов'язаний, крім того, виділити двох сигналістів попереду і позаду групи на відстані зорового зв'язку, але так, щоб у разі наближення поїзда

можна було побачити його на відстані не ближче 500 м від групи і своєчасно сповістити групу звуковим ріжком про наближення поїзда. Сигналісти мають йти з розгорнутим червоним прапором (вночі -ліхтарем з червоним вогнем) і огороджувати групу на період її прямування по колії.

Перехід через колії

Перед перетинанням колії необхідно переконатися у відсутності поблизу (не менше 400 м) рухомого складу, локомотива, вагона тощо, які рухаються. Під час перетинання колії перед рухомим складом (локомотивом) необхідно пам'ятати про можливість його руху, а також про рух поїздів по суміжних коліях.

У разі перетинання колії необхідно:

- переходити колію по спеціальних переходах (наземних, які обладнані настилом на рівні головок рейок і позначені вказівним знаком "Перехід через колії", підземних чи надземних), у разі їх відсутності - тільки під прямим кутом;

- обходити рухомий склад, локомотив тощо тільки на відстані не менше 5 м від них;

- проходити між розчепленими вагонами тільки в разі відстані між ними не менше 10 м один від одного (проходити слід посередині проміжку між вагонами).

У разі зайнятості колії рухомим складом залізничникам дозволяється переходити через перехідні площадки (тамбури) вагонів (тільки після їх повної зупинки). Спершу, ніж піднятися на перехідну площадку, необхідно переконатися в її справності. Перед тим як зійти з площадки на землю, необхідно пересвідчитися в тому, що на суміжній колії відсутнє наближення поїзда і розгорнувшись обличчям до вагона, тримаючись обома руками за поручні, обережно спуститися на міжколійя. Забороняється сходити з рухомого складу на міжколійя, якщо по суміжній колії прямує поїзд.

Забороняється:

- підлазити і просувати інструменти під вагонами і автозчепами; проходити через автозчепи; переходити колію в районі стрілочних переводів; перебігати перед поїздом (локомотивом), що наближається; наступати на рейки;

- переходити колію відразу після проходження поїзда одного напрямку, не переконавшись у відсутності поїзда, що рухається в протилежному напрямку;

- переходити залізничні переїзди під час закривання шлагбаума чи показанні червоного сигналу світлофора переїзної сигналізації.

Пропускання поїздів

Для забезпечення безпеки, пропускаючи поїзд, маневровий состав, локомотив тощо, необхідно стояти на безпечній відстані, обличчям до колії, при цьому уважно спостерігати за станом рухомого складу, вагонів, вантажу та в разі виявлення несправності, що загрожує безпеці руху чи життю людей, вжити відповідних заходів щодо зупинки поїзда.

Пропускання поїздів необхідно здійснювати на широкій міжколійї або узбіччі земляного полотна на відстані від ближньої рейки, не менше:

2 м – під час руху поїзда зі швидкістю менше 120 км/год;

2,5 м – у разі пропускання поїзда з негабаритним вантажем;

4 м – під час руху поїзда зі швидкістю понад 120 км/год.

Забороняється для пропускання поїздів переходити на суміжню колію та залишатися на ній. У разі пропускання поїздів чи маневрових локомотивів на широкій міжколійї станції необхідно пам'ятати про можливість руху на суміжних коліях. Тому відстань не менше 2 м має бути з одного й іншого боку працівника від ближчих рейок колій, що розташовані між працівником.

2.3. Загальні положення безпеки під час виконання робіт на залізничних коліях

Усі роботи, пов'язані з будівництвом, модернізацією, демонтажем, ремонтом і реконструкцією колій, споруд і пристроїв колійного господарства, мають виконуватися відповідно до затверджених технологічних процесів, які регулюються нормативно-технічними документами.

Технологічні карти й інші документи, що регламентують технологічні процеси, мають містити вимоги безпеки під час їх виконання.

Працівники колійного господарства, які виконують роботи з обслуговування та експлуатації електроустановок і електроінструменту, повинні мати групу з електробезпеки та посвідчення відповідно до Правил безпечної експлуатації електроустановок споживачів (далі – НПАОП 40.1-1.21-98).

Перевірка знань електротехнічного персоналу та присвоєння відповідної групи з електробезпеки повинна проводитися в порядку, установленному НПАОП 40.1-1.21-98.

Місця проведення колійних робіт повинні бути огорожені та мати попереджувальні знаки.

Локомотивній бригаді кожного поїзда видається попередження у зв'язку з виконанням колійних робіт відповідно до нормативно-технічних актів із забезпечення безпеки руху поїздів.

У разі одночасної роботи в обсязі одного технологічного процесу на перегоні декількох господарчих поїздів усі вони, незалежно від приналежності, підпорядковуються одній відповідальній особі, на яку покладено виконання цих обов'язків (далі - керівник робіт).

До початку робіт у випадках, передбачених нормативно-технічними документами з забезпечення безпеки руху і цими Правилами, мають бути виставлені необхідні сигнали, сигнальні знаки "С" (про подачу свистка) і сигналісти, а також видані попередження на поїзди.

Для попередження працівників про наближення поїзда по сусідній колії під час виконання колійних робіт на одній колії дво- або багатоколійної ділянки, незалежно від того, якими сигналами огорожується місце виконання робіт, на сусідній колії встановлюються сигнальні знаки "С" (про подачу свистка), крім робіт, під час виконання яких сусідня колія огорожується сигналами зупинки.

Перед початком робіт у темний час доби, під час туману, заметілі та ін., коли видимість менше 800 м, керівник робіт вживає додаткові заходи безпеки:

- подає заявку на видачу попереджень локомотивним бригадам про особливу пильність і подачу сповіщувальних сигналів при наближенні до місця робіт;

- виставляє сигналістів по обидва боки місця робіт для повідомлення працівників про наближення поїзда;

- планує роботи так, щоб фронт робіт на одного керівника бригади був не більше 50 м;

- на станціях і перегонах мають застосовуватися автоматичні засоби оповіщення.

Перед початком виконання робіт у звужених місцях, де по обидва боки колії розташовані високі платформи, будівлі, паркани або круті укоси виїмок, а також на мостах, у тунелях і сніжних траншеях для безпеки працівників вживаються відповідні заходи.

Під час проведення робіт на залізничній колії керівник робіт зобов'язаний:

- указати працівникам місце збоку від колії, куди вони мають сходити з колії під час пропускання поїзда;

- уживати заходи, щоб у зоні виконання робіт не знаходилися сторонні;

- під час наближення поїзда зі швидкістю до 141 км/год подати команду про відхід працівників убік від колії так, щоб при відстані до поїзда не менше 400 м вони не залишалися на колії.

Відхід працівників з колії здійснюється на таку відстань від крайньої рейки: при наближенні поїзда – не менше 2 м; під час роботи колієукладача (крім бригади, що його обслуговує), електробаластера, прибиральної машини, рейкошліфувального поїзда та інших машин важкого типу – на 5 м; під час роботи колійного струга – на 10 м; під час роботи машин, обладнаних щибенеочисними пристроями, двоколійних і роторних снігоочисників – на 5 м у бік, протилежний викиду снігу, льоду; під час роботи одноколійних снігоочисників – на 25 м;

- у місцях, де розчищення снігу виконане траншеями, до моменту підходу поїзда відвести працівників у ніші;

- застерігати працівників, щоб на станціях вони переходили колії під прямим кутом, попередньо переконавшись, що на коліях, які вони переходять, нема рухомого складу, що наближається (локомотивів, вагонів, дрезин);

- застерігати, щоб під час переходу колій і під час виконання робіт біля стрілочних переводів і хрестовин працівники не ступали на рейки, не ставали між рамними рейками і гостряками

або в жолоби на стрілочному переводі та на кінець залізобетонної шпали з ухилом;

- застерігати працівників, що не дозволяється перебігати колії перед рухомим складом, який наближається, а під час обходу вагонів, які стоять на колії, не дозволяється перетинати цю колію ближче 5 м від крайнього вагона; прохід між вагонами дозволяється при відстані між ними не менше 10 м;

- попереджати працівників про те, що під час переходу через колію перед нерухомим поїздом можливе приведення його в рух, а також про рух поїздів по сусідній колії; під час виходу на колію з-за стрілочних постів й інших будівель, що погіршують видимість колії, щоб попередньо переконалися у відсутності поїзда, що рухається по ній;

- стежити, щоб під час роботи на централізованих стрілках між відведеним гостряком і рамною рейкою або між рухомим сердечником і вусовиком проти тяг електропривода закладався дерев'яний вкладиш;

- стежити, щоб робота з очищення стрілок виконувалася групою не менше двох осіб, одна з яких виконує обов'язки сигналіста і веде спостереження за рухом поїздів;

- під час роботи колійних машин з устаткуванням канавокопача, кущоріза, кюветоочисника та інших призначити сигналіста, який попереджає працівників про рух поїздів на сусідніх коліях.

Не дозволяється працівникам пролазити під вагонами і протягувати під ними інструмент і матеріали, а також переходити колії по зчіпних приладах вагонів.

Не дозволяється сідати на рейки, кінці шпал, баластову призму, усередині колії і на міжколійя, а також на стелажі покілометрового запасу рейок.

Під час виконання колійних робіт в умовах недостатньої видимості (у крутих кривих, глибоких виїмках, лісистій місцевості, за наявності будівель і інших умов, що погіршують видимість), у разі робіт з інструментом (електричним, пневматичним та ін.), що погіршує чутність, якщо робота не вимагає огороження сигналами зупинки, керівник робіт зобов'язаний для попередження працівників про наближення поїздів установити автоматичну сповіщувальну сигналізацію; у

разі відсутності такої сигналізації керівник робіт повинен поставити з боку поганої видимості або чутності сигналіста з духовим ріжком якнайближче до бригади, що працює, так, щоб поїзд, що наближається, було видно сигналістові на відстані не менше 500 м від місця робіт при установленій швидкості до 120 км/год включно і 800 м при швидкості більше 120 км/год.

У тих випадках, коли відстань видимості від сигналіста до поїзда, що наближається, становить менше 500 м від місця робіт при установленій швидкості до 120 км/год включно і 800 м при швидкості більше 120 км/год, основний сигналіст ставиться далі та виставляється проміжний сигналіст також з духовим ріжком для повторення сигналів, що подаються основним сигналістом.

Кількість сигналістів визначається враховуючи місцеві умови видимості, чутності та швидкості руху поїздів.

У цих випадках мають видаватися попередження локомотивним бригадам поїздів про більш часті подачі сповіщувальних сигналів.

Перелік місць з недостатньою видимістю та порядок огороження місця проведення робіт затверджуються керівництвом дистанції колії.

Схеми огороження повинні складатися в чотирьох екземплярах, один з яких зберігається в технічному відділі підприємства, другий – у майстра шляхового, третій – у бригадира колії, а четвертий вивіщується в приміщенні збору працівників.

У всіх випадках під час виконання робіт на коліях і стрілочних переводах станції керівник робіт робить відповідний запис у журналі з зазначенням місця та часу виконання колійних робіт, кількості працівників і прізвища старшого групи, засобів оповіщення про наближення рухомого складу.

Черговим по станції (поїзним диспетчером) видаються письмові попередження бригадам маневрових локомотивів про час і місце виконання колійних робіт.

Під час виконання робіт з ліквідації несправностей, що виникли несподівано, запис про початок і закінчення робіт дозволяється замінювати телефонограмою, переданою керівником робіт черговому по станції (на ділянках з диспетчерською централізацією – поїзному диспетчерові) з наступним особистим підписом керівника в журналі.

Порядок оповіщення локомотивних і складацьких бригад про місце виконання колійних робіт, а колійних бригад – про рух поїздів і маневрових составів на станції встановлює начальник дирекції залізничних перевезень.

Колійні роботи на коліях гірок, сортувальних коліях і на коліях підгіркових парків можуть виконуватись тільки під час перерви в маневровій роботі та розпуску вагонів або під час закриття колії після узгодження з черговим по станції (по гірці).

На час розпуску поїздів або маневрової роботи працівники відводяться в безпечне місце.

Місця виконання робіт огорожуються відповідно до вимог нормативно-технічних актів із забезпечення безпеки руху поїздів.

Під час виконання робіт у темний час доби, під час туману, снігопаду та ін., коли видимість менше 800 м, керівник робіт має стежити за наближенням поїздів, дрезин, мотовозів та іншого рухомого складу, а також за сигналами сигналістів з обох боків від місця виконання робіт.

Під час наближення поїзда або при подачі сигналу сигналіста (хоча б і незрозумілого) керівник робіт зобов'язаний негайно подавати команду про припинення робіт, про підготовку колії для пропускання поїзда і про відхід працівників з колії, а також перевірити, чи прибрані інструмент і матеріали з колії за межі габариту рухомого складу.

У разі достатньої видимості фронт робіт під керівництвом бригадира колії не повинен перевищувати 200 м, при цьому дозволяється не виставляти проміжних сигналістів.

У разі виконання робіт розгорнутим фронтом (більше 200 м) місця робіт огорожуються відповідно до вимог нормативно-технічних актів з безпеки руху, при цьому повинні виставлятися проміжні сигналісти.

У разі підходу поїзда чи іншого рухомого складу по сусідній колії двоколіїної ділянки керівник зобов'язаний подати команду про припинення колійних робіт, які виконувалися без огороження сигналами зупинки, і при підході поїзда на відстань не менше 400 м відвести працівників і прибрати інструмент на найближче узбіччя на відстань не ближче 2 м від крайньої рейки.

Працівникам дозволяється повертатися для продовження робіт тільки з дозволу керівника робіт після того, як він

переконається, що слідом за поїздом нема підштовхувального локомотива або дрезини і що по колії, на якій виконуються роботи, не рухається поїзд чи інший рухомий склад.

Під час виконання робіт у "вікно" або в разі огороження місця виконання робіт сигналами зупинки на одній з колій двоколіїної ділянки сигналісти, що охороняють петарди і жовтий сигнал, подають сигнали різком про наближення поїзда по сусідній колії.

Керівник дає команду на припинення робіт на колії і про відхід з неї.

Під час наближення до місця виконання колійних робіт машиніст локомотива має подати сповіщувальний сигнал, починаючи з кілометра, що передує зазначеному в попередженні, незалежно від наявності переносних сигналів.

Сповіщувальні сигнали подаються також при наближенні поїзда до переносних і ручних сигналів, що вимагають зменшення швидкості, сигнальним знаком "С" (про подачу свистка) до виїмок, кривих ділянок колії, тунелів, переїздів, знімних автодрезин, колійних вагончиків та інших знімних рухомих одиниць при наближенні до людей, які знаходяться на колії, і в інших випадках, зазначених у наказах по залізниці.

Під час прямування поїзда по неправильній колії, а також у разі туману, снігопаду та інших несприятливих умов, що знижують видимість і чутність, сповіщувальний сигнал повторюється кілька разів.

Під час ремонту колії в тунелі, що не потребує зняття напруги з контактної мережі, має застосовуватись електровозна тяга для транспортування несамохідних колійних машин.

Під час складання технологічних карт ремонту колії в тунелі в разі зняття напруги перевага віддається самохідним машинам без застосування тепловозної тяги.

Для кожної тунельної ділянки начальник дистанції колії на підставі перевірки рівня забруднення повітря в тунелі з урахуванням графіка руху поїздів затверджує режими колійних робіт у тунелях.

Бригади монтерів колії, що працюють у тунелі, під час пропускання колійних машин, а також машиністи та їхні

помічники під час виконання робіт забезпечуються протигазами з аерозольними фільтрами.

Кількість монтерів колії, що знаходяться в тунелі під час пропускання машин, має бути не більше, ніж передбачено в технологічному процесі.

Усі допоміжні та остаточні роботи мають проводитись не раніше, ніж через 30 хв після виходу останньої машини з тунелю.

2.4. Безпека під час виконання робіт на ділянках з прискореним або швидкісним рухом поїздів

Планові роботи з ремонту та утримання колії і колійного оснащення мають виконуватися у "вікна" з закриттям руху поїздів і обов'язковим огородженням перегону сигналами зупинки.

Виконання робіт, що не порушують цілісність колії і колійного оснащення, можливе без закриття перегону з дотриманням додаткових заходів безпеки:

- місця виконання робіт огорожуються сигналами зменшення швидкості, виставляються сигналісти та сигнальні знаки "С" (про подачу свистка);

- не дозволяється починати виконання планових робіт, що вимагають огороження сигналами зупинки чи зменшення швидкості, якщо до проходження прискореного або швидкісного поїзда залишається менше 1 год;

- керівники робіт і сигналісти повинні мати при собі радіостанції;

- керівники робіт під час виконання колійних робіт повинні мати при собі виписку з розкладу руху поїздів на даній ділянці та годинники;

- до проходження прискореного або швидкісного поїзда по сусідній колії роботи на колії мають бути припинені завчасно;

- у випадках, коли прискорений або швидкісний поїзд за розкладом не пройшов, необхідно проявляти особливу пильність, а керівник робіт уточнює час його проходження в чергового по станції;

- не дозволяється відновлювати роботи до уточнення часу проходження поїзда.

Не менш ніж за 10 хв до проходження прискореного або швидкісного поїзда всі роботи на колії і колійному оснащенні, у тому числі їхній огляд і перевірка, повинні бути припинені; колія, споруди та пристрої приведені в стан, що забезпечує безпечне пропускання поїзда, і не пізніше, ніж за 5 хв до проходження поїзда, всі працівники зобов'язані відійти на відстань не менше 4 м від крайньої рейки під час пропускання поїзда зі швидкістю 141-160 км/год і не менше 5 м при швидкості 161-200 км/год.

Не менш ніж за 10 хв до проходження поїзда, що рухається зі швидкістю більше 140 км/год, усі знімні рухомі одиниці (дефектоскопні та колієвимірювальні візки, колійні вагончики та ін.) мають бути зняті з колій по маршруту прямування прискорених або швидкісних поїздів, а також з колій, що мають вихід на ці маршрути, і надійно закріплені.

Не дозволяється виїзд на перегін знімних рухомих одиниць, а також моторно-рейкового транспорту незнімного типу, якщо до проходження прискореного або швидкісного поїзда залишається менше 30 хв.

Огляд колії монтерами чи обхідниками колії та штучних споруд дозволяється виконувати тільки у світлий час доби та відповідно до вимог нормативно-технічних актів.

На дільницях руху прискорених або швидкісних поїздів з метою забезпечення безпеки працівників, які обслуговують робочі поїзди і знаходяться на відкритому рухомому складі, керівник робіт зобов'язаний під час прямування по перегону або під час виконання робіт за 10 хв до проходження по сусідній колії швидкісного поїзда припинити роботи, зупинити робочий поїзд і за 5 хв усім працівникам слід відійти з колії і з відкритого рухомого складу вбік на безпечну відстань.

Машиністи колійних машин і поїздів за 10 хв до проходження прискореного або швидкісного поїзда повинні привести робочі органи машини з боку сусідньої колії в габаритне положення та вжити необхідні заходи щодо безпечного проходження цього поїзда, знаходячись у кабіні керування.

Керівники робіт, які виконують роботи на коліях і спорудах, а також виконують їхній огляд, повинні бути забезпечені

ключами від телефонів перегінного зв'язку і телефонними трубками, а також радіостанціями.

Під час виконання робіт, які вимагають зупинки поїзда, усім сигналістам, а також керівникам робіт слід користуватися біноклями і радіозв'язком.

Про всі випадки запізнь прискорених або швидкісних поїздів диспетчер зобов'язаний повідомити всіх чергових по станції дільниці, а останні повинні сповістити чергових по переїздах по телефону.

У разі, коли поїзд за розкладом не пройшов, керівник робіт повинен по телефону уточнити в чергового по станції час проходження поїзда, що очікується.

2.5. Безпека праці на електрифікованих ділянках колій

Усі працівники, робота яких пов'язана з перебуванням на перегонах і станціях електрифікованих ділянок, повинні знати Правила безпеки для працівників залізничного транспорту на електрифікованих лініях і жорстко дотримуватися їх.

Усі металеві споруди (мости, опори, шляхопроводи), на яких закріплюються елементи контактної мережі, деталі кріплення контактної мережі на залізобетонних і неметалевих штучних спорудах, а також металеві конструкції (гідроколонки, світлофори тощо), що стоять окремо і розташовані на відстані менше 5 м від частин контактної мережі, що знаходиться під напругою, мають бути заземлені або обладнані пристроями захисного вимкнення при потраплянні на споруди і конструкції високої напруги. Заземленню підлягають також усі розташовані в зоні впливу контактної мережі металеві споруди, на яких може виникати небезпечна напруга.

На шляхопроводах і пішохідних мостах, розташованих над електрифікованими лініями, встановлюються захисні щити і суцільний настил у місцях проходження людей для огороження частин контактної мережі, що перебувають під напругою.

Забороняється наближатися до проводів або частин контактної мережі, що знаходиться під напругою, на відстань менше 2 м. Це означає, що на електрифікованих

ділянках до вимикання і заземлення проводів контактної мережі не можна підніматися на дахи вагонів, локомотивів, завантажувати і розвантажувати відкритий рухомий склад, якщо самі працівники або пристосування, що застосовуються ними, можуть наблизитися на відстань менше 2 м до частин, які знаходяться під напругою. **Забороняється** також торкатися електрообладнання і електрорухомого складу як безпосередньо, так і через будь-які предмети.

Роботи на рухомому складі, стовпах, дахах та інших спорудах, розташованих на відстані від 2 до 4 м від частин контактної мережі, що знаходиться під напругою, можна виконувати без зняття напруги і заземлення контактної мережі, але під наглядом спеціального працівника, який отримав від керівника відповідний інструктаж. Роботи на відстані більше 4 м від частин контактної мережі, можуть виконуватися без наглядача.

У випадках, коли виникає необхідність наближення до частин, що знаходяться під напругою на відстані менше 2 м, з контактної мережі знімають напругу і заземлюють її на весь період роботи. Керівник робіт зобов'язаний у встановленому порядку дати заяву енергодиспетчеру на зняття напруги, у якій вказує характер, місце і час (початок і закінчення) робіт. Начальник дистанції контактної мережі призначає електромеханіка або електромонтера, відповідального за забезпечення електробезпеки. По прибутті на місце робіт електромеханік (електромонтер) зв'язується з енергодиспетчером, одержує від нього наказ, що дозволяє проведення робіт, і заземлює вимкнену ділянку контактної мережі шляхом приєднання до тягової рейки. Після встановлення заземлення він дає керівнику робіт письмовий дозвіл розпочати роботу. По закінченні робіт людей відводять від частин контактної мережі на відстань більше 2 м, після чого знімають заземлення і повідомляють про це енергодиспетчеру. Після зняття заземлення контактна мережа вважається під напругою.

Забороняється торкатися обірваних проводів контактної мережі і сторонніх предметів, що знаходяться на ній, незалежно від того, торкаються чи не торкаються вони землі або заземлених конструкцій. Кожний працівник залізничного транспорту, який

виявив обрив проводів контактної мережі або сторонні предмети на ній, повинен негайно повідомити про це на найближчий черговий пункт дистанції контактної мережі, бригадиру колії, черговому по станції, енергодиспетчеру або поїздному диспетчеру. До прибуття працівників дистанції контактної мережі необхідно огородити небезпечне місце і стежити за тим, щоб ніхто не наближався до нього на відстань менше 10 м. Якщо обірваний провід або інші елементи контактної мережі можуть бути зачеплені поїздом під час проходження по сусідній колії, то місце обриву огороджується сигналами зупинки як місце перешкоди.

Розділ 3. ВИМОГИ ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА БЕЗПЕЧНІ МЕТОДИ ВИКОНАННЯ РОБІТ У ВАГОННОМУ ГОСПОДАРСТВІ

3.1. Загальні вимоги безпеки для робочих місць вагонного господарства

Під час ремонту і технічного обслуговування вагонів відповідно до ГОСТ 12.0.003-74 на працівників можуть впливати такі основні небезпечні і шкідливі фактори:

- рухомий склад, який рухається, і транспортні засоби: машини, механізми, елементи підіймально-транспортного та іншого обладнання, які рухаються;
- вироби, заготовки і матеріали, що переміщуються;
- предмети і інструмент, які можуть впасти з висоти;
- електрична напруга;
- підвищена запиленість і загазованість повітря робочої зони;
- підвищені рівні шуму і вібрації на робочому місці;
- недостатня освітленість робочої зони;
- підвищена або знижена температура, вологість і підвищена швидкість руху повітря робочої зони;
- підвищена або знижена температура поверхні обладнання;
- фізичні перевантаження під час переміщення вантажів вручну;
- нервово-психічні перевантаження під час виконання робіт на висоті, у замкнених об'ємах і роботах на коліях.

Рівень шуму і вібрації на робочих місцях не повинні перевищувати граничних значень згідно з ДСН 3.3.6.037-99 «Державні санітарні норми виробничого шуму, ультразвуку та інфразвуку» і ДСН 3.3.6.039-99 «Державні санітарні норми виробничої загальної та локальної вібрації».

Освітленість робочих місць у приміщеннях і на відкритих площадках депо або пунктів технічного обслуговування (ПТО) повинна відповідати вимогам НАОП 5.1.11-3.02-91 «Норми штучного освітлення об'єктів залізничного транспорту».

Вміст шкідливих речовин у повітрі робочої зони в приміщеннях і на відкритих площадках депо, ПТО повинен

відповідати вимогам ГОСТ 12.1.005-88 ССБП «Загальні санітарно-гігієнічні вимоги до повітря робочої зони».

Для забезпечення пожежної безпеки і вибухобезпеки виробничих процесів необхідно дотримуватись вимог Правил пожежної безпеки в Україні.

Для всіх будинків і приміщень виробничого та складського призначення підприємств вагонного господарства залізниці повинна бути визначена категорія щодо вибухової та пожежної небезпеки.

Для всіх будинків і приміщень, а також зовнішніх виробничих і складських ділянок має бути визначений клас вибухонебезпечної або пожежонебезпечної зони, який необхідно позначити на вхідних дверях до приміщення, а також на межах зон всередині приміщення та зовні.

Організація і ведення технологічних процесів у депо, на ПТО повинні відповідати державним стандартам, нормативно-технічній і технологічній документації на відповідні процеси.

З метою охорони навколишнього середовища в депо, на ПТО необхідно постійно підтримувати у справному стані вентиляційні та очисні споруди. Справність і ефективність вентиляційних і очисних споруд визначається з результатами аналізів, які проводяться органами СЕС або лабораторіями підприємства.

На території депо, ПТО повинні бути окремі ємкості для збирання і збереження залишків нафтопродуктів, баласту, який забруднений і просочений нафтопродуктами, матеріалу для обтирання та інших відходів.

Баласт, обтиральні матеріали та інші предмети, забруднені нафтопродуктами, які збираються з колій і території депо, ПТО, повинні знезаражуватися і вивозитися у спеціально відведені місця.

Забруднені етильованим бензином шпали, рейки з кріпленнями, стрілочні переводи, площадки з твердим покриттям, а також інші ділянки території повинні знезаражуватися хлорним вапном або гасом.

Баластний шар і земляна поверхня, а взимку і сніг, які забруднені етильованим бензином, повинні бути зняті на всю глибину просочення, вивезені на спеціальні бетоновані площадки, місце розташування яких погоджено з СЕС залізниці і

органами державного пожежного нагляду, облиті гасом і пропалені. Очищене місце необхідно засипати чистим піском або щебенем.

Відпрацьовані води під час миття вагонів, візків, колісних пар, підшипників, роликів та інших вузлів і деталей повинні збиратися і знезараджуватися.

Для певних видів робіт або за певною професією з технічного обслуговування і ремонту вагонів повинні бути розроблені інструкції з охорони праці, які діють на підприємстві відповідно до НПАОП 0.00-4.15-98, і вивішені на робочих місцях.

Забезпечення пожежної безпеки підприємств технічного обслуговування і ремонту вантажних вагонів і рефрижераторного рухомого складу покладається на їх керівників або уповноважених ними осіб.

Контроль за станом охорони праці на підприємствах вагонного господарства повинен здійснюватись за НАОП 5.1.11-4.03-86.

3.2. Методи та засоби захисту від впливу шкідливих і небезпечних виробничих факторів

3.2.1. Заходи й засоби захисту працівників від недопустимих параметрів мікроклімату

Оптимальні та допустимі параметри мікроклімату виробничих приміщень регламентуються документом ДСН 3.3.6.042-99 «Санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень».

Заходи й засоби захисту працівників при недопустимих параметрах мікроклімату поділяються на організаційні заходи і технічні колективні та індивідуальні засоби.

До організаційних заходів належать автоматизація, дистанційне керування технологічними процесами; кімнати реабілітації; чергування часу роботи й відпочинку та ін.

Як технічні колективні засоби захисту застосовують екрани, засновані на принципах відбиття, поглинання, тепловідведення; повітряні, водяні душі, завіси.

До індивідуальних засобів захисту відносять спецодяг. Захист від дії зниженої температури досягається використанням теплового спецодягу, а під час опадів – плащів і гумових чобіт.

3.2.2. Методи захисту працівників від шкідливого впливу виробничого пилу

Основним методом захисту працівників від впливу пилу є дотримання ГДК. Вимоги до складу повітря у виробничих приміщеннях містяться в нормативному документі ГОСТ 12.1.005-88 ССБТ «Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны». За неможливості дотримання ГДК використовують організаційні, медико-профілактичні і технічні заходи й засоби захисту працівників.

До організаційних заходів належать обмеження мінімального віку працівників (20 років) в умовах, що характеризуються підвищеною запиленістю повітря; введення скороченого робочого дня, додаткові відпустки, ранній вихід на пенсію й ін.

Серед медико-профілактичних заходів необхідно вказати на обов'язковий контроль за станом здоров'я працівників при вступі й під час роботи. Це виконується шляхом періодичних медичних оглядів.

Вся сукупність технічних методів і засобів захисту від підвищеної запиленості повітря робочої зони поділяється на дві основні групи – колективні та індивідуальні.

Серед колективних технічних заходів захисту слід відзначити удосконалення технології, впровадження автоматизації, дистанційного керування, герметизацію устаткування, різні види вентиляції приміщень. У разі неможливості застосування таких шляхів боротьби з підвищеною запиленістю повітря використовують зрошення, водяні завіси.

До індивідуальних засобів захисту належать місцева витяжна вентиляція з очищенням повітря, протипилеві респіратори, окуляри з герметичною оправою, ізолюючі засоби захисту – кисневі, шлангові чи регенеруючі протигази. Останню групу індивідуальних засобів захисту застосовують, як правило, в аварійних ситуаціях.

3.2.3. Заходи і засоби захисту працівників від шкідливої дії виробничого шуму

У разі невідповідності рівня шуму на робочих місцях вимогам нормативного акта ДСН 3.3.6.037-99 «Санітарні норми

виробничого шуму, ультразвуку та інфразвуку» можуть бути використані такі заходи боротьби з шумом: організаційні, архітектурно-планувальні, технічні.

Організаційні й архітектурно-планувальні заходи:

- об'єднання приміщень з підвищеним рівнем шуму в одній зоні будинку, відділення їх коридорами, підсобними, допоміжними, складськими приміщеннями;

- застосування результатів математичного прогнозування рівня шуму на етапі проектування будівництва або реконструкції;

- проектування по можливості більшої кількості виробничих приміщень витягнутої форми, висотою 6...7 м. При цьому забезпечується зменшення кількості відбиття звукових хвиль.

Технічні засоби захисту від шкідливої дії шуму передбачають використання трьох головних напрямків:

- а) усунення причин виникнення шуму або зниження його рівня в джерелі;

- б) ослаблення шуму на шляху його поширення;

- в) індивідуальний захист працівників.

Найефективнішим шляхом зниження шуму є заміна гучних технологічних операцій на малошумні, наприклад штампування – пресуванням, клепання – зварюванням і т. п.

Оскільки реалізація таких методів захисту не завжди реальна та доцільна з економічної точки зору, то застосовують зниження шуму в джерелі: застосування в механізмах матеріалів із звуковбірними властивостями, своєчасне проведення профілактики й планово-попереджувальних ремонтів.

Одним з найпростіших рішень щодо зниження шуму на шляху його поширення є застосування звукоізолюючих кожухів – звуковідбивальних або звукопоглинальних.

Звуковідбивальні кожухи забезпечують зниження рівня звуку за рахунок високого коефіцієнта відбиття. Такі кожухи можуть знизити рівень звукового тиску на 20...25 дБ.

Звукопоглинальні кожухи забезпечують зменшення звуку за рахунок перетворення кінетичної енергії звукових хвиль у теплову при коливанні малих об'ємів повітря в порах звукопоглинального матеріалу. Такі кожухи можуть знизити рівень звукового тиску на 20...30 дБ.

Ослаблення аеродинамічного шуму, створюваного компресорами, системами пневмотранспорту і т. п., здійснюють глушниками різних типів.

При великих габаритах машин, устаткування передбачають спеціальні кабіни для операторів.

Значний ефект зниження шуму від устаткування дає застосування акустичних екранів, які огорожують джерело шуму від робочого місця або зони обслуговування. Дія такого екрана заснована на ефекті створення акустичної тіні за рахунок поглинання або відбиття звукової енергії. При цьому ефект екранного захисту виявляється найбільш помітним лише в області високих і середніх частот і менш ефективним в області низьких частот через дифракцію хвиль, яка може призводити до огинання захисного екрана звуковим полем через невідповідність довжини хвилі і розміру екрана.

Одним з розповсюджених заходів зниження шуму є акустична обробка приміщень. Застосування такого технічного рішення дозволяє знизити шум у результаті дії механізму поглинання. Ефективність захисту в цьому разі також залежить від співвідношення розміру пор в облицювальному матеріалі й довжини звукової хвилі і характеризується найбільшим коефіцієнтом на високих і середніх частотах.

У багатоповерхових промислових будинках важливий захист приміщень і від структурного шуму, який виникає при закріпленні устаткування, що характеризується підвищеним шумом, на елементах конструкції будинку. Ослаблення передачі такого шуму по будинку здійснюється шумоізоляцією і шумопоглинанням, а також влаштуванням так званих «плаваючих підлог» – підлог виробничих приміщень, які не зв'язані жорстко з конструктивними елементами будинку.

Як індивідуальні засоби захисту від шуму застосовують спеціальні вкладиші у вушну раковину – беруші, а також шумозахисні навушники.

3.2.4. Заходи й засоби захисту працівників від дії вібрації

Вимоги до вібрації на робочих місцях містяться в документі ДСН 3.3.6.039-99 «Державні санітарні норми виробничої загальної та локальної вібрації». За організаційною ознакою

заходи та засоби захисту від вібрації поділяють на заходи індивідуального та колективного захисту.

Відносно джерела виникнення вібрації заходи колективного захисту поділяються на такі:

- зниження параметрів вібрації впливом на джерело виникнення;
- зниження інтенсивності вібрації на шляху її поширення від джерела виникнення.

Вплив на джерело виникнення вібрації зводиться до зміни конструктивних елементів джерела вібрації; характеру сил і моментів, обумовлених робочим процесом у машині, що викликають вібрацію. Використовують також методи врівноважування окремих деталей, вузлів машин і механізмів; відстроювання за частотою робочого режиму обладнання від діапазону резонансних явищ.

Відстроювання від режиму резонансу виконується за допомогою раціонального вибору маси й пружності коливної системи або зміною частоти змушувальної сили.

На шляху поширення вібрацію знижують за рахунок таких технічних рішень:

- використання додаткових пристроїв, що вбудовують у конструкцію машини (віброізоляційні, віброгасні);
- застосування покриття, що демпфує вібрацію;
- використання антифазної синхронізації джерел вібрації.

Останній метод може бути реалізований тільки при парній кількості джерел вібрації та за умови, що ці джерела характеризуються однаковими вібраційними характеристиками.

При проектуванні засобів віброзахисту в ряді випадків використовують комбінації вказаних методів.

Ефективним методом зниження рівня вібрації є динамічне віброгасіння. Засоби динамічного віброгасіння за принципом дії поділяються на динамічні й ударні.

Метод віброізоляції полягає у зменшенні передачі інтенсивності коливань від джерела вібрації до об'єкта, що захищається, шляхом введення в коливальну систему додаткового пружного зв'язку. Цей зв'язок перешкоджає повній передачі енергії від коливного агрегата до основи (фундаменту) або від основи, яка генерує вібрацію, до людини чи до

конструкцій, що захищаються. Віброізоляція здійснюється такими шляхами:

- установленням джерела вібрації на віброізоляторі;
- установленням пружних вставок у з'єднаннях агрегатів і конструкцій;
- застосуванням пружних прокладок у вузлах кріплення воздуховодів, несучих перекриттях конструкцій будинків, у ручному механізованому інструменті і т. п.

Для віброізоляції стаціонарних машин, технологічного обладнання з вертикальною змушувальною силою найчастіше застосовують гумові, пружинні та комбіновані віброізолятори.

Метод вібродемпфування полягає у зменшенні рівня вібрації об'єкта, що захищається, за рахунок перетворення енергії механічних коливань коливної системи в теплову енергію.

Вібродемпфування реалізується такими шляхами:

- виготовленням вібродемпфуючих об'єктів з матеріалів, що характеризуються високим коефіцієнтом втрат (пластмаса, дерево, гума, капрон);
- нанесенням на коливні об'єкти покриття з матеріалів, що характеризуються високим коефіцієнтом втрат (вібродемпфуючі покриття).

Дія вібродемпфуючих покриттів заснована на ослабленні вібрації шляхом переходу коливальної енергії в теплову при пружних деформаціях матеріалу покриття.

Для зниження рівня вібрації об'єктів, що мають складну геометричну форму, чи коли неможливо використовувати листові покриття, застосовують вібродемпфуючі мастики. Їх застосовують для зниження вібрації вентиляційних систем, відцентрових компресорів, насосів, трубопроводів. Найвища ефективність покриття з вібродемпфуючої мастики досягається при товщині покриття рівній двом – трьом товщинам демпфованого елемента конструкції.

Індивідуальні засоби захисту від дії вібрації за місцем контакту оператора з вібруючим об'єктом поділяються на такі види:

- для рук оператора – рукавиці чи рукавички з віброгасними долоньями; віброгасні вкладиші;
- для ніг оператора – спеціальне взуття з віброгасною підошвою, віброгасні наколінники;

- для тіла оператора – віброгасні нагрудники, пояси, спеціальні костюми.

Загальні вимоги до засобів індивідуального захисту від дії вібрації регламентуються ГОСТ 12.1.012-90 ССБТ «Засоби індивідуального захисту від вібрації. Загальні технічні вимоги».

3.2.5. Захист від електромагнітних випромінювань

Основні заходи захисту від електромагнітних випромінювань (ЕМВ) – це захист часом, відстанню, екрануванням джерел випромінювання, зменшенням випромінювання в самому джерелі випромінювання, виділенням зон випромінювання, екрануванням робочих місць, застосуванням ЗІЗ. Ці заходи можуть використовуватися для приведення умов праці у відповідність з вимогами ДСанПіН 3.3.6.096-2002 «Державні санітарні норми і правила при роботі з джерелами електромагнітних полів».

Захист часом передбачає обмеження часу перебування людини в робочій зоні і застосовується, коли нема можливості знизити інтенсивність випромінювання до допустимих значень.

Захист відстанню застосовується в тому випадку, якщо неможливо ослабити ЕМВ іншими заходами, у тому числі і захистом часом. У цьому випадку звертаються до збільшення відстані між випромінювачем і персоналом.

Зменшення потужності випромінювання в самому джерелі випромінювання досягається за рахунок застосування спеціальних пристроїв: поглиначів потужності, еквівалентів антен, атенюаторів, спрямованих відгалуджувачів, подільників потужності, хвилепровідних послаблювачів, бронзових прокладок між фланцями, дросельних фланців і т. д.

Екранування джерел випромінювання застосовують для зниження інтенсивності ЕМП на робочому місці або огороження небезпечних зон випромінювання. Екрани виготовляють з металевих листів або сіток у вигляді замкнених камер, шаф і кожухів.

ЗІЗ використовують у тих випадках, коли застосування інших способів запобігання впливу ЕМВ неможливе. У якості ЗІЗ застосовують халат, комбінезон, захисні окуляри. У якості матеріалу для халата чи комбінезона застосовується спеціальна

радіотехнічна тканина, у якій тоненькі металічні нитки утворюють сітку. Для захисту органів зору застосовують сітчасті окуляри, які мають конструкцію напівмасок з мідної або латунної сітки, окуляри зі спеціальним склом зі струмопровідним шаром двооксиду олова.

3.3. Вимоги виробничої санітарії до улаштування та утримання територій підприємств, виробничих, допоміжних і санітарно-побутових приміщень

Виробничі будівлі, приміщення, споруди, території депо і ПТО, робочі місця повинні відповідати вимогам СНиП 2.09.02-85, ГОСТ 12.1.004-91.

Території депо, ПТО повинні мати під'їзди, які забезпечують безпечне транспортування вантажів, зручне введення і виведення рухомого складу. Залізничні переїзди повинні бути обладнані шлагбаумами, звуковою і світловою сигналізацією.

Тракційні колії депо і колії поточного відчіплювального ремонту не повинні мати ухилів.

Приміщення, розташовані між коліями, повинні мати двері для входу або виходу, які спрямовані вздовж колії. Біля дверей паралельно колії повинен бути встановлений бар'єр довжиною 3-5 м і висотою 1-1,2 м. Аналогічний бар'єр повинен бути встановлений біля приміщення, яке розташоване на відстані від 3 до 5 м від залізничної колії.

Приміщення, які розташовані між коліями, зовні повинні мати попереджуваче забарвлення.

Проходи і проїзди повинні мати бетонне або асфальтове покриття і утримуватися в чистоті.

Місця перетинання пішохідних переходів із залізничними коліями на рівні головок рейок повинні обладнуватися настилами.

На території депо, ПТО всі люки, які забезпечують доступ до підземних комунікацій, повинні бути закриті, а траншеї і канали надійно огорожені і мати перехідні містки з перилами висотою не менше 1 м.

Маршрути руху транспорту і людей повинні бути відокремлені один від одного і позначені знаками. Схеми маршрутів повинні бути вивішені на видних місцях.

Усі заглиблення (канави, приямки) у приміщенні повинні закриватися врівень з підлогою спеціальними плитами, металевими рифленими листами або мати огороження.

Дахи, карнизи будівель і споруд повинні систематично очищатись від снігу, льоду і різних забруднень.

Приміщення для зберігання балонів із стисненими і зрідженими газами повинні відповідати НПАОП 0.00-1.59-87.

Природне і штучне освітлення територій, виробничих і допоміжних приміщень повинні відповідати НАОП 5.1.11-3.02-91 і НАОП 5.1.11-3.04-86.

У приміщеннях депо і ПТО повинне бути передбачене аварійне освітлення.

Скло світлових прорізів будівель (вікна, фонарі) повинне систематично очищатися від пилу і бруду, але не рідше двох разів на рік, а в приміщенні зі значним виробничим виділенням диму, пилу, кіптяви тощо – не рідше одного разу на квартал.

Газорозрядні лампи, які вийшли з ладу, повинні збиратися, упаковуватися і зберігатися в спеціальному приміщенні до їх вивезення на утилізацію.

Для захисту робочих місць від прямих і відбитих сонячних променів повинні застосовуватися сонцезахисні пристрої типу жалюзі, які змінюють розподіл світлових потоків або козирки, екрани, ставні, карнизи, штори тощо.

Виробничі, допоміжні і складські приміщення повинні бути обладнані відповідно до ГОСТ 12.1.005-88 і СНиП 2.04.05-91.

У виробничих і допоміжних приміщеннях, незалежно від наявності вентиляційних пристроїв, для видалення шкідливих виділень повинні передбачатися фрамуги та інші пристрої у вікнах, які відкриваються, площею не менше 20 % загальної площі світлових прорізів.

У всіх приміщеннях на видних місцях на відстані 15-20 м від воріт і вхідних дверей на висоті 1,5 м повинні бути встановлені термометри.

У разі централізованого опалення повинна бути забезпечена можливість регулювання ступеня нагрівання приміщення, а також можливість незалежного ввімкнення опалювальних секцій.

Ворота, входні двері та інші отвори в капітальних стінах у холодну пору року повинні бути утеплені і забезпечені тепловими завісами.

Ворота підйомного типу повинні бути обладнані пристроями, які фіксують підймальні частини воріт у верхньому положенні, а також утримують їх від падіння в разі аварійних ситуацій (обрив каната, поломки електропривода лебідки, обрив напрямних роликів тощо).

Система опалення повинна забезпечувати підтримання і відновлення температури в цеху до нормальної (під час відчинення воріт для пропускання рухомого складу) протягом 10 хв.

Відчинення і зачинення в'їзних і виїзних воріт у складальних ділянках наскрізного типу повинне бути роздільне.

Рами, вікна, кватирки, фрамуги, світлові ліхтарі, двері і тамбури до них і пристрої теплових завіс повинні знаходитися у справному стані і бути обладнані кріпленням проти вітру.

Місця постійного скупчення пилу, газу і пари легкозаймистих рідин повинні бути обладнані місцевою витяжною вентиляцією.

У всіх місцях виходу працівників із воріт і дверей у зону руху залізничного і автомобільного транспорту повинні бути встановлені запобіжні обмеження, вивішені попереджувальні сигнали і знаки безпеки.

Знаки безпеки, дорожні знаки і місця їх встановлення повинні відповідати вимогам НАОП 5.1.11-4.06-89.

Матеріали для покриття підлог в опалювальних виробничих приміщеннях повинні бути стійкими до впливу фарби, органічних розчинників, вогнетривкими, неслизькими, малотеплопровідними з коефіцієнтом теплозасвоювання не більше $7 \text{ Вт (м}^2 \cdot \text{К)}$ ($6 \text{ ккал/м}^2 \cdot \text{год} \cdot \text{град}$).

Територія ділянки розбирання вагонів на металобрухт повинна бути огорожена.

Площадки розбирання (у тому числі і залізничні колії), площадки складування демонтованих вузлів вагонів повинні мати тверде, вогнетривке покриття і розміщуватися на рівні головки рейки.

Площадки подетального розбирання частин вагонів повинні бути обладнані спеціальними платформами, стапелями тощо, які

під час розбирання на них виключають падіння, розхитування частин, що відрізаються.

Опалювальні прилади повинні бути легкодоступні для очищення і мати гладку пофарбовану поверхню. Застосування ребристих труб для опалення фарбувальних дільниць не дозволяється.

Малярні і фарбозаготівельні відділення повинні бути обладнані механічною припливно-витяжною вентиляцією відповідно до НАОП 5.1.11-1.26-88.

Усі малярні приміщення повинні мати пристрої для природного провітрювання незалежно від наявності штучної вентиляції.

Фарбозаготівельне відділення слід розташовувати в окремому приміщенні з протипожежними перегородками І-го типу.

У малярному і фарбозаготівельному відділеннях внутрішні поверхні стін повинні бути облицьовані плиткою висотою не менше 2 м.

Верхні частини можуть бути пофарбовані або побілені відповідно до інструкції № 506 ПКБ ЦВ.

Підлога в цих приміщеннях повинна бути гладкою, водонепроникною, легко очищатися, не слизькою і мати ухили для стікання води. Стіни і вікна цих приміщень повинні не рідше одного разу на місяць очищатися і промиватися.

Підлога повинна очищатися щоденно.

Зварювальне відділення необхідно розміщувати біля зовнішніх стін будівель вагонного депо. Зварювальні відділення з великими площами повинні розміщуватися в будівлях, які мають над основними прогонами світлові ліхтарі, обладнані фрамугами, що відкриваються.

Стіни і стелі приміщень для зварювання, а також ширми і щити, які огорожують робоче місце зварника, повинні бути пофарбовані у світлі кольори (сірий, блакитний, жовтий) з додаванням у фарбу оксиду цинку, з метою зменшення відбивання ультрафіолетових променів зварювальної дуги.

У зварювальній кабіні повинне вільно розміщуватися зварювальне обладнання, а також стелажі для деталей.

Площа для роботи зварника в зварювальній кабіні повинна бути не менше 4,5 м².

Акумуляторне відділення повинне розміщуватися в приміщеннях, ізолюваних від інших ремонтних відділень.

Внутрішні перегородки, які відділяють зарядне відділення, відділення для приготування електроліту від апаратної, складального та інших відділень, повинні бути суцільними від підлоги до стелі.

Перегородки з не світлопрозорих матеріалів повинні бути поштукатурені цементною штукатуркою, заґрунтовані і пофарбовані кислототривкою фарбою.

Стіни оздоблюються плиткою на висоту 2 м від рівня підлоги.

Підлога у виробничих приміщеннях акумуляторної дільниці повинна бути з кислототривкої плитки.

Висота виробничих приміщень акумуляторної дільниці повинна забезпечувати достатній об'єм повітря для працівників, яка виключає можливість утворення підвищеної концентрації пари сірчаної кислоти, свинцю, який знаходиться в повітрі під час ремонту і заряджання батарей.

Виробничі приміщення акумуляторної дільниці повинні бути обладнані припливно-витяжною вентиляцією. Крім того, на робочих місцях, де проводиться плавлення або зварювання деталей із свинцю, повинна бути встановлена місцева витяжна вентиляція, яка забезпечує місцеве відсмоктування шкідливих речовин.

Акумуляторна дільниця повинна бути обладнана водопроводом і ізолюваною каналізацією для відведення води після промивання і непридатного для використання електроліту з витоком у зовнішній відстійник, який дозволяє нейтралізувати стічні води лужним розчином.

У зарядному, мийно-розбірному і складальному відділеннях мають бути влаштовані трапи-збірники, які дозволяють проводити прибирання підлоги струменем води зі шланга.

Бабітозаливні відділення мають бути обладнані місцевою і загальнообмінною вентиляцією.

У цих виробничих приміщеннях повинно проводитися щоденне вологе прибирання.

3.4. Вимоги охорони праці під час технічного обслуговування і ремонту вагонів і цистерн

3.4.1. Вимоги безпеки під час ремонту вагонів у депо

Вимоги безпеки під час підготовки до ремонту, введення вагонів у депо і постановки на позицію ремонту

Вагони, які подаються в депо для ремонту, повинні бути ретельно очищені від снігу, льоду, бруду, сміття, залишків вантажів, які перевозились, і, за необхідності, промиті і продезінфіковані відповідно до інструкції № 432-5.

Вагони, які вимагають проведення дезінфекції, повинні проходити санітарну обробку на спеціалізованих дезінфекційних станціях (пунктах).

Очищення, миття, обдування і сушіння вагонів повинні проводитися на спеціально виділеній колії або в спеціальних ангарах поза вагоноремонтною ділянкою. Виділені для очищення і миття колії повинні мати з обох боків доріжки з твердим покриттям.

Розставлення вантажних вагонів на вагоноремонтній ділянці, коліях відчіплювального ремонту і спеціалізованих коліях повинно проводитися з дотриманням таких вимог:

- відстань між торцевою стіною вагоноремонтної ділянки (ангара) і автозчепами крайніх вагонів повинна бути: за наявності поперечної транспортної дороги вузької колії не менше 3 м, дороги широкої колії для транспортування візків і колісних пар – не менше 5 м;

- відстань між автозчепами вагонів, які ремонтуються без викочування візків, повинна бути не менше 1 м;

- під час ремонту вагонів з викочуванням візків стаціонарним методом ремонту відстань між вагонами встановлюється залежно від довжини візків і відповідно до місцевих умов, щоб проходи з кожного боку викоченого візка були не менше 1 м; при поточному методі ремонту відстань між ремонтними позиціями визначається відповідними розрахунками, при цьому відстань між автозчепами вагонів, які стоять поруч, і викоченими візками повинна бути не менше 1 м. Довжина ремонтних позицій повинна визначатися з урахуванням

застосування вагоноремонтних машин та інших механізмів і пристроїв.

Під час демонтажу і монтажу холодильно-опалювальних установок секцій ЦБ-5, які знаходяться на позиціях для ремонту, відстань між автозчепами сусідніх вагонів повинна бути не менше 4,5 м.

Маневрова робота на коліях депо і вагоноскладальних ділянках повинна проводитися за письмовим нарядом, який видається особою, відповідальною за проведення цих робіт.

Подача несправних вагонів у депо і виведення відремонтованих вагонів повинні проводитися під контролем особи, відповідальної за маневри, за графіком, погодженим керівниками депо і станції.

Вагони зовні вагоноскладальної ділянки повинні встановлюватися на відстані не менше 10 м від воріт.

Після виконання маневрових робіт колії, які ведуть на вагоноскладальну ділянку, повинні бути огорожені механічними зупиняючими пристроями, які встановлені в забороняюче положення, або гальмовими башмаками (не менше двох на кожній колії). Колії поточного ремонту повинні бути огорожені гальмовими башмаками не менше двох на кожен колію проти граничного стовпчика.

Огородження колій проводиться працівниками депо і ПТО, які призначаються наказом начальника депо.

Усі роботи на вагонах під час їх переміщення по коліях повинні бути припинені, а працівники виведені на безпечну відстань.

Перед початком ремонту ходових частин, рами автозчіпного пристрою і гальмового обладнання на платформах і напіввагонах необхідно оглянути запори бортів і кришок люків. Борти платформ і кришки люків напіввагонів необхідно підняти і закріпити.

3.4.2. Вимоги безпеки під час ремонту ходових частин і рами вагонів

Транспортування і ремонт ходових частин (візків вагонів) повинні бути механізовані. Розбирання, збирання і переміщення

литих деталей візків повинні проводитись за допомогою вантажопідіймальних механізмів або спеціальних пристроїв.

Правильні роботи для усунення прогинів рами, балок, кришок люків на вагонах повинні проводитися спеціальними пристроями або зі зняттям цих вузлів із вагонів.

Правильні роботи частин рами або люків (кришок) проводити тільки тоді, коли кузов знаходиться на візках.

Під час зняття несправних деталей необхідно застосовувати відповідний інструмент, забезпечуючи при цьому безпеку людей, які проходять або працюють поруч.

Нагрівання заклепок поза приміщень проводиться на горнах, а всередині приміщень повинно проводитися тільки на електрогорнах. Кидати нагріті заклепки від горна до місця роботи не дозволяється. Поставлення заклепок слід проводити гідропресами (гідроскобами).

3.4.3. Вимоги безпеки під час ремонту кузовів вагонів

Ремонт деталей і вузлів кузовів вантажних вагонів повинен проводитися вагоноремонтними машинами або спеціальним обладнанням і пристроями. Ремонт деталей і вузлів із зніманням з вагона повинен проводитися на спеціалізованих дільницях.

Розбирання кузова вагона повинно починатися з покрівлі, опалубки (ізотермічні вагони і вагони спеціального призначення), потім стіни і підлога, при цьому цвяхи з дошок повинні бути видалені. Під час ремонту даху і його підшиття інші роботи на вагоні не дозволяються.

Під час розбирання покрівлі і опалубки даху вагона, а також під час настилання опалубки не дозволяється проводити роботи всередині вагона і біля нього. Скидання з даху вагона деталей може проводитися тільки за умови огороження місць їх падіння і під наглядом призначеного працівника.

Під час розбирання кузова вагона необхідно негайно прибирати частини, які знімаються (листи і дошки обшивки тощо) на спеціальні найближчі площадки на місці або на вагоноремонтній машині. Місця зняття болтів і заклепок повинні бути огорожені щитами.

Подавання і спускання деталей на дах вагона має проводитися не менш ніж двома працівниками.

Роботи всередині вагона, а також роботи з ремонту стін дозволяється проводити тільки після закінчення робіт з настилання не менше половини площі підлоги або після укладання тимчасового настилу, встановлення тимчасових кришок люків рами вагонів з боку проведення робіт.

У вагонах з подвійною підлогою спочатку встановлюється нижній настил підлоги, а потім верхній настил підлоги.

Під час ремонту торцевої частини кузова вагона необхідно користуватися тільки спеціальними (відкидними) площадками або допоміжними драбинами. Ставати на автозчеп не дозволяється.

Встановлення на вагони засувних дверей повинно проводитися тільки за наявності дверних рейок і пристроїв, які утримують двері на вагоні. Встановлення дверей, кришок люків і бортів на вагони повинно проводитися вантажопідіймальними механізмами.

Під час встановлення дверей, кришок люків, бортів, якщо вони не можуть бути відразу закріплені, потрібно робити тимчасове закріплення, яке утримує їх від падіння. Залишати остаточно невстановлені двері, кришки люків і борти без тимчасового закріплення не дозволяється.

Підняті борти платформи повинні бути закріплені бортовими запорами.

Під час заміни верхніх обв'язувальних брусів вагонів нові бруски, які встановлюються, на час обв'язування їх по місцю, повинні бути закріплені.

Під час встановлення на вагон косоурів, підніжок, поручнів закріплення їх повинно проводитись відповідно до робочих креслень заводу-виготівника, ремонтної документації.

Для збереження стійкості кузова заміну стояків необхідно проводити послідовно, а не одночасно всіх.

Не дозволяється залишати інструмент з краю даху, на виступах рами і кузова.

Не дозволяється роз'єднувати і розбирати важільний механізм, який з'єднує кузов з рамою. Повітря з гальмової магістралі і повітряного резервуара повинне бути випущене до початку роботи.

Для безпечного проведення робіт підймання кузова вагона для перевезення апатиту і апатитного концентрату на висоту більше 650 мм не дозволяється.

Під час правлення торцевих дверей, стояків, розкосів, усунення розширення або звуження кузова за допомогою вагоноремонтної машини не дозволяється перенесення балок цього пристрою під час їх опускання і підймання. Під час роботи необхідно слідкувати за тим, щоб рукави гідро- і пневмопроводів не були притиснуті механізмами до вагона.

Перед правленням стулок дверей напіввагона між дверима і стояком необхідно закласти дерев'яну прокладку товщиною 15-20 мм.

Перед правленням кришок люків напіввагона необхідно впевнитись у надійності їх кріплення запірними механізмами і відсутності на боковому каркасі кузова напіввагона в'язального дроту.

Відгвинчування гайок, яке вимагає застосування великих зусиль, слід проводити за допомогою гайковертів або ключів, які мають подовжену рукоятку.

Не дозволяється нарощування ключів і заповнення зазора між губками ключа і гайками прокладками.

3.4.4. Вимоги безпеки під час ремонту гальмового обладнання вагонів

Перед заміною повітророзподільників, випускних клапанів, деталей гальмового обладнання і резервуарів, підвідних трубок до повітророзподільника, перед розкриттям гальмових циліндрів і регулюванням важільної передачі повітророзподільник повинен бути вимкнений, а повітря з запасного і двокамерного резервуарів випущене.

Перед заміною стоп-крана, роз'єднувального крана і підвідної трубки від магістралі до роз'єднувального крана магістраль вагона потрібно від'єднати від джерела живлення перекриттям кінцевих кранів.

Під час регулювання гальмової важільної передачі для суміщення отворів у головках тяг і важелів необхідно користуватись бородком і молотком. Перевіряти збіг отворів пальцями рук не дозволяється.

Під час продувки магістралі для уникнення удару з'єднувальним гальмовим рукавом необхідно застосовувати кронштейн для підвішування з'єднувального рукава або притримувати його рукою біля з'єднувальної головки.

Перед роз'єднанням рукавів кінцеві крани суміжних вагонів повинні бути перекриті.

Для розбирання поршня після діставання його з гальмового циліндра необхідно кришкою циліндра стиснути пружину настільки, щоб можна було вибити штифт головки штока і зняти кришку, поступово відпускаючи її до повного звільнення пружини.

Перед роз'єднанням головки штока поршня гальмового циліндра і горизонтального важеля повітророзподільник повинен бути вимкнений, а повітря з запасного і двокамерного резервуарів випущене.

Діставання і встановлення поршня гальмового циліндра повинне проводитися за допомогою спеціального пристрою.

Перед заміною кінцевого крана необхідно роз'єднати магістраль з джерелом живлення.

Під час технічного обслуговування і ремонту гальмового обладнання під вагоном не дозволяється знаходитися біля головки штока гальмового циліндра з боку виходу штока і торкатися головки штока.

Для забезпечення безпеки працівників простукування резервуарів робочої камери і повітророзподільника під час їх очищення, а також вигвинчування заглушок гальмових приладів і резервуарів, які знаходяться під тиском, не дозволяється.

Спеціальні установки, повітророзбірні колонки для випробування автогальм та інших цілей повинні бути обладнані з'єднувальними головками.

Під час випробування автогальм не дозволяється проводити роботи з ремонту ходових частин, рам, автогальмового обладнання вагонів.

Під час ремонту гальмового обладнання необхідно користуватися інструкцією ЦВ-ЦЛ-0013.

3.4.5. Вимоги безпеки під час ремонту автозчіпних пристроїв вагонів

Під час заміни автозчепа і поглинального апарата в составі поїзда необхідно розчепити і розсунути состав поїзда на відстань не менше 10 м між вагонами, встановити спарені гальмові башмаки під колеса з боку розчіплених вагонів.

Зняття автозчепу і поглинального апарата з тяговим хомутом і упорною плитою з вагона і їх встановлення повинні проводитися за допомогою спеціальних підіймачів або вантажопідіймального крана.

Перед ремонтом автозчіпного обладнання борти платформ повинні бути попередньо підняті і закріплені або зняті.

Згвинчування гайки зі стяжного болта поглинального апарата дозволяється тільки на розбиральному стенді. Простукування корпусу поглинального апарата з деталями, які заклинилися, дозволяється проводити тільки в тому випадку, якщо апарат знаходиться в тяговому хомуті з упорною плитою.

Перед згвинчуванням двох останніх (які розташовані по діагоналі) гайок з болтів нижньої підтримуючої планки для зняття з вагона поглинального апарата під планку повинен бути підставлений спеціальний підіймач або інші вантажопідіймальні механізми.

Розбирання і збирання поглинального апарата повинні проводитися на спеціальному стенді.

Під час збирання деталей механізму автозчепа для встановлення замка на місце, натискання на нижнє плече собачки для підймання і направлення верхнього плеча повинно проводитися бородком або спеціальним ломиком.

3.4.6. Вимоги безпеки під час ремонту обладнання рефрижераторного рухомого складу (РРС)

Вантажні приміщення рефрижераторних вагонів перед подачею для ремонту в депо необхідно очистити, помити і, за необхідності, провести санітарну обробку (продезінфікувати). Санітарна обробка повинна проводитися на пункті промивання станції. Порядок направлення рефрижераторних вагонів на санітарну обробку встановлюється управлінням залізниці.

Перед постановкою в складальний цех із службових дизельних вагонів повинно бути злите паливо. Зливання дизельного палива з паливних баків рефрижераторних вагонів необхідно проводити на окремій позиції в спеціальні ємкості.

У складальному цеху не дозволяється пускати дизель-генераторні установки.

Усі зняті для ремонту в депо вузли і деталі обладнання перед оглядом і дезінфекцією необхідно очистити і помити. Очищення і миття вузлів і деталей необхідно проводити в спеціальних мийних машинах, обладнаних системою вентиляції, які виключають розбризкування або випаровування мийних розчинів у виробниче приміщення, пристроями для стічних вод, механізованого відведення залишків бруду.

Ремонт холодильних установок РРС в умовах депо повинен проводитися відповідно до вимог державних стандартів системи ССБТ на відповідні технологічні процеси.

Перед зварюванням або паянням апаратів і трубопроводів із холодильної установки має бути вилучений холодоагент, а внутрішні порожнини з'єднані з атмосферою.

Усі роботи, пов'язані з ремонтом холодильно-опалювальної установки секцій ЦБ-5, слід проводити тільки після їх демонтажу з вагона.

Не дозволяється проведення зварювання або паяння на холодильно-опалювальній установці, висунутій на монтажну рейку.

Перед зварювальними роботами паливний бак повинен бути промитий, а потім пропарений. Перед пропарюванням повинна бути перевірена концентрація пари дизельного палива всередині бака газоаналізатором.

Дозволяється проводити ремонт паливних баків електрозварюванням без пропарювання з попередньою продувкою і заповненням їх вуглекислим газом або після наповнення баків водою.

Технологічний процес на ремонт паливних баків зварюванням повинен бути погоджений з органами державного пожежного нагляду.

Ремонт гумового настилу підлоги у вагонах необхідно проводити на спеціальній позиції, яка обладнана місцевою витяжною вентиляцією.

Гумовий клей і розчинники для ремонту слід зберігати в металевих ємностях, кришки яких щільно закриваються, у кількості не більше змінної потреби.

Під час виконання ремонтних робіт на даху РРС працівники повинні користуватися запобіжними поясами.

Після закінчення ремонту РРС у депо необхідно провести прибирання обладнання і приміщення машинних відділень, а також очищення від виробничих забруднень вантажного приміщення.

3.4.7. Вимоги безпеки під час огляду та ремонту вагонів на пунктах технічного обслуговування і поточного (відчіплювального) ремонту вагонів

Усі види робіт на ПТО повинні проводитися відповідно до НПАОП 63.21-1.24-03 «Правила охорони праці під час технічного обслуговування і ремонту вантажних вагонів та рефрижераторного рухомого складу».

Для проходження працівників до місця виконання робіт і назад повинні бути визначені маршрути руху, які позначені покажчиками “Службовий прохід”. У нічний час маршрути руху повинні освітлюватися.

До огляду, технічного обслуговування і ремонту вагонів можна приступати тільки після отримання дозволу оператора (диспетчера) ПТО або чергового по станції (маневрового диспетчера), який він повинен дати по двобічному парковому зв'язку після вмикання системи централізованого огороження составів поїздів або одержання інформації про огороження переносними сигналами.

Оглядачі вагонів по двобічному парковому зв'язку або переносному радіозв'язку зобов'язані повторити отриманий дозвіл, підтвердивши цим, що повідомлення оператора зрозуміли правильно.

Цистерни і вагони бункерного типу для нафтобітуму проходять огляд і відбір для завантаження і технічного обслуговування тільки після визначення виду вантажу, який перевозився в них раніше.

За неможливості встановлення виду вантажу, який раніше перевозився, або сумнівів, які виникли, необхідно провести лабораторний хімічний аналіз залишків вантажу.

Внутрішній огляд цистерн на коліях станції прилягання до ППС повинна проводити бригада промивальників-пропарювальників ППС в складі не менше трьох осіб. На одного з них покладаються обов'язки відповідального за безпечне проведення робіт у бригаді, який зобов'язаний підтримувати постійний зв'язок з працівниками ПТО.

На електрифікованих коліях роботи з огляду, технічного обслуговування і ремонту вагонів необхідно виконувати відповідно до вимог НПАОП 5.1.11-1.48-00 і вимог інструкції з охорони праці, які діють на підприємстві.

На електрифікованих коліях роботи з огляду і технічного обслуговування дахів вагонів і розташованого на них обладнання дозволяється виконувати після зняття напруги в контактній мережі і заземлення контактної мережі.

До підймання вагона, під час заміни частин ресорного комплексу вагона, необхідно надійно закріпити відповідний кінець надресорної балки візка до шворневої балки рами вагона за допомогою спеціальної скоби або струбцини.

До підймання одного кінця вагона необхідно закріпити всі колісні пари візка протилежного кінця вагона з двох боків гальмовими башмаками.

Перед початком роботи необхідно впевнитися в справному стані обмежувачів висоти підймання на домкратах.

У разі підймання одного кінця вагона домкрати необхідно встановлювати під кінці шворневої балки рами вагона чи в місцях, спеціально для цього передбачених. Між головою домкрата і шворневою балкою повинна бути покладена дерев'яна прокладка товщиною 15-20 мм. Вагон потрібно підіймати настільки, щоб звільнити від навантаження деталі, які підлягають зніманню.

Підймання одного кінця навантаженого чотиривісного вагона виконується двома домкратами, а порожнього чотиривісного вагона – одним домкратом, встановленим по поздовжній осі вагона.

Під час підтримання одного кута вагона гідравлічний домкрат зі вставкою повинен встановлюватись на головку рейки виїмкою, яка є в його опорі. На опорну поверхню вставки повинна бути накладена дерев'яна прокладка товщиною 15-20 мм.

Вагони з великим обсягом ремонту (заміна колісної пари, букси, боковини, надресорної балки візка, кришки люка, торцевих дверей напіввагона, дверей критого вагона) необхідно подавати на спеціалізовані колії поточного (відчіплювального) ремонту ПТО або депо.

Технічне обслуговування і ремонт гальмового обладнання вагонів у поїзді дозволяється виконувати тільки після закриття роз'єднувального крана і випуску стиснутого повітря з запасного і робочого резервуарів і гальмового циліндра.

Перед заміною роз'єднувального крана і трубки, яка до нього підводиться, гальмо вагона повинно бути відключене перекриттям кінцевих кранів.

Заміна кінцевого крана повинна проводитися тільки після роз'єднання магістралі. Перед роз'єднанням з'єднувальних рукавів кінцеві крани повинні бути закриті.

Стягування гальмової вантажної передачі під час її регулювання повинно проводитися за допомогою спеціального пристрою.

Про закінчення технічного обслуговування і ремонту відповідальний за виконання робіт повинен доповісти оператору (диспетчеру) ПТО або черговому по станції (маневровому диспетчеру), який об'являє по двобічному парковому зв'язку про зняття огородження.

Під час користування двобічним парковим зв'язком необхідно дотримуватись регламенту переговорів, не допускаючи дії зайвого шуму на працівників і мешканців, розташованих поруч житлових районів.

Під час ремонту автозчіпного пристрою відстань між вагонами повинна бути не менше 10 м.

Під розчеплені вагони з боку проміжку між вагонами і з обох боків (голови і хвоста поїзда) повинні обов'язково встановлюватись гальмові башмаки.

Під час зовнішнього огляду цистерн з нафтопродуктами і вагонів з небезпечними і особливо небезпечними вантажами

необхідно користуватися ліхтарями у вибухобезпечному виконанні. Вмикати і вимикати ліхтарі необхідно на відстані не менше 10 м від місця огляду цистерн.

Колії технічного обслуговування і ремонту вагонів необхідно своєчасно очищати від горючих відходів, а для їх збирання у визначених місцях – встановлювати металеві ящики з кришками, які щільно закриваються.

Після закінчення технічного огляду і ремонту з'єднання вагонів у поїзд повинно проводитися тільки після виведення всіх працівників від вагонів на безпечну відстань. Під час підходу і причіплювання локомотива до вагона після ремонту і технічного обслуговування автозчепу працівник, який відповідає за роботу зміни, повинен проконтролювати знаходження працівників на безпечній відстані.

Під час ремонту автозчіпного пристрою головного вагона поїзда (заміна головки автозчепу, деталей механізму зчеплення, маятникових підвісок, центруючої балочки) локомотив повинен знаходитися на відстані не менше 5 м від головного вагона.

Поставлення автозчепу на місце методом співударяння вагонів не дозволяється.

Під час надходження на ПТО спеціальних вагонів з небезпечними вантажами і цистерн для перевезення скраплених вуглеводневих газів, кислот тощо необхідно проводити роботи з особливою обережністю, враховуючи характер вантажу, який визначається за нанесеними на них знаками і написами.

Якщо невідомі найменування вантажу і необхідні заходи з безпеки під час технічного обслуговування і ремонту, починати роботи з усунення несправностей до прибуття представника вантажовідправника не дозволяється.

Під час ремонту ходових частин, гальмового обладнання, автозчіпного пристрою, порожніх і завантажених цистерн і вагонів з небезпечними вантажами необхідно застосовувати неіскроутворюючий інструмент, не дозволяється паління, застосування відкритого вогню та проведення зварювальних та інших ремонтних робіт, які викликають утворення іскор.

Підіймання вагонів на ПТО для заміни деталей ресорного комплексу повинно проводитися домкратом відповідної вантажопідйомності (гідравлічні або гідропневматичні домкрати

вантажопідйомністю 25-30 т). Під час поточного відчіплювального ремонту, крім перерахованих, можуть застосовуватись електричні домкрати стаціонарного або пересувного типу вантажопідйомністю 25-40 т або козлові крани відповідної вантажопідйомності.

Гідравлічний домкрат під час заміни деталей ресорного комплексу повинен встановлюватись у вертикальному положенні на міцні підкладки, а після закінчення підймання вагона фіксуватися запобіжною гайкою.

Пересувний домкрат встановлюється на залізобетонні шпали відповідно до схем установлення підкладок і домкрата, розроблених і затверджених Головним управлінням вагонного господарства ПАТ «Укрзалізниця».

Пересувні домкрати повинні встановлюватися на міцні дерев'яні армовані підкладки, які знаходяться в комплекті і видаються разом з домкратами. Установлення домкратів з частковою опорою на шпалу не дозволяється.

Для запобігання ковзання на опорну поверхню головки домкрата повинна бути покладена дерев'яна прокладка товщиною 15-20 мм, яка виготовлена з твердих порід дерева.

Під час підймання вагона домкрат повинен знаходитися у вертикальному положенні.

Під час підймання і опускання вагона не дозволяється виконання ремонтних робіт на вагоні, а також знаходження людей на вагоні, під вагоном і у вагоні.

Підймання вагонів за допомогою вагоноремонтних машин і установок повинне проводитися за умови виконання вимог безпеки, вказаних у технічній документації з їх експлуатації.

Не дозволяється виконувати технічне обслуговування вагонів на коліях, суміжних з головними коліями станції, і на коліях з відстанню між осями сусідніх колій менше 4800 мм під час проходження по них поїзда.

3.4.8. Вимоги безпеки під час маневрової роботи і огороження вагонів

Маневрова робота і огороження вагонів на коліях депо, ПТО повинні проводитись за нормативними документами залізниць України: ЦРБ-0004, ЦШ-0001, ЦД-0001, ТРА станції,

технологічного процесу та інструкцією з охорони праці під час проведення маневрової роботи, яка діє на підприємстві, погодженою і затвердженою в порядку, встановленому на залізниці.

Вимоги ТРА з безпечного приймання, відправлення і проходження рухомого складу по коліях станції повинні міститися в технологічному процесі роботи ПТО.

Керування маневровими роботами і контроль за встановленням і зняттям сигналів огороження повинне здійснюватись працівниками змін, які призначені наказом начальника депо (ПТО). Вони повинні слідкувати за безпечним переміщенням вагонів, розчепленням і зчепленням рухомого складу, за знаходженням працівників під час маневрових робіт, за відсутністю людей у вагонах і під вагонами, за своєчасним огороженням і зняттям огороження рухомого складу. Огороження составів поїздів і вагонів переносними сигналами повинні проводити особи зі складу працівників зміни, на яких ці обов'язки покладають керівники зміни.

Огороження колій депо і ПТО, на яких проводиться огляд, технічне обслуговування і поточний ремонт вантажних вагонів, повинно бути централізованим. У разі відсутності централізованого огороження переносні сигнали огороження повинні встановлюватися на осі колії на відстані 50 м від крайніх вагонів. Якщо відстань від вагона до граничного стовпчика менше 50 м, переносний сигнал огороження з цього боку встановлюють на осі колії проти граничного стовпчика.

Стрілочні переводи на коліях замикаються на замок, ключі від якого повинні зберігатися в особи, відповідальної за проведення робіт з технічного обслуговування, ремонту вагонів і проведення маневрових робіт.

Вагон або групу вагонів, які ремонтуються на спеціально відведених коліях, крім постійних переносних сигналів, огорожують додатково спареними гальмовими башмаками, які розміщують на обох рейках на відстані не менше 25 м від крайнього вагона або навпроти граничного стовпчика, якщо відстань до нього менше 25 м.

Огороження місця робіт проводиться на період їх виконання і знімається після їх виконання за вказівкою особи,

відповідальної за проведення робіт. Зняття сигналів огороження повинно проводитися тільки після закінчення робіт і виведення працівників від поїзда (вагона) на безпечну відстань особою, відповідальною за проведення робіт. Порядок встановлення і зняття огороження розробляється відповідно до місцевих умов і відображується в технологічному процесі підприємства, затвердженому в установленому порядку.

Огороження рефрижераторного рухомого складу на коліях станції під час проведення технічного обслуговування або поточного ремонту зовнішнього обладнання секції проводиться за письмовою заявкою особи, відповідальної за роботу на секції, черговому по станції (маневровому диспетчеру).

Огороження рефрижераторних вагонів, які подані на колії ПТО, виконуються працівниками ПТО в порядку, встановленому технологічним процесом роботи.

Не дозволяється зняття огороження до повідомлення механіка керівникові робіт з технічного обслуговування вагонів про закінчення роботи.

До початку роботи особа, відповідальна за роботу на секції, повинна отримати письмовий дозвіл на виконання робіт від чергового по станції (маневрового диспетчера), а потім особисто переконатися в наявності огороження. Робота без огороження не дозволяється.

Розставляти рефрижераторні вагони біля рампи ПТО необхідно на відстані між ними не менше 5 м.

Розставлені вагони біля рампи ПТО закріплюються гальмовими башмаками бригадою складачів під наглядом відповідального за проведення маневрових робіт працівника ПТО.

Манєврова робота на коліях депо, ПТО повинна проводитися відповідно до технологічних процесів, забезпечуючи особисту безпеку працівників, зайнятих на манєврових роботах; контроль технічного обслуговування, ремонту вагонів; збереженість рухомого складу.

Манєврова робота на спеціально виділених ремонтних коліях і коліях депо повинна виконуватися під керівництвом навченого працівника і призначеного наказом начальника депо.

Манєври поштовхами, зчеплення і розчеплення вагонів під час руху поїзда не дозволяється.

Під час виконання маневрових робіт, пов'язаних з подачею і виведенням вагонів, на тупиковій спеціалізованій колії вагоноремонтні машини повинні знаходитися в кінці тупика і огорожуватися спареними башмаками, встановленими перед машиною на відстані не менше 5 м. На вагоноремонтних машинах повинен горіти сигнал, що забороняє виконання маневрів.

На наскрізних спеціалізованих коліях маневри можуть виконуватися і в разі наявності на них вагоноремонтних машин. При цьому швидкість руху локомотива і вагонів не повинна перевищувати 5 км/год, а на вагоноремонтній машині повинен горіти сигнал, що дозволяє виконання маневрів.

У разі виявлення несправностей у ходових частинах вагона, які створюють загрозу сходу з рейок, а також під час перекосу кузова або зламу його деталей несправні вузли і деталі повинні бути замінені або надійно закріплені. Якщо заміна неможлива, то дозволяється переміщення вагона по одному під безпосереднім наглядом майстра або бригадира, не допускаючи перебування людей на сусідніх міжколійях. Швидкість пересування має бути не більше 3 км/год за командою складача поїздів.

Огляд, технічне обслуговування і ремонт вагонів потрібно виконувати після їх огороження.

Організація робочих місць повинна забезпечувати всі необхідні умови для високопродуктивної праці при повному використанні технічних можливостей обладнання і збереження здоров'я працівників.

Місця для транспортування запасних частин, несправних деталей через колії повинні бути обладнані настилом на рівні головок рейок і сигналізацією, яка забезпечить безпеку людей і транспортних засобів. Доцільно виконувати поперечне транспортування запасних частин і матеріалів по транспортних тунелях з побудовою приймальних колодязів на міжколійях при відстані між осями суміжних колій не менше 4,8 м. Не допускається зберігати різні деталі та матеріали в місцях, які призначаються для проходження людей і проїзду транспортних засобів. Проходи поміж стелажів повинні бути вільними від деталей і сторонніх предметів.

На всіх виробничих дільницях повинні бути розроблені та вивішені маршрути службового проходження бригад, які йдуть

на роботу і з роботи, а також при виконанні робіт ТО та ремонту вагонів.

Для роботи в темний час доби працівники ПТО повинні бути забезпечені справними акумуляторними ліхтарями.

У кожному виробничому приміщенні має знаходитись аптечка з набором медикаментів для надання першої медичної допомоги.

Транспортування запасних частин зі складу до стелажів повинно бути механізоване.

При цьому не допускається транспортування матеріалів і запасних частин по міжколійях під час руху по суміжних коліях рухомого складу; переносити вагонні запасні частини під вагонами, а також підніматися з вантажем по переносній драбині.

Працівники пунктів повинні бути навчені та перевірені у знанні техніки безпеки та виробничої санітарії відповідно до вимог нормативно-технічної документації, забезпечені спецодягом, спецвзуттям і запобіжними пристосуваннями відповідно до чинних норм.

3.4.9. Вимоги безпеки під час приймання, огляду і технічного обслуговування цистерн і вагонів-бункерів

Особи, відповідальні за організацію роботи під час приймання, огляду і технічного обслуговування цистерн і вагонів-бункерів, повинні здійснювати контроль за безпечним виконанням робіт під час:

- пересування і огороження груп цистерн і вагонів-бункерів на коліях;
- виконання усіх видів обробки цистерн;
- виконання ремонту цистерн і вагонів-бункерів на коліях поточного ремонту.

Для проходження працівників до місць виконання робіт і назад мають бути визначені маршрути руху, які позначені показниками “Службовий прохід”. У нічний час маршрути руху повинні освітлюватися. Схеми маршрутів проходів мають бути вивішені на видних місцях у приміщеннях загального користування.

Усі роботи з огляду і визначення виду обробки цистерн, які прибувають на станцію, повинні проводитися тільки після

огородження состава цистерн або групи цистерн у встановленому порядку і вжиття заходів, які виключають їх переміщення. Підніматися на цистерни для виконання робіт дозволяється за умови відчеплення їх від локомотива та огородження состава цистерн.

Колії, на яких проводиться огляд, обробка і поточний ремонт, мають бути обладнані системами централізованого огородження.

За відсутності централізованого огородження, переносні сигнали огородження повинні встановлюватися на осі колії на відстані 50 м від крайніх вагонів. Якщо відстань від вагона до граничного стовпчика менше 50 м, то переносний сигнал огородження з цього боку встановлюють на осі колії навпроти граничного стовпчика. Стрілочні переводи колій замикаються на замок, ключі від якого повинні зберігатися в особи, відповідальної за виконання робіт.

Цистерну або вагон-бункер, групу цистерн або вагонів-бункерів, які ремонтуються на спеціально виділених коліях, крім постійних переносних сигналів, огороджують додатково спареними гальмовими башмаками, які розташовують на двох рейках на відстані не менше 25 м від крайнього вагона або навпроти граничного стовпчика, якщо відстань до нього менше 25 м.

Огородження місця робіт здійснюється на період їх виконання і знімається після їх закінчення за вказівкою особи, відповідальної за виконання робіт. Зняття сигналів огородження повинно проводитись тільки після закінчення робіт і виведення керівником робіт всіх працівників на безпечну відстань від состава. Порядок встановлення і зняття огородження, а також закріплення цистерн і вагонів-бункерів, повинен бути розроблений відповідно до місцевих умов, відображений у технологічному процесі і затверджений у встановленому порядку.

Маневрові роботи повинні проводитися згідно з технологічним процесом і техніко-розпорядчим актом станції за погодженим графіком.

Розпочинати огляд і заправку зливних клапанів цистерн на коліях примикання дозволяється тільки після отримання дозволу

оператора, який він дає по двобічному парковому зв'язку після вмикання системи централізованого огородження або огородження переносними сигналами. Оглядачі вагонів по двобічному парковому зв'язку або переносному радіозв'язку зобов'язані повторити отриманий дозвіл, підтвердивши цим, що повідомлення оператора зрозуміли правильно.

Цистерни і вагони-бункери повинні оброблятися на коліях станції тільки після визначення виду вантажу, який раніше перевозився, і перевірки відповідності його виду вантажам, після перевезення яких дозволяється їх оброблення.

У разі неможливості встановлення виду раніше перевезеного вантажу або сумнівах, які виникли, необхідно провести лабораторний хімічний аналіз. Замір шкідливих і агресивних речовин має здійснюватися за допомогою спеціальних пристроїв і приладів. За необхідності проведення відбору проб, ця операція повинна проводитися безпечними засобами, які виключають, по можливості, виділення в робочу зону газів, пари і рідких продуктів.

Пробовідбірне обладнання має бути оснащене запобіжними зонтами, які виключають потрапляння шкідливих речовин на працівників. Місткість для проб має бути герметичною.

Під час виявлення в поїзді, який прибув на станцію примикання, цистерн і вагонів-бункерів з ознаками течі необхідно відмітити крейдою або фарбою місця витікання, а на цистерні з етильованим бензином, крім такої відмітки, нанести напис "Теча котла. Етильований бензин".

Внутрішній огляд котлів цистерн на паркових коліях ПТО повинна проводити бригада промивальників-пропарювачів у складі не менше трьох осіб, на одного з яких покладаються обов'язки відповідального за роботу бригади. Відповідальний за роботу бригади (бригадир, майстер) контролює виконання вимог безпеки всіма членами бригади і зобов'язаний підтримувати постійний зв'язок із працівниками ПТО.

Під час відбирання цистерн у парку прибуття для наливу, визначення виду обробки цистерни, справності кришок люків, внутрішніх драбин, зливних приладів та іншого обладнання слюсарі з ремонту рухомого складу, зайняті ремонтом, заміною і заправкою зливних приладів (промивальники-пропарювачі), повинні дотримуватися таких вимог безпеки:

- підніматися на цистерну та спускатися з цистерни тільки в положенні обличчям до цистерни, попередньо упевнившись у справності сходинок;

- для запобігання падінню на цистерні необхідно закріпитись запобіжним поясом за поручні огороження площадки на котлі цистерни;

- опускати кришку люка повільно, без ударів;

- не дозволяється виконувати роботи на котлі під час грози, густого туману, сильного снігопаду, зливи, обледеніння, а також вітру силою 6 і більше балів.

За необхідності додаткової обробки цистерн працівники, зайняті відбором цистерн, повинні повідомити про це прийомоздавальника. Старший у бригаді несе відповідальність за правильний відбір цистерн для наливу.

Не дозволяється внутрішній огляд котлів цистерн, заправлення клапанів, поточний ремонт верхніх площадок і деталей кришок люків на електрифікованих коліях станції.

Як виняток, огляд цистерн для визначення виду обробки дозволяється тільки на спеціалізованих коліях, контактна мережа яких відсекційована від контактної мережі інших колій, і за умови зняття напруги секційним роз'єднувачем із заземлюючим ножем.

Всередині котла цистерни дозволяється користуватися тільки акумуляторними ліхтарями у вибухобезпечному виконанні, вмикання і вимикання яких виконується поза цистерною.

Про закінчення обробки цистерн на коліях станції відповідальний за виконання робіт повинен сповістити оператора, який оголошує по двобічному парковому зв'язку про зняття огороження.

Під час користування двобічним парковим зв'язком необхідно дотримуватися регламенту переговорів, не допускаючи впливу зайвого шуму на мешканців найближчих житлових районів.

3.4.10. Вимоги безпеки під час холодної обробки цистерн для наливу

До місця обробки цистерни повинні подаватися тільки тепловозами (мотовозами), які обладнані стандартними

іскрогасниками. Під час подачі цистерн необхідно забезпечити прикриття не менше двох чотиривісних вагонів.

Наближення тепловозів на відстань менше 20 м до місця очищення не дозволяється.

Місце, куди не дозволяється подальший рух тепловоза, має бути позначене відповідним знаком.

Зливні прилади, кришки ковпаків і завантажувальні люки цистерн мають бути герметично закриті. Оброблені цистерни повинні мати справну запірну арматуру.

Під час холодної обробки залишок нафтопродукту з котла цистерни повинен зливатися через зливний прилад механізованим способом або самопливом, а якщо необхідно, за допомогою спеціального шкребка в зливний лоток.

Порядок і послідовність проведення операцій з холодної обробки цистерн має бути наведений у технологічному процесі.

Залишки світлих нафтопродуктів, які вилучаються механізованим способом, повинні зливатися в спеціальні резервуари, які встановлюються за погодженням з СЕС і органами державного пожежного нагляду.

Залишки темних нафтопродуктів, які витікають через зливний прилад, а також промивальної води, які вилучаються механізованим способом або самопливом, повинні зливатися в міжрейкові стічні лотки і очисні споруди.

Під час зливу нафтопродуктів із цистерн і резервуарів має бути виключене потрапляння їх на відкриті частини тіла, а їх пари в органи дихання.

Має вестися окремий номерний облік цистерн, які надходять з-під етильованого бензину. Обробка цистерн з-під етильованого бензину повинна проводитися на спеціально виділених і обладнаних естакадах, спорудах і коліях. Під час обробки цистерни з-під етильованого бензину залишок бензину необхідно вилучати вакуумною установкою.

Під час витягання шлангів із цистерн і резервуарів, які призначені для етильованого бензину, працівники повинні слідкувати, щоб бензин, який стікає зі шлангів, не виливався на поверхню цистерн і резервуарів. Під витягнуті шланги повинні підставлятися місткості з відкидними кришками. Зібраний бензин із місткостей необхідно негайно вилити в резервуар.

Резервуари для зливання етильованого бензину до їх нейтралізації не дозволяється використовувати для інших продуктів. Місця на котлі цистерни, які забруднені ззовні етильованим бензином, мають бути ретельно протерті ганчір'ям, просоченим чистим гасом.

3.4.11. Вимоги безпеки під час ремонту і гарячої обробки цистерн для наливу

За необхідності гарячої обробки цистерн змінний майстер повинен визначити вид обробки.

Порядок і послідовність проведення операцій з гарячої обробки цистерн мають бути наведені в технологічному процесі.

Для розм'якшення залишків в'язких нафтопродуктів, які не піддались вилученню самопливом, котли цистерн слід промивати гарячою водою з мийними засобами або гарячою водою під тиском 1,2-1,3 МПа (12-13 кгс/см²), який заміряється манометром безпосередньо на естакаді перед подачею в цистерну.

Промивальні прилади, парові і водяні рукави, а також інше обладнання і пристрої на естакаді повинні розташовуватися у встановлених місцях, не захаращувати прохід і не створювати перешкод у роботі.

Перед обробкою цистерн для кожної порції мийного розчину має бути визначений склад у ній кислоти і лугу. Реагент, який застосовується для нейтралізації, повинен мати дозвіл на застосування від Центральної санітарно-епідеміологічної станції на залізничному транспорті.

За необхідності вилучення з котлів цистерн залишків нафтопродуктів високої в'язкості та залишків товщиною більше 20 мм, коли температура повітря нижче -20°C , перед промиванням котлів цистерн має бути проведене пропарювання. Після пропарювання котли цистерн повинні промиватися.

Не дозволяється пропарювання і промивання котла цистерни з відкритою кришкою люка.

Після пропарювання і промивання котел цистерни повинен бути провентильований. За період вентиляції котел цистерни повинен бути охолоджений.

Сушіння і вентиляція котла цистерни після пропарювання і промивання повинне проводитися на естакадах,

які розміщені в закритих приміщеннях, із застосуванням припливно-витяжної вентиляції від вентиляційних установок із подачею повітря в котел цистерни в межах 1,0-1,4 м³/с із розрахунку на чотиривісну цистерну.

Подавати повітря в котел цистерни поряд із засобами вентиляції, які застосовуються, рекомендується через відкритий зливний отвір, а для витяжки встановлювати зонти над завантажувальним люком.

Робота всередині котла цистерни після гарячої обробки дозволяється тільки після його охолодження і дегазації.

Вилучення залишків нафтобітуму з вагонів-бункерів повинно проводитись після розігрівання в теплій камері. Контроль за температурою в камері повинен бути дистанційним.

Залишки нафтобітуму повинні збиратися в спеціальні ємності самопливом або механізованим способом, який виключає контакт працівників із гарячим бітумом. Стічні лотки мають бути закриті знімними металевими ґратами або щитами, які забезпечують безпеку працівників.

3.4.12. Вимоги безпеки під час роботи всередині котлів цистерн

Очищення котла цистерни від залишків вантажу повинне, по можливості, проводитись механізованим способом без присутності працівників усередині котла цистерни.

Спускатися в котел цистерни та проводити в ньому будь-які роботи не дозволяється:

- коли в цистерні є залишки вантажу глибиною більше десяти сантиметрів;
- з відкритим вогнем;
- коли є залишки невизначеного виду вантажу;
- без спеціального одягу, спеціального взуття, запобіжного поясу та інших ЗІЗ.

За необхідності проведення технічного обслуговування і ремонту всередині котла цистерни спускатися необхідно по сходинах, які знаходяться всередині котла цистерни. Дозволяється застосовувати переносні дерев'яні драбини довжиною не менше 3,3 м, які мають гумові наконечники.

Виконувати роботи всередині котла цистерни, коли температура там вище +35 °С, не дозволяється.

У разі застосування пневмокостюмів дозволяється виконувати роботи всередині котлів цистерн із температурою до +60 °С.

Під час виконання робіт у котлі цистерни необхідно застосовувати шланговий дихальний прилад, шланговий протигаз. Не дозволяється знімати спецодяг і запобіжний пояс протягом всього робочого часу.

Запобіжний пояс повинен мати справне, без надривів та інших пошкоджень полотно пояса і наплічних ременів, справну з фіксуєчими стрижнями пряжку і кільце для кріплення шланга дихального приладу. Ремені мають бути щільно припасовані, не провисати і не обмежувати рух.

Канат для страхування повинен бути без надривів та інших механічних пошкоджень, мати довжину не менше 12 м під час обробки чотиривісних і 17 м під час обробки восьмивісних цистерн із вузлами, відстань між якими має бути не більше 0,5 м. Один кінець каната повинен кріпитись до кільця наплічних ременів запобіжного пояса промивальника-пропарювальника, а вільний його кінець повинен бути прив'язаний до перил площадки ковпака або до поручня зовнішньої драбини цистерни.

Під час примусової подачі повітря в дихальні прилади повітря повинне бути попередньо профільтроване, а в зимовий час підігріте до температури +18...+22 °С.

Тиск повітря перед надходженням в маску шлангового дихального приладу не повинен перевищувати 0,03 МПа (0,3 кгс/м²), при цьому кількість повітря, яке подається, повинно бути в межах 200 л/хв.

Спускання працівників у котел цистерни, яка не пройшла дегазацію, і в котел цистерни після пропарювання не дозволяється без оформлення наряду-допуску.

Під час обробки цистерни спускання в котел цистерни дозволяється тільки одному промивальнику-пропарювальнику. З початку спускання промивальника-пропарювальника в котел цистерни і до виходу з нього біля завантажувального люка цистерни повинні постійно знаходитися ще двоє промивальників-пропарювальників. Один з них повинен бути одягнений у

спецодяг і спецвзуття, мати на собі запобіжний пояс із страхувальним канатом, наготові мати дихальний прилад і стояти біля люка котла цистерни з надвітряного боку, тримаючи прив'язаний страхувальний канат у руках, а другий примивальник-пропарювальник повинен знаходитися поруч і підстраховувати першого в разі його спускання в котел цистерни для надання допомоги тому, хто працює в котлі цистерни.

Промивальник-пропарювальник, який знаходиться біля люка, повинен слідкувати:

- за роботою промивальника-пропарювальника в котлі цистерни;

- за положенням страхувального каната, дихального шланга, через який надходить повітря під маску промивальника-пропарювальника, який працює всередині цистерни;

- за сигналами промивальника-пропарювальника, який працює в котлі цистерни, опускати або витягувати шланг, канат, контейнер з інструментом, а за необхідності надавати допомогу.

Для зв'язку промивальників-пропарювальників між собою за допомогою страхувального каната встановлюються такі сигнали:

- один ривок знизу (із котла) – “підтягнути шланг і канат”, при цьому підтягувати їх потрібно після повторення сигналу промивальника-пропарювальника, який знаходиться біля люка котла, і отримання такого самого відповідного сигналу з котла цистерни;

- два ривки підряд – “відпустити шланг і канат”. Такий сигнал подається промивальником-пропарювальником, який працює в котлі цистерни, для можливості переміщення вздовж котла цистерни до днища цистерни;

- два ривки з перервами між ними – “опусти контейнер” або “підніми контейнер” (залежно від того, де він знаходиться в даний момент);

- багатократні ривки, подані промивальником-пропарювальником, який знаходиться біля люка котла цистерни, – той, хто знаходиться в котлі цистерни, зобов'язаний підійти до люка або піднятися нагору. Той самий сигнал, поданий промивальником-пропарювальником, який працює в котлі (сигнал про допомогу), означає вимогання негайно вжити заходи з вилучення його з котла цистерни.

У випадку, якщо відповіді на ривки каната, які подав промивальник-пропарювальник, який знаходиться біля люка котла, не сталося, він повинен підняти тривогу звуковою, світловою сигналізацією, радіозв'язком або двобічним зв'язком з метою виклику бригадира, інших працівників і медичного працівника, а самому спуститись у котел цистерни для надання допомоги потерпілому.

Дозволяється використовувати в якості двобічного зв'язку між промивальниками-пропарювальниками звукову, світлову сигналізацію і радіозв'язок, конструкція яких виключає іскроутворення. У разі застосування такого зв'язку використання каната повинно залишатися в якості запасного варіанта.

Промивальники-пропарювальники, які знаходяться біля люка, і промивальник-пропарювальник, який працює в котлі цистерни, можуть, коли є необхідність, мінятися місцями, при цьому той, хто знаходиться біля люка, може спускатися в котел цистерни тільки після того, як той, хто працює в котлі, піднявся з котла і став біля люка.

Одночасне знаходження двох промивальників-пропарювальників всередині котла цистерни не дозволяється.

Під час надходження сигналу про допомогу від промивальника-пропарювальника, який знаходиться всередині котла цистерни, або коли є підозра на небезпеку, що виникла, ті, хто знаходяться біля люка повинні негайно викликати бригадира або працівників, які працюють поруч (подати сигнал тривоги), одягти шланговий дихальний прилад, підготуватися до спуску в котел цистерни, а з прибуттям бригадира або інших працівників негайно спуститися в котел цистерни для надання допомоги потерпілому.

Працівники, які знаходяться поблизу, за сигналом тривоги зобов'язані негайно з'явитися до місця пригоди і взяти участь у діставанні потерпілого з котла цистерни і надання йому першої долікарняної допомоги. Спускання одного або двох промивальників-пропарювальників всередину котла цистерни для вилучення потерпілого повинно проводитися з надітими на них засобами захисту органів дихання і відповідним спецодягом.

Під час спускання в котел цистерни і виходу з нього промивальнику-пропарювальнику не дозволяється тримати в

руках які-небудь предмети. Необхідні для роботи всередині котла інструмент, ліхтар і матеріали мають бути опущені в контейнер із іскронеутворюючого матеріалу.

Всередині котла цистерни дозволяється користуватися тільки акумуляторними ліхтарями у вибухобезпечному виконанні напругою не більше 12 В, вмикання і вимикання яких виконується поза цистерною.

Виявлені всередині котла цистерни великі сторонні неметалеві предмети вилучаються назовні, металеві предмети до повного очищення і дегазації котла цистерни переміщувати і вилучати з котла цистерни не дозволяється.

3.4.13. Вимоги безпеки під час зовнішнього обмивання і очищення цистерн і вагонів-бункерів

Зовнішнє очищення і обмивання цистерн повинне проводитися механізованим способом в спеціально обладнаних ангарах із улаштуванням примусової припливно-витяжної вентиляції. Спеціальні камери і ангари для зовнішнього обмивання цистерн повинні мати ємності для збирання і повторного використання промивальної рідини.

Контрольно-вимірювальні прилади, встановлені безпосередньо на обмивальній арматурі, мають бути зручними для спостереження і обслуговування.

Очищення вагонів-бункерів повинне проводитися в спеціально обладнаних нагрівальних камерах. Контроль за температурним режимом у камерах повинен проводитися за допомогою дистанційних приладів.

Під час застосування дробоструменевих установок необхідно дотримуватися вимог безпеки, які викладені в інструкції з експлуатації установки даного типу.

3.4.14. Вимоги безпеки під час поточного ремонту цистерн і вагонів-бункерів

Цистерни і вагони-бункери перед поточним ремонтом мають бути промиті, пропарені, а також очищені і обмиті зовні. Розпочинати ремонт зливних приладів необхідно, переконавшись у надійному кріпленні всіх деталей і вузлів цистерни.

У разі несправності перехідних містків і драбин виконувати ремонт запобіжних клапанів і кришок завантажувальних люків і їх деталей не дозволяється.

Заміну кришок завантажувальних люків повинні проводити не менш двох осіб, при цьому кришка люка має бути надійно закріплена на вантажопідйомному механізмі.

Не дозволяється ударяти по запірних пристроях сталевим інструментом або кидати кришку люка на ковпак цистерни.

Виконувати клепальні, зварювальні та інші вогневі роботи, пов'язані з ремонтом котла цистерни, дозволяється тільки на спеціально виділених для цих робіт ділянках (коліях) після його дегазації, що підтверджується актом встановленої форми ВУ-19 (акт про придатність цистерн до ремонту) із обов'язковою перевіркою газоповітряного середовища всередині котла на вибухобезпечність керівником робіт.

Під час виконання зварювальних робіт на зливних приладах у котлі цистерни клапан зливного приладу і кришка ковпака мають бути відкриті, а біля люка ковпака повинен знаходитися працівник-спостерігач, який за необхідності повинен надати допомогу зварнику, який знаходиться всередині котла цистерни.

Під час обварювання шайб валиків кришок завантажувальних люків зварник повинен користуватися запобіжним поясом, який кріпиться за допомогою страхувального каната до перил площадки ковпака або поручня зовнішньої драбини цистерни.

Зварювальні агрегати встановлюються на площадці, яка очищена від сміття, горючих матеріалів і нафтопродуктів. Місця, забруднені нафтопродуктами, мають бути засипані шаром піску або землі товщиною не менше 5 см.

Після закінчення вогневих і зварювальних робіт місце їх проведення ретельно перевіряється і очищується від розжарених недогарків, окалин, тліючих предметів і, за необхідності, поливається водою.

3.4.15. Вимоги безпеки під час розбирання вагонів на металобрухт

Наказом начальника депо повинні бути призначені особи, відповідальні:

- за розбирання вагонів;
- проведення маневрів, поставлення і зняття огорожень;
- безпечне переміщення вантажів кранами;
- електробезпеку;
- технічно справний стан кранів, вантажозахоплювальних пристроїв, електро- і газозварювальне обладнання;
- газове і складське господарство;
- протипожежний стан.

Вагони на позиції розбирання повинні, як правило, переміщуватися механізованим способом (електричні маневрові лебідки та ін.).

Вагони на позиціях розбирання повинні закріплюватися гальмовими башмаками з обох боків. Порядок поставлення і зняття башмаків повинен бути відображений в «Інструкції з охорони праці під час підготовки вагонів до розбирання».

Перед початком різання вагонів необхідно:

- підготувати до роботи обладнання для газополум'яного різання;
- перевірити стан приставних драбин, підіймальних площадок і переконатися в їх справності;
- переконатися у відсутності на площадці легкозаймистих і горючих рідин і матеріалів, у знаходженні газового обладнання на безпечній відстані від місця проведення робіт;
- погодити порядок і послідовність операцій газорізальника з кранівником і стропальником.

Під час виконання робіт з різання вагонів газорізальник повинен:

- виконувати роботи у відповідальності з технологічним процесом для кожного типу вагонів;
- проводити різання частин вагонів тільки після їх стропування;
- обпірати приставні драбини на нерухомі частини вагона, попередньо переконавшись у надійності їх установа;
- слідкувати за відсутністю людей у небезпечній зоні (можливе падіння частин вагонів, викид струменя розплавленого металу) і попереджати їх про небезпеку;
- виконувати різання так, щоб останній (завершальний) різ проводити, по можливості, з рівня землі, знаходячись під

прикриттям невідрізаної частини вагона або маючи можливість туди відступити;

— розташовувати на площадці шланги так, щоб під час роботи і переході на нове місце вони не потрапляли під бризки розплавленого металу і щоб на них не могли впасти відрізані частини.

Під час розрізання вагона кранівник і стропальник повинні:

— виконувати вимоги НПАОП 0.00-1.03-07;

— стропувати відрізані частини відповідно до затверджених схем стропування за всі стропувальні отвори і не допускати косоного натягнення стропів;

— натягнення віток стропів проводити до легкого їх натягнення так, щоб під час відрізання застропованої частини вагона, з одного боку не було різкого падіння її на недостатньо натягнутих (провислих) вітках, а з іншого — щоб не відбувався відрив і ривок відрізаної частини через надмірно натягнуті вітки стропів;

— перед підйманням відрізаної частини впевнитися в тім, що вона повністю відділена від вагона, який розбирається, і нічого не заважає її вільному підйманню;

— починати підймання вантажу тільки за командою стропальника, впевнившись у відсутності людей у небезпечній зоні;

— перед підйманням вантажу необхідно попередньо підняти його на висоту 100-200 мм і зробити зупинку, впевнившись у надійності роботи гальма механізму підймання, правильності стропування, потім провести подальші операції з вантажем;

— для повертання відрізаної частини необхідно користуватися багром або спеціальною відтяжкою;

— під час переміщення відрізаної частини піднімати її на висоту не менше 0,5 м над предметами, які зустрічаються на шляху переміщення.

Під час відділення і підймання відрізаної частини роботи з відрізання повинні бути припинені і відновлені тільки після того, як вона буде відведена на відстань не менше 5 м.

Підготовлені до відвантаження розрізані частини вагонів повинні складуватися на площадці так, щоб витримувалися габарити наближення до рухомого складу і будівель.

Відстань від розібраних частин вагонів до зовнішньої грані головки крайньої рейки повинна бути не менше:

- 2,0 м при висоті складування до 1,2 м;
- 2,5 м при висоті складування більше 1,2 м.

Висота складування розібраних частин вагонів не повинна перевищувати 2,5 м.

Місця проведення вогневих робіт з розбирання вагонів повинні розташовуватися на відстані:

- від перепускних рампових газових установок і ацетиленового генератора не ближче 10 м;
- постів з балонами не ближче 5 м;
- газопроводів горючих газів, газорозбірних постів, розміщених у металевих шафах — не ближче 3 м.

3.5. Вимоги безпеки під час виконання фарбувальних робіт

Усі виробничі процеси, пов'язані з фарбуванням вагонів і їх деталей, повинні виконуватися з дотриманням вимог Правил пожежної безпеки в Україні, НПАОП 5.1.11-1.26-88, НАПБ В.01.010-97/510, НАОП 5.1.11-2.08-87.

Усі роботи, пов'язані з фарбуванням вагонів, повинні виконуватися в малярних дільницях або відділеннях, а за їх відсутності підготовчі операції (зачищення, ґрунтування тощо) і фарбування можуть бути виконані на позиціях вагоноскладальної виробничої дільниці, обладнаної припливно-витяжною вентиляцією і протипожежним обладнанням або на відкритому повітрі з температурою не нижче +5 °С.

Фарбувальні дільниці, якщо дозволяється вимогами технології, слід розташовувати ізольовано від сусідніх приміщень. Такі дільниці повинні відокремлюватися від інших частин будівель протипожежними перешкодами відповідно до вимог нормативних документів, що діють у галузі будівництва.

Дозволяється фарбування вагонів на вагоноскладальній дільниці в період, коли інші роботи на дільниці не проводяться. Після закінчення фарбування необхідно провітрити приміщення.

Очищення поверхні ручним або механізованим інструментом слід проводити в місцях, обладнаних місцевою витяжною вентиляцією.

Для очищення, миття і фарбування вагонів повинні застосовуватися спеціальні підмостки (площадки) пересувного або інвентарного типу. Підмостки повинні бути достатньо жорсткими, стійкими, мати з зовнішнього боку поручні, драбини і пристрої для підвішування посудин з фарбою.

Застосування в якості підмостків розкладних драбин з закріпленими на них дошками, які виконують роль настилу, не дозволяється.

Нанесення трафаретів може проводитися з приставних драбин. Роботи виконуються відповідно до НПАОП 0.00-1.71-13.

Під час очищення і фарбування даху у верхній частині кузова вагона працівники повинні одягати запобіжний пояс, страхувальний канат якого повинен кріпитися до спеціального протягнутого над робочим місцем троса або до огороження пересувної площадки.

Запобіжний пояс повинен мати справні, без надривів та інших пошкоджень полотна пояса і наплічних ременів, справну з фіксованими стрижнями пряжку. Ремені повинні бути міцно прилаштовані, не провисати і в той же час не обмежувати рухи.

Під час фарбування розпилювачем дозволяється застосовувати матеріали, які містять у якості пігменту свинцеві з'єднання, тільки в тому випадку, якщо вентиляційні установки забезпечують роботу відповідно до ГОСТ 12.4.021-75.

Усі операції, пов'язані з підготовкою суміші розчинників, приготування складів лаків і фарб, а також розведенням їх розчинниками, повинні виконуватися за технологічною картою в спеціальному приміщенні.

Насипання, пересипання, подрібнення і просіювання сухих фарб повинно проводитися в спеціальному місці, обладнаному витяжним зонтом таким чином, щоб можна було видалити пил і шкідливу пару, які утворюються в цих операціях, безпосередньо від місця їх утворення.

Розведення сухих фарб оліфою, зберігання фарб, перероблених на фарботерній машині, а також інших розведених фарб, масел, скипидару і т. д. повинне проводитися в металевих банках, які щільно закриваються кришками.

Не дозволяється застосовувати з цією метою дерев'яні діжки, ящики або скляну тару.

Запас фарб, масел, лаків, скипидару в приміщенні для приготування фарб повинен бути не більше добової потреби.

Під час фарбування вагонів необхідно:

- готувати нітрофарбу, нітролаки в окремому приміщенні, яке відповідає вимогам пожежної безпеки;

- працювати з ввімкненою вентиляцією і справним електроосвітленням;

- сушити вагони закритими електронагрівальними або вогнебезпечними приладами;

- підігрівати загуслі фарби, дотримуючись вимог пожежної безпеки.

3.6. Вимоги безпеки під час виконання зварювальних робіт

Під час проведення зварювальних робіт необхідно дотримуватися вимог Правил пожежної безпеки в Україні, НАПБ В.01.010-97/950, ЦВ-0019, НПАОП 28.52-1.31-13.

Експлуатація, транспортування і зберігання балонів із стиснутими газами повинні відповідати вимогам НПАОП 0.00-1.59-87.

Місця проведення зварювальних та інших вогневих робіт повинні відповідати вимогам Правил пожежної безпеки в Україні.

До зварювальних та інших вогневих робіт допускаються особи, які мають кваліфікаційні посвідчення та пройшли у встановленому порядку навчання за програмою пожежно-технічного мінімуму та щорічну перевірку знань з одержанням спеціального посвідчення.

Під час виконання зварювальних робіт зварники і їх помічники повинні бути забезпечені спецодягом та іншими засобами індивідуального захисту залежно від виду зварювання і умов його проведення.

Перед проведенням зварювальних робіт на риштуваннях або підмостках необхідно вжити заходи проти загорання дерев'яних

елементів та потрапляння бризок розплавленого металу на людей і риштування.

Не дозволяється проводити зварювальні роботи поблизу легкозаймистих і вогненебезпечних матеріалів, у тому числі поблизу свіжопофарбованих місць на вагонах (не ближче 5 м).

Не дозволяється зберігати на зварювальній дільниці гас, бензин та інші легкозаймисті матеріали.

Зварювальні проводи від джерела струму до робочого місця зварника повинні бути захищені від механічних пошкоджень.

Зварювальні проводи у разі застосування тролів, повинні підвішуватися на висоті, яка забезпечує безпеку працівників, а у разі підземної прокладки – пропускатися під рейками в проміжках між шпалами.

Не дозволяється використовувати в якості зворотного проводу рейку.

У дощову погоду зварювальні роботи повинні проводитися під навісами або прикриттям, які забезпечують безпеку робіт.

Для попередження впливу зварювальної дуги на інші робочі місця, місця виконання зварювальних робіт повинні бути огорожені переносними ширмами, щитками або спеціальними шторами висотою не менше 1,8 м.

Не дозволяється проводити зварювальні роботи на виробах, які знаходяться під тиском.

Корпус стаціонарної або пересувної зварювальної машини чи трансформатора, а також деталь, яка зварюється, повинні бути надійно заземлені або занулені на весь час виконання зварювальних робіт відповідно до ЦВ-0019.

Наявність жирних або масляних плям на газозварювальному обладнанні та інструменті не дозволяється. Замерзлі газогенератори і редуктори повинні відігріватись у теплому приміщенні або теплою водою. Застосовувати для відігрівання відкрите полум'я не дозволяється.

3.7. Вимоги безпеки під час виконання вантажно-розвантажувальних робіт

3.7.1. Вимоги безпеки до транспортування, зберігання вузлів, деталей матеріалів тощо

У депо і ПТО повинен бути встановлений перелік осіб, які відповідальні за зберігання і видачу легкозаймистих, вогненебезпечних матеріалів, хімічних реактивів і отруйних речовин.

Не дозволяється допускати сторонніх осіб до зберігання та видачі зазначених речовин і матеріалів.

Для їх зберігання і видачі мають бути відведені спеціальні приміщення, які обладнані вентиляційними установками та ізольовані від інших приміщень.

Кількість і способи зберігання легкозаймистих і вогненебезпечних матеріалів у виробничому приміщенні повинні бути погоджені з пожежною охороною. Запас цих матеріалів не повинен перевищувати потреби однієї зміни.

Видача легкозаймистих і вогненебезпечних матеріалів (бензин, гас, спирт, лаки, фарби, масла і т. п.) повинна проводитися в установленому на підприємстві порядку, при цьому бензин, гас, спирт тощо видаються в посудини з кришками, які щільно закриваються.

Для зберігання використаного обтирального матеріалу в депо і на ПТО повинні бути встановлені спеціальні металеві ящики з кришками, які щільно закриваються. Ящики повинні очищатися по мірі їх заповнення, але не рідше одного разу за зміну.

Збирання сміття і відходів повинно проводитися в спеціальну тару, яка розташована у відведених для неї місцях. З накопиченням сміття і відходи повинні своєчасно вивозитися.

Матеріали, деталі, вироби та інші вантажі повинні складуватися і зберігатися на спеціально підготовлених для цього площадках і стелажах.

Під час укладання деталей і матеріалів у штабель слід застосовувати стояки, упори і прокладки. Спосіб і висота укладання штабелів повинна визначатися з умов стійкості

предметів, які укладаються, і зручності зачалування під час використання вантажопідйомних механізмів.

Складування деталей і матеріалів вздовж залізничних колій дозволяється проводити не ближче двох метрів від зовнішньої головки рейки при висоті вантажу до 1,2 м, а при більшій висоті – не ближче 2,5 м.

На стелажах і столах, призначених для складання деталей і матеріалів, повинні бути чітко нанесені гранично допустимі навантаження.

Стелажі, столи, шафи і підставки по міцності повинні відповідати масі деталей і матеріалів, які укладаються на них.

Ширина проходів між стелажими, шафами і штабелями повинна бути не менше 0,8 м.

Укладання на стелажі і прибирання знятих з вагона деталей і запасних частин повинне проводитися у світлий час доби спеціально навченими працівниками.

Для складування і транспортування дрібних деталей і заготовок повинна бути передбачена спеціальна тара, яка забезпечить безпечне транспортування і зручне стропування для переміщення кранами.

Рухатися авто- і електрокари, інші транспортні засоби по території депо і ПТО повинні тільки по призначених для цього проїздах зі швидкістю не більше 10 км/год, на ремонтних дільницях – не більше 5 км/год, а у вузьких проходах і приміщеннях – не більше 3 км/год.

Транспортні доріжки повинні бути позначені габаритними лініями.

Транспортувати запасні частини і матеріали по міжколійях дозволяється тільки в разі відсутності руху рухомого складу по сусідніх коліях.

Відстань між транспортними засобами, які рухаються один за одним, повинна бути не менше 20 м.

Вантажі, які перевозяться по міжколійях, не повинні виступати по ширині за габарити транспортних засобів.

Вантаж необхідно укласти на середину платформи транспортного засобу і закріпити від можливого скочування під час руху.

Вантаж, який перевозиться, не повинен перевищувати вантажопідйомності транспортного засобу.

Під час перекочування колісних пар по коліях вручну для запобігання травмувань працівників не дозволяється знаходитися попереду колісної пари.

Складування колісних пар необхідно проводити в один ярус з обов'язковим закріпленням дерев'яними клинами.

Зберігання колісних пар повинно проводитися відповідно до Інструкції ЦВРК-6-87.

Запасні частини і матеріали, необхідні під час технічного обслуговування і ремонту вагонів, повинні знаходитися на стелажах, які розташовані уздовж стін вагоноскладальної ділянки, на міжколійях ПТО, на пересувних вагоноремонтних установках.

Складувати рами візків слід не більш ніж у два яруси.

3.7.2. Вимоги безпеки під час виконання операцій з навантаження-розвантаження

Виконання робіт з навантаження, розвантаження і переміщення вантажів вручну і за допомогою вантажопідйомних засобів здійснюється в різних виробничих умовах. Неправильні прийоми виконання вантажно-розвантажувальних робіт, порушення під час укладання, штабелювання і закріплення різних матеріалів, недбале поводження з легкозаймистими і отруйними речовинами, неправильне використання вантажопідйомних пристроїв і транспортних засобів можуть призвести до нещасних випадків з тяжкими наслідками.

Перед початком робіт керівник робіт має оглянути стан вантажу, визначити спосіб і порядок розвантаження (навантаження), оглянути робочі місця і забезпечити стан цих місць відповідно до вимог безпеки працівників.

Вантажно-розвантажувальні роботи мають відповідати головним вимогам охорони праці: висока ефективність, простота і безпечність обслуговування вантажопідйомних машин і механізмів, максимальне скорочення кількості людей, які беруть участь у важких ручних роботах і виключення їх перебування в небезпечній зоні та шкідливому середовищі.

Порядок роботи механізмів і людей, використання засобів механізації, порядок відкривання і закривання люків, бортів вагонів, складування вантажів, утримання робочих місць і майданчиків встановлюються місцевою інструкцією за нормативно-технічними документами з охорони праці.

Вантажно-розвантажувальні роботи слід виконувати механізованим способом.

Вантажно-розвантажувальні роботи повинні проводитися у спецодязі і спецвзутті з застосуванням інших захисних і запобіжних засобів відповідно до характеру вантажів і встановлених норм.

Способи укладення вантажів і їх закріплення має забезпечувати їх стійкість під час транспортування і складування, розвантаження транспортних засобів і розбирання штабелів. Штабелі сипких вантажів повинні мати скоси крутістю, яка відповідає куту природного скосу для вантажів даного виду, або мати огороження міцними підпірними стінками, тарно-спаковані вантажі укладають у штабелі вручну висотою не більше 3 м, а при механізованому укладенні — 6 м. Розміри штабелів круглого лісу не повинні перевищувати за шириною довжину колоди, за довжиною — 50 м і за висотою — 2 м. Розміри штабелів пиломатеріалів і шпал не повинні перевищувати за довжиною та шириною довжини дошки, шпали або бруска, а за висотою — 4 м. Штабелі повинні формуватися в групи. Кількість штабелів лісоматеріалів у групі не повинні перевищувати 12 м за граничної довжини групи — 50 м, а за ширини — 15 м. Розриви між цими штабелями в одній групі повинні бути не менше 2 м, а між групами — 25 м. Вантажі в мішках необхідно укладати в штабелі перев'язком з невеликим нахилом всередину, через кожні 6 рядів влаштовують прокладки з дошок. Для стійкості ящиків через кожний метр висоти прокладають дошки за всією шириною штабеля.

Штабель необхідно розбирати послідовно горизонтальними рядами або невеликими уступами, щоб не залишалося окремих куп великої висоти. Знімаючи вантаж зверху штабеля, необхідно попередньо впевнитися, що вантаж, який лежить поруч, стійкий і не впаде.

Вантажі в бочках, барабанах і рулонах переміщують електро-навантажувачами або перекочують вручну. При укладенні цих вантажів на 2-3 яруси між рядами мають бути прокладки з дошок. Крайні бочки, барабани чи рулони закріплюють від розкочування клинами з обох боків кожного ряду. По горизонтальній поверхні рулони і бочки перекочують попереду себе. При цьому забороняється триматися руками за торці бочок чи рулонів, тому що можна травмувати руки об стовп, штабель, дверний стояк вагона. По похилій поверхні перекочують вантажі слегами з використанням каната, при цьому працівники, які допомагають знизу, повинні знаходитися з боку від слегів. Бочки масою до 35 кг дозволяється заковувати без канатів.

Навантажувати та розвантажувати пилові вантажі киданням не дозволяється. Забороняється сипкі, злежані і змерзлі вантажі вибирати підкопом, а працівникам знаходитися на відкосах конусних штабелів.

Під час навантаження (розвантаження) ящиків, тюків тощо необхідно звертати увагу на їх упаковку. Погана чи пошкоджена упаковка, цвяхи, що стирчать, кінці дротів, сталеві стрічки та інші гострі предмети можуть травмувати руки. Тому під час переробки вантажів вантажники зобов'язані одягати рукавиці.

Вагони до місць навантаження та розвантаження слід подавати (забирати) згідно з технологічним процесом роботи станції. Пересувати вагони по фронту розвантаження або навантаження за допомогою простих пристосувань припускається у виняткових випадках тільки по горизонтальній ділянці колії в кількості, що не перевищує одного навантаженого або двох порожніх вагонів (чотиривісних), обов'язково зчеплених, на відстань, що не більша за довжину вагона і під безпосереднім керівництвом відповідальної особи. Працівники при цьому повинні знаходитися з боків вагонів поза рейками колії. Вагони з небезпечними вантажами пересувати вищезазначеним способом не дозволяється. Про пересування вагонів усі працівники повинні бути попереджені. Сходи, містки, слуги та інші пристосування, що заважають праці, необхідно прибирати. Гальмувати та зупиняти вагони слід гальмовими башмаками. Не дозволяється підкладати під колеса для

гальмування дошки, стояки, прокладки, ломи та інші предмети. Забороняється підштовхувати одні вагони іншими та викочувати їх за граничні стовпчики.

Перед відкриттям люків слід впевнитися в чистоті робочого місця, відсутності сторонніх предметів, що заважають пересуванню працівників, а також у справності запорів, які виключають довільне відкривання люка. Відкривати та закривати двері критого вагона слід тільки за поручень, знаходячись при цьому за її полотном. Не можна упиратися руками у дверний брус або стояки вагона. Відчиняючи двері, треба тягнути їх на себе, зачиняючи — штовхати від себе. Знімаючи закрутки, необхідно користуватися ножицями для обрізання дроту. Відчиняючи борти платформ і люки напіввагонів, працівник зобов'язаний знаходитися збоку від них на відстані не менше 1 м. Відкривають і закривають люки напіввагонів за допомогою спеціальних пристосувань чи інструменту (штанги тощо) послідовно з обох боків від одної торцевої стінки до іншої, працівники при цьому повинні знаходитися поза люком, що відчиняється.

На підвищеній колії в одній зоні не допускається одночасна робота людей і механізмів. При висоті підвищеної колії до 2,5 м допускається відкривання люків безпосередньо з вивантажувального майданчика. При висоті підвищеної колії до 2,5 м відкривання люків дозволяється тільки зі спеціальних містків. При відкриванні люків працівники не повинні знаходитися в напіввагоні та мають користуватися захисними окулярами.

Підніматися в напіввагон і виходити з нього працівник повинен без інструменту. Інструмент передає йому в руки інший працівник. Кидати інструмент забороняється.

При вантажно-розвантажувальних роботах забороняється наближатися до проводів, що знаходяться під напругою, частин контактної мережі та повітряних ліній на відстань менше 2 м. На електрифікованих коліях дозволяється підійматися для виконання будь-яких робіт на дах критих вагонів, навантажені платформи, напіввагони тільки за вказівкою керівника робіт після відключення контактної мережі та її заземлення. Завантажувати

та розвантажувати вагони безпосередньо під проводами, що знаходяться під напругою, не дозволяється.

Виконання вантажно-розвантажувальних робіт небезпечних вантажів забороняється в разі:

- невідповідності тари і упаковки вимогам стандартів і технічних умов на дану продукцію;
- несправності тари;
- відсутності маркування і знаків безпеки.

Перед початком розвантаження небезпечних вантажів вагони мають бути провітрені не менше 30 хв. Особи, які беруть участь у роботі, на час провітрювання мають знаходитися з навітряного боку вагона.

При розвантаженні перед входом у вагон необхідно переконатися, що на підлозі відсутні розлиті чи розсипані небезпечні вантажі. Якщо під час огляду будуть виявлені пошкоджена тара, розсипаний чи розбитий вантаж, їх негайно треба прибрати. Ходити по розсипаній речовині забороняється.

Під час внутрішнього огляду вагонів, завантажених небезпечними вантажами, користуватися необхідно ліхтарями у вибухобезпечному виконанні. Вмикати ці ліхтарі слід перед входом у вагон, а вимикати — після виходу з вагона.

Під час навантаження (розвантаження) небезпечні вантажі не слід штовхати, ударяти, трясти.

Бочки, ящики тощо з небезпечними вантажами дозволяється переміщувати тільки на візках. Балони зі стиснутим газом переміщуються на спеціальних візках чи на ношах та обережно укладаються в горизонтальному положенні вентилями в один бік. Небезпечні вантажі в склотарі мають перевозитися на спеціальних візках або переноситися на ношах, що мають спеціальні гнізда. Перенесення на руках чи плечах забороняється.

Розбиті бутлі, ящики, пролиту кислоту чи розсипану їдку речовину прибирають у протигазах. Кислоту, що пролита, нейтралізують вапняним розчином, потім це місце посипають піском, який обережно прибирають і заривають у землю, а місце після очищення промивають великою кількістю води. Знезараження небезпечних вантажів повинні проводити спеціалісти — представники вантажовідправника, які мають бути присутні під час навантаження (розвантаження).

Перед зливанням з цистерни необхідно чітко визначити рідину, яка знаходиться в цій цистерні, оглянути цистерну, перевірити справність і безвідмовність дії зливних пристроїв і пристосувань. Відчиняючи люки, кришки і ковпаки цистерн, працівники мають знаходитися з підвітряного боку. Після повного зливання рідини з цистерни всі отвори, люки, кришки мають бути щільно закриті.

На вантажно-розвантажувальних майданчиках мають бути пункти обігріву, кімнати для приймання їжі, роздягальні, душові і умивальні. У них завжди має бути питна вода. В усіх приміщеннях мають бути аптечки першої допомоги та вивішені адреси і номери телефонів найближчих медичних пунктів.

3.7.3. Вимоги безпеки під час підймання і опускання вагонів

Під час планового ремонту для підймання вагонів у депо можуть застосовуватися стаціонарні або пересувні електричні домкрати вантажопідйомністю 25-40 т і мостові крани відповідної вантажопідйомності з подальшим устанавленням вагонів на упори. Підймання порожніх вантажних вагонів краном дозволяється за умови, що навантаження від вагона на кран не перевищує його вантажопідйомності. Вантажозахоплювальні пристрої повинні забезпечувати безпеку робіт під час підймання вагонів.

Під час підймання вагонів домкрат повинен займати вертикальне положення. Кінцевий вихід гвинта електродомкрата не повинен перевищувати $3/4$ його довжини, домкрати повинні бути обладнані автоматичними обмежувачами висоти підймання (вимикачами-кінцевиками).

Під час ремонту в депо кузова вагона між рамою вагона і стаціонарною типовою металевою опорою (упором) повинна бути прокладена інвентарна дерев'яна прокладка товщиною 15-20 мм.

На стаціонарних електричних домкратах вантажопідйомністю 35-40 т із стальними запобіжними гайками підняті завантажені і порожні вагони можуть залишатися без упорів. Після підймання вагона без підведення під нього упорів роботи, які викликають появу ударних навантажень або розкочування вагонів, не допускаються.

Підіймання одного кінця вагона повинне проводитися після закріплення візка протилежного кінця вагона з обох боків гальмовими башмаками; краном вантажопідйомністю, що перевищує вагу вантажу, що підіймається, тобто половину тари вагона, з використанням фальшавтозчипу або двома домкратами, при цьому навантаження вагона, який підіймається на домкрати, не повинне перевищувати їх вантажопідйомності.

Підіймання і опускання вагона двома або чотирма електродомкратами повинне проводитися одночасно під управлінням особи, відповідальної за проведення цих робіт; випередження підіймання одного домкрата відносно другого не дозволяється. У разі випадкової зупинки одного електричного домкрата або перерви подачі напруги всі домкрати повинні бути негайно вимкнені. Після усунення несправності необхідно переконатися у відсутності перекосу вагона на домкратах і тільки після цього продовжити підіймання або опускання вагона.

Виконання ремонтних робіт на вагоні, а також знаходження людей на вагоні, під вагоном і у вагоні при підійманні його і опусканні не дозволяється.

Підіймання одного кінця транспортера при поточному відчіплювальному або деповському ремонті в депо повинно проводитись після закріплення протилежного кінця візка транспортера гальмовими башмаками двома електродомкратами вантажопідйомністю 30-40 т або мостовим краном вантажопідйомністю, яка перевищує половину маси транспортера, що підіймається.

Перестановку транспортерів усіх типів, крім зчленованих, на колію іншої ширини слід проводити двома електродомкратами вантажопідйомністю 30-40 т або мостовим краном, вантажопідйомність якого перевищує половину маси транспортера, що підіймається. Підіймання транспортерів зчленованого типу під час перестановки їх на колію іншої ширини здійснюється за допомогою спеціального пристрою і гідравлічних домкратів вантажопідйомністю не менше 25 т кожний із розрахунку два домкрати на двовісний візок.

Перед заміною колісних пар для забезпечення безпеки працівників на транспортері необхідно провести підготовчі роботи з закріплення окремих деталей візків і рами один відносно одного.

Розділ 4. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПРОФІЛАКТИКА ПОЖЕЖ

4.1. Організаційні заходи щодо забезпечення пожежної безпеки

На кожному підприємстві з урахуванням його пожежної небезпеки наказом (інструкцією) повинен бути встановлений відповідний протипожежний режим, у тому числі визначені:

- можливість (місце) паління, застосування відкритого вогню та побутових нагрівальних приладів;
- порядок проведення тимчасових пожежонебезпечних (у тому числі зварювальних) робіт;
- правила проїзду і стоянки транспортних засобів;
- місця для зберігання і допустима кількість сировини, напівфабрикатів і готової продукції, які можуть одночасно знаходитися у виробничих приміщеннях і на території (у місцях зберігання);
- порядок прибирання горючого пилу та відходів, зберігання промасленого спецодягу і шмаття, очищення повітроводів вентиляційних систем від горючих відкладень;
- порядок відключення від мережі електрообладнання в разі пожежі;
- порядок огляду і зачинення приміщень після закінчення роботи;
- порядок проходження посадовими особами навчання та перевірки знань з пожежної безпеки, а також проведення з працівниками протипожежних інструктажів і занять з пожежно-технічного мінімуму з призначенням відповідальних за їх проведення;
- порядок організації експлуатації і обслуговування наявних технічних засобів протипожежного захисту (протипожежного водопроводу, насосних станцій, вогнегасників тощо);
- дії працівників у разі виявлення пожежі.

Для об'єктів з перебуванням людей вночі інструкції мають передбачати два варіанти дій відповідно в денний і нічний час.

Спеціальне навчання (пожежно-технічний мінімум) згідно з «Порядком здійснення навчання населення діям у надзвичайних

ситуаціях», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. за № 444, проходять:

- особи, які приймаються на роботу з підвищеною пожежною небезпекою;

- електрогазозварники;

- особи, які беруть безпосередню участь у виробничому процесі у приміщеннях категорій з вибухопожежонебезпечності А і Б та ін.

Всі зазначені посадові особи повинні проходити навчання і перевірку знань з питань пожежної безпеки до початку виконання своїх обов'язків і періодично один раз на 3 роки.

Результати перевірки оформляються протоколом.

З метою залучення працівників до проведення заходів щодо запобігання пожежам створюється пожежно-технічна комісія (далі – ПТК) згідно з Типовим положенням про пожежно-технічну комісію (НАПБ Б.02.003-2009). Згідно з вимогами даного документа ПТК можуть створюватися на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності з кількістю працівників 50 і більше осіб, а на об'єктах із високим ступенем прийнятного ризику — незалежно від кількості працівників.

Метою створення ПТК є попередження пожеж і посилення протипожежного захисту підприємств, залучення до цієї роботи інженерно-технічних працівників, службовців, інших працівників.

У виняткових випадках (за погодженням з місцевими органами державного пожежного нагляду і державного нагляду за охороною праці) функції ПТК може виконувати комісія з охорони праці.

До складу ПТК входять інженерно-технічні працівники, діяльність яких пов'язана з організацією та проведенням технологічних процесів, експлуатацією та обслуговуванням електроустановок, систем водопостачання, зв'язку, виробничої автоматики, автоматичного протипожежного захисту тощо, а також керівники штатних або добровільних протипожежних формувань і фахівці з пожежної безпеки підприємства, уповноважені трудовим колективом з питань охорони праці, представники профспілок.

На ПТК покладаються такі основні завдання:

- сприяння адміністрації підприємства у проведенні пожежно-профілактичної роботи і здійсненні контролю за дотриманням вимог нормативно-правових актів з питань пожежної безпеки, а також приписів і постанов органів державного пожежного нагляду;

- участь при прийнятті рішень щодо комплексних заходів для забезпечення пожежної безпеки, впровадження досягнень науки, техніки та позитивного досвіду в протипожежному захисті підприємства і використання коштів на їх реалізацію, а також внесення питань з пожежної безпеки до колективного договору (угоди);

- підготовка на підставі аналізу стану пожежної безпеки пропозицій (рекомендацій) адміністрації підприємства (органу самоврядування трудового колективу) щодо удосконалення протипожежного захисту;

- проведення серед працівників підприємства масової роз'яснювальної роботи і пропаганди заходів щодо забезпечення пожежної і техногенної безпеки. Проведення занять з евакуації працівників і службовців під час гасіння умовної пожежі або надзвичайної ситуації;

- здійснення контролю за впровадженням на підприємстві пожежної техніки та протипожежного устаткування, що застосовуються для запобігання пожежам і для їх гасіння, із наявністю сертифікатів відповідності;

- брати участь у перевітках працівниками державного пожежного нагляду новобудов, об'єктів і приміщень, де проводиться реконструкція або технічне переоснащення, з метою виявлення порушень пожежної і техногенної безпеки.

4.2. Особливості організації пожежної безпеки на залізничному транспорті

Відповідно до «Правил пожежної безпеки на залізничному транспорті» (НАПБ В.01.010-97/510) (далі – Правила) забезпечення пожежної безпеки підприємств, установ, організацій і об'єднань ПАТ «Укрзалізниця» покладається на їх

керівників і уповноважених ними осіб, якщо інше не передбачено відповідним договором.

Керівник підприємства повинен визначити обов'язки посадових осіб щодо забезпечення пожежної безпеки, призначити відповідальних за пожежну безпеку окремих будівель, споруд, приміщень, дільниць, рухомого складу, технологічного та інженерного устаткування, а також за стан і експлуатацію технічних систем протипожежного захисту.

Обов'язки щодо забезпечення пожежної безпеки, утримання та експлуатації засобів протипожежного захисту повинні бути відображені у відповідних посадових документах (функціональних обов'язках, інструкціях, положеннях тощо).

Керівники підрозділів і посадові особи, відповідальні за пожежну безпеку в рухомому складі або окремих приміщеннях (ізольованих робочих місцях), зобов'язані:

- забезпечити дотримання встановленого протипожежного режиму, правил пожежної безпеки та інструкцій щодо заходів пожежної безпеки;

- не допускати до роботи осіб, які не пройшли спеціальне навчання, інструктаж або перевірку знань з питань пожежної безпеки;

- проводити періодичні огляди території, будівель, виробничих і службових приміщень з метою контролю за утриманням шляхів евакуації, протипожежних перепон, розривів, під'їздів і доріг, засобів пожежогасіння (гідрантів, внутрішніх пожежних кранів, вогнегасників) і вживати термінові заходи для усунення виявлених порушень і недоліків;

- забезпечити утримання в технічно справному стані установок пожежогасіння, пожежної сигналізації, зв'язку;

- стежити за справністю приладів опалення, вентиляції, електроустановок, технологічного і виробничого обладнання і вживати заходи до усунення виявлених несправностей;

- знати пожежну небезпеку технологічних процесів, технологічного і виробничого устаткування, категорії приміщень виробничого та складського призначення з вибухопожежної і пожежної небезпеки, а також вимоги пожежної безпеки до зберігання, застосування і транспортування вибухонебезпечних і пожежонебезпечних речовин і матеріалів;

- стежити за своєчасним прибиранням приміщень і робочих місць;

- у випадку виникнення пожежі негайно повідомити про це в пожежну охорону, сповістити керівників об'єкта і приступити до її ліквідації, діючи у відповідності з вимогами Правил, а також інструкцій щодо забезпечення пожежної безпеки в рухомому складі залізничного транспорту.

Відповідальність за забезпечення пожежної безпеки локомотивів, моторвагонного рухомого складу і рефрижераторних секцій (поїздів), що знаходяться в експлуатації, несуть:

- машиністи – за прийняті ними локомотиви, дизель- або електропоїзди;

- начальники (механіки) – за прийняті ними рефрижераторні секції (поїзди);

- начальники депо – за локомотиви, моторвагонний рухомий склад і рефрижераторні секції (поїзди), що приписані до депо.

Вони повинні виконувати вимоги Правил, а також чинних інструкцій щодо забезпечення пожежної безпеки на локомотивах, моторвагонному рухомому складі та рефрижераторних секціях (поїздах).

Відповідальність за забезпечення пожежної безпеки в пасажирських поїздах несуть:

- начальники (механіки) - за прийняті ними поїзди;

- провідники, роздавачі багажу, експедитори поштових вагонів, директори вагонів-ресторанів, завідувачі купе-буфетами, старші механіки-дизелісти вагонів-дизель-електростанцій – за прийняті ними вагони;

- особи, допущені до обслуговування вагонів з відеосалонами;

- начальники вагонних депо (дільниць, дирекцій) – за рухомий склад, приписаний до депо (дільниці, дирекції), і той, що знаходиться в ремонті, незалежно від місця приписки.

Зазначені особи повинні виконувати вимоги Правил, а також чинних інструкцій щодо забезпечення пожежної безпеки у вагонах пасажирських поїздів.

Працівники підприємств залізничного транспорту зобов'язані:

- чітко знати і виконувати встановлені правила пожежної безпеки, не допускати дій, що можуть призвести до пожежі;

- суворо виконувати вимоги технологічних регламентів (інструкцій) щодо забезпечення пожежної безпеки в технологічних процесах і при експлуатації рухомого складу;
- не допускати використання несправних інструментів, приладів, устаткування, дотримуватися правил безпеки під час їх експлуатації, а також виконувати вказівки керівників та осіб, відповідальних за пожежну безпеку;
- проводити прибирання робочих місць і вимикати електрообладнання після закінчення роботи;
- вміти застосовувати наявні засоби пожежогасіння;
- у разі виникнення пожежі або виявлення її ознак негайно повідомити пожежну охорону, а в рухомому складі під час руху - начальника (механіка, бригадира) поїзда або машиніста локомотива та вжити заходи щодо ліквідації пожежі й евакуації пасажирів, діючи у відповідності з вимогами Правил, а також чинних інструкцій щодо забезпечення пожежної безпеки в рухомому складі.

4.3. Утримання території, будівель, споруд і приміщень об'єктів залізничного транспорту

Територія підприємств залізничного транспорту повинна постійно утримуватися в чистоті і систематично очищатися від відходів виробництва, сміття, опалого листя, сухої трави, тополиного пуху тощо. Промаслені обтиральні матеріали та інші пожежонебезпечні виробничі відходи повинні зберігатися на спеціально відведених ділянках у металевих ящиках, які закриваються. Відходи виробництва, які не підлягають утилізації, необхідно регулярно прибирати і вивозити з території підприємства.

Шляхи, проїзди і проходи до будівель, споруд і джерел протипожежного водопостачання, а також підступи до пожежного інвентарю, обладнання і засобів пожежогасіння необхідно завжди залишати вільними.

На односмугових проїздах влаштовуються роз'їзні майданчики, а тупикові проїзди повинні закінчуватися розворотними майданчиками для забезпечення розвороту

пожежних автомобілів відповідно до вимог ДБН 360-92** «Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень».

Протипожежні розриви між будівлями не дозволяється використовувати для розміщення матеріалів, устаткування, тари, для стоянки будь-яких видів транспорту, будівництва і розміщення тимчасових будівель і споруд.

Якщо на підприємстві є горючі відходи, тара з-під лакофарбувальних матеріалів, вони повинні зберігатися на спеціальних майданчиках, розміщених на відстані не менше 20 м від будівель і споруд. Тара з-під горючих рідин повинна бути щільно закритою.

У парках станцій і депо слід робити спеціальні переїзди через канави, кювети та залізничні колії для проїзду пожежних автомобілів. Ширина переїзду повинна бути не менше 6 м. Для проміжних станцій і невеликих об'єктів залізниці ширина шляхового покриття для проїзду пожежних автомобілів допускається не менше 3,5 м.

Слід брати до уваги, що на території об'єктів залізничного транспорту забороняється розведення вогнищ, випалювання сухої трави і спалювання сміття в місцях, використання яких для цих цілей не узгоджено з пожежною охороною. Місця, де дозволено застосування відкритого вогню для спалювання сміття, адміністрація повинна обладнати урнами з негорючих матеріалів і розмістити їх не ближче 15 м до будівель і споруд.

Стоянка транспортних засобів у наскрізних проїздах будівель на відстані менше 10 м від в'їзних брам на територію об'єкта, менше 5 м від пожежних гідрантів, забірних пристроїв водопостачальної мережі, пожежного устаткування та інвентарю на розворотних майданчиках тупикових проїздів забороняється. У зазначених місцях повинні влаштовуватися (вивішуватися) відповідні знаки заборони.

Зовнішні пожежні драбини, огорожі дахів, устаткування захисту від блискавок на дахах будівель необхідно утримувати у справному стані і бути пофарбованими.

Біля входу до виробничих і складських приміщень і всередині цих приміщень повинні бути вивішені знаки безпеки згідно з вимогами чинних стандартів, а також таблички з

зазначенням категорії приміщень з вибухопожежної і пожежної небезпеки згідно з вимогами нормативних документів і їх класу за ПУЕ.

Для всіх приміщень виробничих і складських будівель повинні бути встановлені гранично припустимі норми одночасного використання і зберігання вибухо- та пожежонебезпечних речовин і матеріалів.

Після закінчення зміни забороняється залишати на робочих місцях горючі відходи виробництва, легкозаймисті (ЛЗР) і горючі рідини (ГР). Для невикористаних протягом робочої зміни ЛЗР і ГР повинні передбачатися металеві ящики (шафи). Використані обтиральні матеріали також необхідно прибирати в металеві ящики з кришками, які щільно закриваються, і після закінчення зміни видаляти з виробничих приміщень у спеціально призначені для цього місця.

Відповідальний за пожежну безпеку підрозділу щодня після закінчення роботи зобов'язаний зробити огляд приміщень, які зачиняються. Перелік приміщень і порядок огляду встановлюється керівником підрозділу. Результати огляду повинні бути записані в спеціальний зошит (журнал) і засвідчені підписами осіб, які проводили огляд.

У разі виникнення необхідності влаштування на вікнах приміщень, де перебувають люди, ґрат, останні повинні розкриватися, розсуватися або зніматися. Під час перебування у цих приміщеннях людей ґрати повинні бути розкриті або зняті.

У виробничих, адміністративних, складських і допоміжних будівлях об'єкта забороняється:

- змінювати функціональне призначення будівель і приміщень без погодження з органами пожежного нагляду;
- розташовувати на шляхах евакуації виробниче устаткування, меблі, шафи, сейфи та інші предмети;
- прибирати приміщення з застосуванням бензину, гасу та інших ЛЗР і ГР;
- залишати після закінчення роботи увімкнене в електромережу побутове електрообладнання, використання якого у приміщенні дозволено органами пожежного нагляду та енергонагляду;

- оздоблювати стіни приміщень горючими матеріалами, не обробленими вогнезахисними речовинами;

- проводити відігрівання замерзлих труб різноманітних систем паяльними лампами, будь-якими іншими засобами з застосуванням відкритого вогню.

У підвальних приміщеннях і на цокольних поверхах виробничих та адміністративних будівель забороняється застосування і зберігання вибухових речовин, балонів із газом під тиском, кінострічок, пластмас та інших матеріалів, що мають підвищену пожежонебезпеку.

Евакуаційні шляхи і виходи повинні утримуватися вільними, нічим не зашарашуватися. Кількість і розміри евакуаційних шляхів і виходів, їх конструктивні і планувальні рішення, умови освітлення, забезпечення незадимленості повинні відповідати протипожежним вимогам будівельних норм.

У приміщенні, яке має один евакуаційний вихід, дозволяється одночасне перебування не більше 50 осіб, а двері на шляхах евакуації повинні відкриватися в напрямку виходу з приміщення (будівлі).

Влаштування дверей з відчиненням усередину приміщення можливе в разі одночасного перебування в ньому не більше 15 осіб, а також у санвузлах, на балконах, лоджіях, площадках зовнішніх евакуаційних сходів (за винятком дверей, що ведуть до повітряної зони незадимлюваної сходової клітки).

За наявності людей у приміщенні двері евакуаційних виходів можуть замикатися лише на внутрішні засуви, які легко відмикаються.

На шляхах евакуації забороняється застосування горючих облицювальних матеріалів і фарб на горючій основі. Покриття підлог на шляхах евакуації повинно бути надійно закріплене.

У сходових клітках (за винятком незадимлюваних) дозволяється встановлювати прилади опалення, у тому числі на висоті 2,2 м від поверхні прогонів і сходових площадок, сміттєпроводи, поверхові сумісні електрощити, поштові скриньки та пожежні крани за умови, що це обладнання не зменшує нормативної ширини проходу сходовими площадками та маршами.

У незадимлюваних сходових клітках допускається встановлювати лише прилади опалення.

У приміщеннях, де можуть перебувати одночасно більше 100 осіб, у виробничих приміщеннях без природного освітлення за наявності більше 50 працівників (або якщо площа перевищує 150 м²) евакуаційні виходи повинні бути позначені світловими покажчиками з написом "Вихід" білого кольору на зеленому тлі, підключеними до джерела живлення евакуаційного (аварійного) освітлення або такими, що перемикаються на нього автоматично в разі зникнення напруги на їх основних джерелах живлення.

Не допускається:

- влаштовувати на шляхах евакуації пороги, виступи, турнікети, розсувні і підйомні двері, двері, що повертаються, та інші пристрої, які перешкоджають вільній евакуації людей;

- забивати, заварювати, замикати на навісні замки, болтові з'єднання та інші засуви, що важко відчиняються зсередини, зовнішні евакуаційні виходи;

- розташовувати в тамбурах виходів гардероби, вішалки для одягу, сушарні, пристосовувати їх для торгівлі, а також зберігання будь-якого інвентарю та матеріалів;

- влаштовувати на сходових клітках приміщення будь-якого призначення, у т. ч. кіоски, ларки, а також виходи з вантажних ліфтів (підйомників), прокладати промислові газопроводи, трубопроводи з ЛЗР та ГР, повітроводи;

- розташовувати в ліфтових холах комори, кіоски, ларки і т. ін.;

- робити засклення або закладати жалюзі й отвори повітряних зон у незадимлюваних сходових клітках.

4.4. Вимоги до інженерного обладнання об'єктів ПАТ «Укрзалізниця»

У виробничих і складських приміщеннях з наявністю горючих матеріалів, а також виробів у горючій упаковці електричні світильники повинні мати міру захисту, передбачену ПУЕ для відповідних зон. Конструкція світильників повинна виключати можливість випадання колб ламп, а у світильниках з люмінесцентними лампами – стартерів.

У разі використання світильників з лампами розжарювання відстань між світильниками та предметами (будівельними конструкціями) з горючих матеріалів повинна бути не менше таких значень: для ламп потужністю 100 Вт – 0,5 м, потужністю 300 Вт – 0,8 м, потужністю 500 Вт – 1 м.

Інші види світильників повинні розміщуватися від горючих матеріалів і предметів на відстані не менше 0,5 м, а від горючих будівельних конструкцій – не менше 0,2 м.

У разі неможливості дотримання вказаної відстані будівельні конструкції повинні бути захищені негорючими теплоізоляційними матеріалами.

Електродривуни, світильники, проводи і розподільні пристрої повинні очищуватися від горючого пилу не рідше двох разів на місяць.

Опалювальні прилади систем водяного та парового опалення у приміщеннях категорій А, Б, В та з сильним виділенням пилу повинні мати гладкі поверхні для їх очищення.

У приміщеннях котельень допускається встановлення витратних баків закритого типу для рідкого палива:

- у вбудованих котельнях – об'ємом не більше 1 м³ (для мазуту);

- в окремо розташованих котельнях – об'ємом не більше 5 м³ (для мазуту) або 1 м³ (для легкого нафтового палива).

Поблизу кожної форсунки котельної або теплогенеруючої установки, що працює на рідкому паливі, повинен бути встановлений піддон з піском, а на паливопроводі - не менше двох вентилів (один поблизу від топки, інший поблизу від резервуара з паливом).

Якщо існує необхідність встановлення кондиціонерів, після монтажу у віконних отворах вони повинні бути захищені зверху козирком із негорючих матеріалів. При цьому краї козирків повинні виступати за зовнішні габарити кондиціонера не менше, ніж на 0,15 м.

Також слід пам'ятати, що під час експлуатації побутових кондиціонерів забороняється:

- при розміщенні кондиціонера у віконному отворі використовувати для кріплення горючі елементи рам замість монтажного кріплення заводського виготовлення або інших металевих конструкцій;

- кустарно переробляти кондиціонери з метою зміни їх функціонального призначення;
- замінювати існуючі триполюсні штепсельні з'єднання на двополюсні;
- встановлювати кондиціонери у внутрішніх протипожежних перегородках і стінах;
- встановлювати кондиціонери у приміщеннях категорії А і Б.

4.5. Норми оснащення виробничих дільниць і рухомого складу первинними засобами пожежогасіння

Первинні засоби пожежогасіння призначені для гасіння пожеж у початковій стадії їх розвитку силами персоналу підприємства до прибуття штатних підрозділів пожежної охорони, а також ліквідації невеликих осередків пожеж. Вони є у всіх виробничих приміщеннях, цехах, складах, лабораторіях, майстернях і передаються під охоронну відповідальність безпосередньо керівникам цих об'єктів або іншим посадовим особам з інженерно-технічних працівників.

До первинних засобів гасіння пожежі належать вогнегасники, як ручні, так і пересувні, бочки з водою, відра, сокири, багри, лопати, ящики з піском, азбестові полотна, повстяні мати, шерстяні ковдри, ломы, пилки тощо.

На промислових підприємствах застосовуються в основному пінні, рідинні, вуглекислотні, вуглекислотно-брометилові, аерозольні та порошкові вогнегасники.

При правильній експлуатації, належному технічному обслуговуванні та кваліфікованому застосуванні вогнегасники є ефективним первинним засобом гасіння пожеж. Вогнегасники застосовують для ліквідації пожеж на початковій стадії їх розвитку.

Будівлі, споруди, приміщення, технологічні установки повинні бути забезпечені первинними засобами пожежогасіння: вогнегасниками, ящиками з піском, бочками з водою, покривалами з негорючого теплоізоляційного полотна, грубововняної тканини, повсті, пожежними відрами, совковими лопатами, пожежним інструментом (гаками, ломы, сокирами

тощо), які використовуються для локалізації і ліквідації пожеж у їх початковій стадії розвитку.

Ця вимога стосується також будівель, споруд і приміщень, обладнаних будь-якими типами установок пожежогасіння, пожежної сигналізації або внутрішніми пожежними кранами.

Вперше збудовані, після реконструкції, розширення, капітального ремонту об'єкти (будівлі, споруди, приміщення, технологічні установки) повинні бути забезпечені первинними засобами пожежогасіння (за нормами забезпечення) до початку їх експлуатації.

Норми забезпечення первинних засобів пожежогасіння для конкретних об'єктів повинні встановлюватися нормами технологічного проектування та галузевими правилами пожежної безпеки з урахуванням рекомендацій, викладених вище.

Для зазначення місця розміщення первинних засобів пожежогасіння слід встановлювати вказівні знаки згідно з чинними державними стандартами. Знаки повинні бути розміщені на видних місцях на висоті згідно зі стандартами. Знаки повинні бути розміщені на видних місцях на висоті 2–2,5 м від рівня підлоги як всередині, так і поза приміщеннями (за потреби).

Для розміщення первинних засобів пожежогасіння у виробничих, складських, допоміжних приміщеннях, будівлях, спорудах, а також на території підприємств, як правило, слід встановлюватися спеціальні пожежні щити (стенди).

На пожежних щитах (стендах) повинні розміщуватися ті первинні засоби гасіння пожежі, які можуть застосовуватися в даному приміщенні, споруді, установці. Пожежні щити (стенди) і засоби пожежогасіння мають бути пофарбовані у відповідні кольори за чинним державним стандартом.

Пожежний інвентар повинен мати червоно-білий колір і відповідні написи. Пожежний інструмент фарбується у чорний колір. На пожежних щитах (стендах) необхідно вказувати їх порядкові номери та номер телефону для виклику пожежної охорони. Порядковий номер пожежного щита вказують після літерного індексу «ПШ».

Пожежні щити (стенди) повинні забезпечувати:

- захист вогнегасників від потрапляння прямих сонячних променів, а також захист знімних комплектуючих виробів від використання сторонніми особами не за призначенням (для щитів і стендів, установлених поза приміщеннями);

- зручність і оперативність зняття (виймання) закріплених на щиті (стенді) комплектуючих виробів.

Немеханізований пожежний ручний інструмент, розміщений на об'єкті у складі комплектації пожежних щитів (стендів), підлягає періодичному обслуговуванню, яке включає такі операції:

- очищення від пилу, бруду та слідів корозії;
- відновлення кольору з урахуванням вимог стандартів;
- випрямлення ломів і суцільнометалевих гаків для виключення залишкових деформацій після використання;
- відновлення потрібних кутів загострювання інструменту з дотриманням вимог стандартів.

Вогнегасники слід встановлювати у легкодоступних і помітних місцях (коридорах, біля входів або виходів з приміщень тощо), а також у пожежонебезпечних місцях, де найбільш вірогідна поява осередків пожежі. При цьому необхідно забезпечити їх захист від потрапляння прямих сонячних променів і безпосередньої (без загороджувальних щитків) дії опалювальних і нагрівальних приладів.

Пожежні щити (стенди), інвентар, інструмент, вогнегасники в місцях установлення не повинні створювати перешкоди під час евакуації.

Переносні вогнегасники повинні розміщуватися шляхом:

- навішування на вертикальні конструкції на висоті не більше 1,5 м від рівня підлоги до нижнього торця вогнегасника і на відстані від дверей, достатній для її повного відчинення;
- встановлювання в пожежні шафи поруч з пожежними кранами, у спеціальні тумби або на пожежні щити (стенди).

Навішування вогнегасників на кронштейни, розміщення їх у тумбах або пожежних шафах мають забезпечувати можливість прочитування маркувальних написів на корпусі.

Експлуатація і технічне обслуговування вогнегасників повинні здійснюватися відповідно до паспортів заводів-

виготівників, а також затвердженими у встановленому порядку регламентами технічного обслуговування.

Вогнегасники, допущені до введення в експлуатацію, повинні мати:

- облікові (інвентарні) номери за прийнятою на об'єкті системою нумерації;
- пломби на пристроях ручного пуску;
- бирки та маркувальні написи на корпусі, червоне сигнальне пофарбування згідно з державними стандартами.

Зарядження й перезарядження вогнегасників усіх типів повинні виконуватися відповідно до інструкції з експлуатації. Газові та заправні вогнегасники, у яких маса вогнегасного заряду або тиск середовища менше або більше номінальних значень на 5 % (за температури 20 ± 2 °C), підлягають дозарядженню (перезарядженню).

Використані вогнегасники, а також вогнегасники з зірваними пломбами необхідно негайно направляти на перезарядження або перевірку. Вогнегасники, відправлені з об'єкта на перезарядження, повинні бути замінені відповідною кількістю заряджених вогнегасників.

Вогнегасники, встановлені за межами приміщень або в неопалюваних приміщеннях і не призначені для експлуатації за мінусових температур, повинні зніматися на холодний період. У таких випадках на пожежних щитах і стендах має міститися інформація про місце розташування найближчого вогнегасника.

Відповідальність за своєчасне і повне оснащення об'єктів вогнегасниками та іншими засобами пожежогасіння, забезпечення їх технічного обслуговування, навчання працівників правил користування вогнегасниками несуть власники цих об'єктів (або орендарі, за договором оренди).

Успішне гасіння пожежі пов'язане з правильним вибором типу й виду вогнегасника.

Класифікація пожеж дає змогу обрати необхідний вогнегасник, тому що в кожен клас об'єднано пожежі, пов'язані з горінням речовин, що мають подібні характеристики. Для успішної боротьби з пожежами та з метою запобігання використанню непризначеного або неефективного для гасіння даного класу пожежі вогнегасника необхідне знання цих класів, тому що їх символи вказано на корпусах вогнегасників.

4.6. Порядок дій працівників і посадових осіб під час виявлення та ліквідації пожежі

Працівники залізничного транспорту в разі виявлення пожежі зобов'язані:

- негайно передати повідомлення про це телефоном у пожежну охорону (при цьому необхідно назвати адресу об'єкта, місце виникнення пожежі, обстановку на пожежі, наявність людей, а також повідомити своє прізвище) і вжити заходи щодо виклику на місце пожежі керівника підприємства або іншої компетентної посадової особи;

- вжити заходи для евакуації людей, гасіння (локалізації) пожежі і збереження матеріальних цінностей.

Керівник підприємства або інша посадова особа, яка прибула до місця пожежі, зобов'язані:

- продублювати повідомлення про пожежу в пожежну частину;

- залучити до гасіння пожежі добровільну пожежну дружину об'єкта, довести подію до відома власника підприємства;

- у разі загрози життю людей негайно організувати їх рятування, використовуючи для цього всі існуючі сили та засоби;

- видалити за межі небезпечної зони всіх працівників, не пов'язаних з ліквідацією пожежі;

- припинити всі роботи (якщо це можливо за технологічним процесом виробництва), крім робіт, пов'язаних з гасінням пожежі;

- здійснити, за необхідності, вимкнення електроенергії (за винятком живлення систем протипожежного захисту), зупинення пристроїв, агрегатів, апаратів, перекриття сировинних, газових, парових і водяних комунікацій, систем вентиляції в аварійному і суміжних з ним приміщеннях (за винятком пристроїв протидимового захисту) і виконати інші заходи, які сприяють запобіганню розвитку пожежі і задимленості будівлі;

- перевірити включення в роботу автоматичних систем протипожежного захисту (сповіщення людей про пожежу, пожежогасіння, протидимового захисту);

- здійснювати керування гасінням пожежі до прибуття пожежної охорони з урахуванням специфічних особливостей об'єкта, що горить;

- забезпечити захист людей, які беруть участь у гасінні пожежі, від можливих обвалів конструкцій, ураження електрострумом, отруєнь, опіків;

- організувати зустріч пожежної охорони і надати допомогу у виборі найкоротшого шляху для під'їзду до місця пожежі та в установленні на водні джерела;

- одночасно з гасінням пожежі організувати евакуацію матеріальних цінностей і забезпечити їхнє збереження;

- за необхідності викликати до місця пожежі медичну та інші аварійно-рятувальні служби.

Після прибуття підрозділів пожежної охорони керівник об'єкта (підрозділу) або інша посадова особа, яка керує гасінням пожежі, поступає в підпорядкування керівника гасіння пожежі (КГП) і діє за його вказівками.

Представник об'єкта в оперативному штабі пожежогасіння зобов'язаний консультувати керівника гасіння пожежі про специфічні особливості об'єкта, що горить (його технології, небезпеку впливу на апарати та матеріали високої температури пожежі і продуктів горіння тощо).

4.7. Розслідування та облік пожеж на залізничному транспорті

Службове розслідування пожеж на підприємствах, в установах, організаціях і рухомому складі залізничного транспорту проводиться в усіх випадках з метою встановлення причин їх виникнення і розвитку, визначення збитків, ефективності організації гасіння, виявлення ступеня відповідальності безпосередніх винуватців чи посадових осіб, які порушили вимоги пожежної безпеки.

Службове розслідування пожеж проводиться відразу після одержання повідомлення про пожежу відповідно до Інструкції зі службового розслідування, обліку пожеж і наслідків від них на залізничному транспорті, затвердженої наказом Міністерства

транспорту та зв'язку України від 03.08.2005 р. № 430. До складу комісії залежно від розміру завданого збитку та інших наслідків повинні входити:

1) при пожежах з особливо великими матеріальними збитками (пожежі, які спричинили прямі збитки на суму 10000 і більше неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або загибель людей) комісію очолює начальник (заступник начальника) залізниці. До складу комісії входять керівники відповідних служб, у тому числі воєнізованої охорони залізниці;

2) при пожежах з особливо великими матеріальними збитками (пожежі, які спричинили прямі збитки на суму від 1000 до 10000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) комісію очолює начальник відповідної служби залізниці, у господарстві якої сталася пожежа. До складу комісії входять начальник (заступник начальника) служби воєнізованої охорони, керівники і фахівці відповідних служб залізниці;

3) при пожежах з великими матеріальними збитками (пожежі, які спричинили прямі збитки на суму від 300 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) комісію очолює заступник начальника служби залізниці, у господарстві якої сталася пожежа, або начальник (заступник начальника) дирекції залізничних перевезень. До складу комісії входять начальник (заступник начальника) загону воєнізованої охорони, керівники (фахівці) відповідних служб і (або) відділів дирекції залізничних перевезень;

4) при пожежах, які спричинили збитки на суму до 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, комісію очолює керівник (заступник керівника) підприємства. До складу комісії входять керівники (фахівці) відповідних підрозділів підприємства, старший інструктор з пожежної профілактики і (або) начальник (заступник начальника) пожежного підрозділу воєнізованої охорони.

У всіх випадках псування, пошкодження чи втрати вантажу у вагоні внаслідок пожежі в роботі комісії беруть участь представники служби комерційної роботи і маркетингу (відділу дирекції залізничних перевезень), начальник (заступник начальника) залізничної станції.

При пожежах у вантажних вагонах, які прямують у супроводі провідників, у роботі комісії беруть участь представники вантажовідправника (вантажоодержувача).

Під час проведення службового розслідування комісія повинна встановити:

- час, місце, причини виникнення пожежі, дані про її розвиток і гасіння;
- осіб, причетних до її виникнення;
- орієнтовну суму прямих і непрямих збитків;
- наявність загиблих, травмованих, інші характерні наслідки пожежі;
- протипожежний стан об'єкта до пожежі;
- наявність або відсутність ознак злочину, обставин, що включають провадження розслідування у справі за фактом пожежі, що передбачені чинним законодавством України.

Розслідування пожежі має бути завершене в п'ятиденний термін з моменту її виникнення. В окремих випадках, якщо цього вимагають обставини, термін розслідування може бути подовжений з дозволу Управління воєнізованої охорони ПАТ «Укрзалізниця» до п'ятнадцяти днів.

Результати службового розслідування пожеж оформляються актом з відображенням у ньому обставин виникнення пожежі. На підставі висновку про причину пожежі, даних про матеріальні збитки та інших свідчень в акті вказуються висновки комісії про відповідальність за виникнення пожежі та організацію її гасіння.

Акт складається в чотирьох примірниках і підписується всіма членами комісії з проведення службового розслідування. У разі потреби кількість примірників акта може бути збільшена шляхом зняття копій.

Якщо члени комісії не дійшли згоди при визначенні причини пожежі чи інших обставин, в акті фіксуються особливі думки з обов'язковим підписом осіб, які їх висловили.

Матеріали службового розслідування пожеж зберігаються:

- зі збитками до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – у загонах воєнізованої охорони, підприємствах, установах, організаціях залізничного транспорту;
- зі збитками понад 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та/або з загибеллю людей – в Управлінні,

службах, загонах воєнізованої охорони, у відповідних Головних управліннях ПАТ «Укрзалізниця», службах залізниць, підприємствах, установах, організаціях залізничного транспорту.

Термін зберігання матеріалів службового розслідування пожеж – 5 років.

Не підлягають обліку ПАТ «Укрзалізниця»:

- випадки горіння, обумовлені специфікою технологічного процесу виробництва чи умовами роботи промислових апаратів, агрегатів, установок і конструкцій;

- вибухи, спалахи і статичні електричні розряди без подальшого горіння;

- випадки коротких замикань в електромережі, електроустаткуванні, побутових і промислових електроприладах без подальшого горіння;

- випадки горіння відходів і сміття на відкритій території;

- випадки самогубства (спроби самогубства) шляхом самоспалення, якщо це не призвело до загибелі чи травмування інших громадян, не завдало їм збитків і не призвело до інших наслідків;

- пожежі, що сталися на об'єктах права власності міжнародних організацій, іноземних юридичних осіб і громадян, а також на об'єктах, що не перебувають у юрисдикції України, якщо це не призвело до загибелі чи травмування громадян України і не завдало збитків юридичним і (або) фізичним особам України або не призвело до інших наслідків для юридичних і (або) фізичних осіб України;

- пожежі у вантажних вагонах і контейнерах, які виникли на під'їзних коліях вантажовідправників (вантажодержувачів), а також у місцях спільного користування, якщо вантаж не прийнятий до перевезення (не оформлені перевізні документи) або коли вантаж зданий одержувачу, тобто розкредитований.

Бібліографічний список

1. Про охорону праці [Текст] : Закон України : офіц. текст : за станом на 5 квіт. 2015 р. // Відомості Верховної Ради. – 2015. – Вип. 21. – 38 с.

2. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування [Текст] : Закон України : офіц. текст : за станом на 11 жовт. 2017 р. // Відомості Верховної Ради. – 2017. – Вип. 40-41. – 44 с.

3. Пассажирский подвижной состав магистральных железных дорог Украины 2012 [Текст] / А. А. Каграманян, И. Э. Мартынов, А. Б. Бабанин [и др.]. – 2-е изд. – Харьков, 2016. — 400 с.

4. Актуальні питання охорони праці на залізничному транспорті [Текст] / М. І. Ворожбіян, Д. С. Козодой, Б.К. Гармаш, О. А. Абакумов. – Харків : УкрДАЗТ, 2010. — 208 с.

5. НПАОП 0.00-4.03-04. Положення про Державний реєстр нормативно-правових актів з питань охорони праці [Електронний ресурс]. – надано чинності 2004-06-08. – 15 с. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0778-04>. – Назва з екрана.

6. НПАОП 60.1-1.48-00. Правила безпеки для працівників залізничного транспорту на електрифікованих лініях [Електронний ресурс]. – надано чинності 2000-05-31. – 24 с. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0340-00>. – Назва з екрана.

7. НПАОП 63.21-1.24-03. Правила охорони праці під час технічного обслуговування і ремонту вантажних вагонів та рефрижераторного рухомого складу [Електронний ресурс]. – надано чинності 2003-08-04. – 49 с. – Режим доступу: https://dnaop.com/html/2912_2.html. – Назва з екрана.

8. НПАОП 63.21-1.53-03. Правила охорони праці під час поточного ремонту і підготовки до наливу цистерн для нафтопродуктів та вагонів бункерного типу для нафтобітуму [Електронний ресурс]. – надано чинності 2003-08-04. – 34 с. – Режим доступу: http://nmcpz.ho.ua/document/biblio/prav_naliva_castern.pdf. – Назва з екрана.

9. НПАОП 0.00-1.71-13. Правила охорони праці під час роботи з інструментом та пристроями [Електронний ресурс]. – надано чинності 2013-12-19. – 49 с. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0327-14>. – Назва з екрана.

Конвенції Міжнародної Організації Праці, які ратифіковані Україною

1. Конвенція МОП № 29 про примусову чи обов'язкову працю, 1930 р. (ратифіковано 09.06.1956 р.).
2. Конвенція МОП № 47 про скорочення робочого часу до сорока годин на тиждень, 1935 р. (ратифіковано 09.06.1956 р.).
3. Конвенція МОП № 100 про рівну оплату чоловіків і жінок за рівноцінну працю, 1951 р. (ратифіковано 09.06.1956 р.).
4. Конвенція МОП № 10 про мінімальний вік допуску дітей до роботи в сільському господарстві, 1921 р. (ратифіковано 11.08.1956 р.).
5. Конвенція МОП № 11 про право на асоціацію та об'єднання працівників у сільському господарстві, 1921 р. (ратифіковано 11.08.1956 р.).
6. Конвенція МОП № 15 про мінімальний вік допуску підлітків на роботу вантажниками вугілля або кочегарами у флоті, 1921 р. (ратифіковано 11.08.1956 р.).
7. Конвенція МОП № 16 про обов'язковий медичний огляд дітей і підлітків, зайнятих на борту суден, 1921 р. (ратифіковано 11.08.1956 р.).
8. Конвенція МОП № 52 про щорічні оплачувані відпустки, 1936 р. (ратифіковано 11.08.1956 р.).
9. Конвенція МОП № 58 про мінімальний вік дітей для допуску їх на роботу в морі (переглянута), 1936 р. (ратифіковано 11.08.1956 р.).
10. Конвенція МОП № 59 про мінімальний вік дітей для прийняття їх на роботу в промисловості (переглянута), 1937 р. (ратифіковано 11.08.1956 р.).
11. Конвенція МОП № 60 про вік дітей для прийняття їх на непромислові роботи, 1937 р. (ратифіковано 11.08.1956 р.).
12. Конвенція МОП № 77 про медичний огляд дітей і підлітків з метою встановлення їх придатності до праці в промисловості, 1946 р. (ратифіковано 11.08.1956 р.).

13. Конвенція МОП № 78 про медичний огляд дітей і підлітків з метою встановлення їх придатності до праці на непромислових роботах, 1946 р. (ратифіковано 11.08.1956 р.).

14. Конвенція МОП № 79 про обмеження нічної праці дітей і підлітків на непромислових роботах, 1946 р. (ратифіковано 11.08.1956 р.).

15. Конвенція МОП № 87 про свободу асоціації і захист права на організацію, 1948 р. (ратифіковано 11.08.1956 р.).

16. Конвенція МОП № 90 про нічну працю підлітків у промисловості (переглянута), 1948 р. (ратифіковано 11.08.1956 р.).

17. Конвенція МОП № 98 про застосування принципів права на організацію і ведення колективних переговорів, 1949 р. (ратифіковано 11.08.1956 р.).

18. Конвенція МОП № 103 про охорону материнства, 1952 р. (ратифіковано 11.08.1956 р.).

19. Конвенція МОП № 45 про застосування праці жінок на підземних роботах у будь-яких шахтах, 1935 р. (ратифіковано 30.06.1961 р.).

20. Конвенція МОП № 95 про охорону заробітної плати, 1949 р. (ратифіковано 30.06.1961 р.).

21. Конвенція МОП № 111 про дискримінацію в галузі праці і занять, 1958 р. (ратифіковано 30.06.1961 р.).

22. Конвенція МОП № 112 про мінімальний вік для прийняття на роботу рибалок, 1959 р. (ратифіковано 30.06.1961 р.).

23. Конвенція МОП № 14 про щотижневий відпочинок на промислових підприємствах, 1921 р. (ратифіковано 29.05.1968 р.).

24. Конвенція МОП № 106 про щотижневий відпочинок у торгівлі та установах, 1957 р. (ратифіковано 29.05.1968 р.).

25. Конвенція МОП № 115 про захист працівників від іонізуючої радіації, 1960 р. (ратифіковано 29.05.1968 р.).

26. Конвенція МОП № 120 про гігієну в торгівлі та установах, 1964 р. (ратифіковано 29.05.1968 р.).

27. Конвенція МОП № 122 про політику в галузі зайнятості, 1964 р. (ратифіковано 29.05.1968 р.).

28. Конвенція МОП № 23 про репатріацію моряків, 1926 р. (ратифіковано 04.02.1970 р.).

29. Конвенція МОП № 27 про зазначення ваги важких вантажів, що перевозяться на судах, 1929 р. (ратифіковано 04.02.1970 р.).

30. Конвенція МОП № 32 про захист від нещасних випадків працівників, зайнятих на навантаженні або розвантаженні суден (переглянута), 1932 р. (ратифіковано 04.02.1970 р.).

31. Конвенція МОП № 69 про видачу судовим кухарям свідоцтв про кваліфікацію, 1946 р. (ратифіковано 04.02.1970 р.).

32. Конвенція МОП № 73 про медичний огляд моряків, 1946 р. (ратифіковано 04.02.1970 р.).

33. Конвенція МОП № 92 про приміщення для екіпажу на борту суден (переглянута), 1949 р. (ратифіковано 04.02.1970 р.).

34. Конвенція МОП № 108 про національне посвідчення особи моряків, 1958 р. (ратифіковано 04.02.1970 р.).

35. Конвенція МОП № 113 про медичний огляд рибалок, 1959 р. (ратифіковано 04.02.1970 р.).

36. Конвенція МОП № 116 про частковий перегляд конвенцій, прийнятих Генеральною конференцією Міжнародної організації праці на своїх перших тридцяти двох сесіях, з метою уніфікації положень про підготовку Адміністративною радою Міжнародного бюро праці доповідей про застосування конвенцій, 1961 р. (ратифіковано 04.02.1970 р.).

37. Конвенція МОП № 119 про забезпечення машин захисними пристроями, 1963 р. (ратифіковано 04.02.1970 р.).

38. Конвенція МОП № 123 про мінімальний вік допуску на підземні роботи в шахтах і рудниках, 1965 р. (ратифіковано 04.02.1970 р.).

39. Конвенція МОП № 124 про медичний огляд молодих людей з метою визначення їх придатності до праці на підземних роботах у шахтах і рудниках, 1965 р. (ратифіковано 04.02.1970 р.).

40. Конвенція МОП № 126 про приміщення для екіпажу на борту рибальських суден, 1966 р. (ратифіковано 04.02.1970 р.).

41. Конвенція МОП № 138 про мінімальний вік для прийняття на роботу, 1973 р. (ратифіковано 07.03.1979 р.).

42. Конвенція МОП № 142 про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів, 1975 р. (ратифіковано 07.03.1979 р.).

43. Конвенція МОП № 149 про зайнятість і умови праці та життя сестринського персоналу, 1977 р. (ратифіковано 07.03.1979 р.).

44. Конвенція МОП № 160 про статистику праці, 1985 р. (ратифіковано 03.05.1990 р.).

45. Конвенція МОП № 133 про приміщення для екіпажу на борту суден (додаткові положення), 1970 р. (ратифіковано 14.07.1993 р.).

46. Конвенція МОП № 147 про мінімальні норми на торговельних суднах, 1976 р. (ратифіковано 14.07.1993 р.).

47. Конвенція МОП № 144 про тристоронні консультації (міжнародні трудові норми), 1976 р. (ратифіковано 17.12.1993 р.).

48. Конвенція МОП № 2 про безробіття, 1919 р. (ратифіковано 04.02.1994 р.).

49. Конвенція МОП №154 про сприяння колективним переговорам, 1981 р. (ратифіковано 04.02.1994 р.).

50. Конвенція МОП № 158 про припинення трудових відносин з ініціативи підприємства, 1982 р. (ратифіковано 04.02.1994 р.).

51. Конвенція МОП № 156 про рівне ставлення і рівні можливості для працівників чоловіків і жінок, 1981 р. (ратифіковано 22.10.1999 р.).

52. Конвенція МОП № 105 про скасування примусової праці, 1957 р. (ратифіковано 05.10.2000 р.).

53. Конвенція МОП № 182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці, 1999 р. (ратифіковано 05.10.2000 р.).

54. Конвенція МОП № 132 (переглянута) про оплачувані відпустки, 1970 р. (ратифіковано 29.05.2001 р.).

55. Конвенція МОП № 140 про оплачувані навчальні відпустки, 1974 р. (ратифіковано 26.09.2002 р.).

56. Конвенція МОП № 159 про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів, 1983 р. (ратифіковано 06.03.2003 р.).

57. Конвенція МОП № 135 про представників працівників, 1971 р. (ратифіковано 15.05.2003 р.).

58. Конвенція МОП № 150 про адміністрацію праці: роль, функції та організація, 1978 р. (ратифіковано 01.07.2004 р.).

59. Конвенція МОП № 81 про інспекцію праці у промисловості й торгівлі, 1947 р. (ратифіковано 08.09.2004 р.).

60. Конвенція МОП № 129 про інспекцію праці в сільському господарстві, 1969 р. (ратифіковано 08.09.2004 р.).

61. Конвенція МОП № 173 про захист вимог працівників у випадку неплатоспроможності роботодавця, 1992 р. (ратифіковано 19.10.2005 р.).

62. Конвенція МОП № 131 про встановлення мінімальної заробітної плати з особливим урахуванням країн, що розвиваються, 1970 р. (ратифіковано 19.10.2005 р.).

Документація, яка повинна бути розроблена на підприємстві з метою ефективної організації охорони праці

Документація, яка регламентує діяльність служби охорони праці:

1. Наказ керівника про створення служби охорони праці з метою забезпечення функціонування охорони праці на підприємстві.

2. Посвідчення керівника підприємства та відповідальних спеціалістів з охорони праці на підприємстві про проходження перевірки знань з охорони праці (згідно з вимогами «Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці» (НПАОП 0.00-4.12-05)).

3. Наказ про створення комісії з питань охорони праці підприємства (якщо прийнято рішення про її створення) – «Типове положення про комісію з питань охорони праці підприємства» (НПАОП 0.00-4.09-07).

4. Наказ про затвердження інструкцій і правил з питань охорони праці на підприємстві відповідно до вимог «Порядку опрацювання та затвердження роботодавцем нормативних актів про охорону праці, що діють на підприємстві» (НПАОП 0.00-6.03-93).

5. Колективний договір і додаток, підписаний, з одного боку, адміністрацією та відповідальним за охорону праці на підприємстві та, з іншого боку, представниками від працівників і профспілок (Закон України «Про колективні договори і угоди» від 01.07.1993 р.).

На підприємстві, де працює менше 10 осіб, колективний договір може бути відсутній. У такому разі права найманого працівника та зобов'язання роботодавця визначаються в трудовому договорі (контракті).

Документи які регламентують функціонування на підприємстві системи управління охороною праці:

1. Положення про функціонування на підприємстві системи управління охороною праці.

2. План діяльності комісії з питань охорони праці на підприємстві на квартал, півріччя чи рік.

3. Документація про порядок проведення медичних оглядів працівників підприємства.

3.1. Наказ по підприємству про проведення медичного огляду працівників підприємства згідно з вимогами «Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій», затвердженого наказом МОЗ України від 21.05.2007 р. № 246.

3.2. Акт визначення категорії працівників, які підлягають попередньому та періодичним медичним оглядам відповідно до Додатка 1 «Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій».

3.3. Заключний акт за результатами періодичного медичного огляду працівників підприємства, відповідно до Додатка 9 «Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій».

4. Документація, що регламентує навчання працівників підприємства.

4.1. Наказ по підприємству про створення комісії з перевірки знань працівників підприємства з питань охорони праці згідно з «Типовим положенням про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці» (НПАОП 0.00-4.12-05).

4.2. Положення про навчання та перевірку знань працівників підприємства з питань охорони праці.

4.3. Програми, за якими повинно проводитися навчання працівників підприємства з питань охорони праці.

4.4. Програма проведення вступного інструктажу.

4.5. Журнал реєстрації вступного інструктажу за професією, посадою особи.

4.6. Програма первинного інструктажу на робочому місці для прийнятих на роботу працівників, переміщених з одного підрозділу (дільниці) до іншого, працівників, які виконують нову для них роботу, відряджених, тимчасових працівників, студентів та учнів, які проходять практику.

4.7. Програми інструктажу для працівників, які виконують роботу з підвищеною небезпекою.

4.8. Наказ керівника, що затверджує Програму про стажування працівників конкретної професії чи виду робіт на підприємстві.

4.9. Документація (наряд-допуск, наказ, розпорядження тощо) після проведення цільового інструктажу.

4.10. Перелік професій, посадових осіб, звільнених від проходження повторного інструктажу.

5. Документація підприємства з пожежної безпеки.

5.1. Наказ керівника про призначення відповідальної особи за протипожежний стан на підприємстві, створення пожежно-технічної комісії згідно з «Правилами пожежної безпеки України».

5.2. Перелік посад, при призначенні на які особи зобов'язані проходити навчання та перевірку знань з питань пожежної безпеки відповідно до «Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. за № 444.

6. Перелік інструкцій з охорони праці на підприємстві.

6.1. Посадові інструкції та інструкції з охорони праці, розроблені та затверджені власником, враховуючи вимоги «Положення про розробку інструкцій з охорони праці» (НПАОП 0.00-4.15-98).

6.2. Інструкції для працівників, пов'язаних з роботами з підвищеною небезпекою, затверджені роботодавцем.

6.3. Інструкція з пожежної безпеки на підприємстві.

6.4. Тимчасові інструкції з охорони праці для працівників, які забезпечують безпечне проведення технологічних процесів (робіт) та експлуатацію обладнання. Використовуються для впровадження нових і реконструйованих виробництва на термін, коли вказане виробництво буде готовим до експлуатації.

7. Документи з атестації робочих місць.

7.1. Наказ по підприємству про проведення атестації робочих місць за умовами праці згідно з Постановою Кабміну від 01.08.1992 р. № 442 «Про порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці».

7.2. Перелік робочих місць, виробництв, професій і посад працівників, яким підтверджено право на пільги та компенсації, а також пільгове пенсійне забезпечення (затверджується керівником підприємства).

7.3. Список працівників, які виконують роботу з підвищеною небезпекою, затверджений керівником підприємства.

7.4. Висновки щодо атестації робочих місць на підприємстві.

